

ХЪРВАТСКОТО ЖИТИЕ НА СВЕТА ЕКАТЕРИНА, АЛЕКСАНДРИЙСКАТА ДЕВИЦА И МЪЧЕНИЦА

LEGENDA SV. KATARINE DIVICE
ПО РЪКОПИС I c 6 ОТ АРХИВА НА
ХАЗУ

Experior, vol. 1

СИМЕОН СТЕФАНОВ СТЕФАНОВ

Факултет по славянски филологии

СОФИЯ, 2022

Experior е електронна поредица, предоставяща възможност на млади и утвърдени учени хуманитаристи да публикуват свои рецензирани научни трудове - статии, студии, монографии, преводи на исторически значими текстове и извори (от древни и съвременни езици с изяснени права при съвременните автори) със съпътстващи (уводни или заключителни) студии.

Поредицата е инициатива на списанието за млади учени в областта на хуманитаристиката „**Филологически форум**“, издание на Факултета по славянски филологии към Софийски университет „Св. Климент Охридски

ISBN 978-619-7433-59-3

ISSN 2815-3731

© Симеон Стефанов Стефанов

Научни рецензенти: проф. д-р Маргарет Димитрова и доц.

д-р Димка Савова

Научен редактор: гл. ас. д-р Мартин Стефанов

Езиков редактор: гл. ас. д-р Мартин Стефанов

Електронна публикация

Факултет по славянски филологии

Филологически форум – Experior, септември 2022

ХЪРВАТСКОТО ЖИТИЕ НА СВЕТА ЕКАТЕРИНА, АЛЕКСАНДРИЙСКАТА ДЕВИЦА И МЪЧЕНИЦА

LEGENDA SV. KATARINE DIVICE
ПО РЪКОПИС I c 6 ОТ АРХИВА НА
ХАЗУ

Experior, vol. 1

СИМЕОН СТЕФАНОВ СТЕФАНОВ

Факултет по славянски филологии

На моето семейство и на проф. Маргарет Димитрова
посвещавам този труд!

СЪДЪРЖАНИЕ

Увод. ПРЕДМЕТ, ЦЕЛИ, ЗАДАЧИ И МЕТОДИ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО / 1

I. ИСТОРИЯТА ЗА СВ. ЕКАТЕРИНА, АЛЕКСАНДРИЙСКАТА ДЕВИЦА И
МЪЧЕНИЦА / 3

II. LEGENDA SV. KATARINE DIVICE ПО РЪКОПИС I С 6 ОТ АРХИВА НА
ХАЗУ: ИСТОРИЯ НА ПАМЕТНИКА И ИЗСЛЕДВАНИЯТА ЗА НЕГО / 7

III. ЖИТИЕТО НА СВ. ЕКАТЕРИНА LEGENDA SV. KATARINE DIVICE ПО
РЪКОПИС I С 6 ОТ АРХИВА НА ХАЗУ: ЕЗИКОВИ ОСОБЕНОСТИ / 11

IV. ОБОБЩЕНИЕ / 185

ЗАКЛЮЧЕНИЕ / 189

ЛИТЕРАТУРА / 191

УВОД

ПРЕДМЕТ, ЦЕЛИ, ЗАДАЧИ И МЕТОДИ НА

ИЗСЛЕДВАНЕТО

Тазу книга е плод на дългогодишен труд. В нея представям основно преработена и допълнена извадка от дисертационния ми труд на тема „Текстове за св. Екатерина в хърватската книжнина от XIV-XVIII в.: Езикови аспекти“, защитен успешно в Катедрата по славянско езикознание на Факултета по славянски филологии към Софийския университет „Св. Климент Охридски“ през 2015 г. Мой научен ръководител беше проф. д-р Маргарет Димитрова, без чиято всеотдайна подкрепа, съвети и отгаденост на работата нищо от представеното по-нататък нямаше да се случи. Тук може да откриете ново издание с транслитерация и подробен анализ на езиковите особености на един малко познат в науката и неизследван досега средновековен хърватски паметник – житието на св. Екатерина, александрийската девица и мъченица, „*Legenda sv. Katarine divice*“ по ръкопис I с 6 от Архива на ХАЗУ (подробно за езиковите особености на този текст вж. също Стефанов 2012, 2013, 2014а, 2014б, 2015а, 2015б, 2015в, 2016, 2017а, 2017б, 2018а, 2018б, 2018в, 2019, 2020, 2022а, 2022б, 2022в). Текстът е записан на народен език от областта на Централна и Северна Далмация от периода XIV-XV в. Подробно съм описал и изследвал графиката, правописа, морфологията, лексиката на избрания паметник. Особен акцент съм поставил върху стила на житието. Стилистичният анализ засяга всяко от изброените по-горе езикови равнища и цялостната структура на паметника. Възстановил съм и предполагаема латинска подложка, по която вероятно е направен хърватският превод, който на места проявява доста голяма свобода по отношение на оригинала. Резултатите от текстологичната работа

показват, че стилът на хърватското житие е уникален, рядко се влияе от латинския оригинал и е свидетелство по-скоро за уменията и опита на преводача компилатор в преводаческата и съставителската дейност. Основните методи, които съм използвал, са описателният, методът на диалектния анализ, методът на историческия анализ, методът на стилистичния анализ.

I. ИСТОРИЯТА ЗА СВ. ЕКАТЕРИНА, АЛЕКСАНДРИЙСКАТА ДЕВИЦА И МЪЧЕНИЦА

Екатерина живяла в Александрия през III-IV в. Била дъщеря на богат владетел. По това време преследвали и жестоко измъчвали християните. Екатерина била езичница и отказвала да се ожени въпреки увещанията на майка си. Богати князе искали ръката ѝ, но тя отхвърляла предложенията им, казвайки, че ще се ожени за онзи, който е равен на нея по благородство, богатство, ученост и мъдрост.

В околностите на града по същото време живеел и се укривал един пустинник, човек със светъл ум и праведен живот. Той станал духовен баща на Екатерина. Майката завела дъщеря си при мъдреца, за да даде той добри съвети на момичето. Пустинникът казал на девицата, че познава момък, който я превъзхожда във всичко, и тя веднага пожелала да го види. Тогава мъдрецът ѝ дал икона на пресвета Богородица с Младенеца и ѝ казал да отнесе иконата вкъщи и да прекара нощта в молитва пред нея. Докато се молела, Екатерина заспала. Присънило ѝ се, че пред нея стои Богородица с Младенеца в ръцете си, който в съня отказал да приеме светицата за своя последователка, защото не била достатъчно красива. На следващия ден Екатерина била покръстена от пустинника. След кръщението Исус ѝ се явил отново и ѝ казал, че я приема за своя небесна годеница.

Средновековни текстове разказват, че светицата била не само много красива, но и много образована. На 18 г. тя била вече известна със своята ученост – знаела книгите на философите и поетите, изучила била лекарската наука.

Екатерина се противопоставила на император Максенций, който бил езичник, преследвал и измъчвал християните и ги принуждавал да принасят жертви на идолите. Победен от светицата в диспут, императорът изпратил срещу нея петдесетима мъдреци, философи, които тя също успяла да убеди в правотата на християнството. Преди да бъдат изгорени по заповед на Максенций, мъдреците били покръстени от девицата, а след като Екатерина отказала да се ожени за императора, той заповядал тя да бъде бита и затворена в тъмница, където да не ѝ се дава храна, за да умре от глад.

Случило се така, че на Максенций му се наложило да замине по работа извън Александрия. През това време Исус посещавал Екатерина в образа на бяла гълъбичка и ѝ носел храна. Докато била в тъмницата, Екатерина успяла да убеди в правотата на християнството и императрицата и най-верния пълководец на императора, Порфирий, които отишли да я видят.

Тъй като след завръщането на императора светицата за пореден път отказала да се поклони и да принесе жертва на идолите, по предложение на един от изявените войници на Максенций тя била осъдена на мъчения. За целта в рамките на три дни били приготвени четири колела, между които тя да бъде привързана, и те, въртейки се, да я посекаат. В деня, определен за изпълнение на присъдата, ангел слязъл от небесата и унищожил подготвените за мъченията уреди, като убил и множество езичници, събрали се да наблюдават.

След като императрицата защитила светицата и укорила императора за стореното, тя самата била измъчвана и обезглавена. Порфирий и още двеста послушни нему войници признали на императора, че са християни и също били обезглавени. Накрая императорът издал заповед да се отсече главата и на светицата, а когато присъдата била изпълнена, в знак

на нейната чистота от раната вместо кръв потекло мляко.

Мъченицата била погребана в Александрия, но легендата разказва, че ангели пренесли тялото ѝ на Синай. През IX в. монасите, които живеели там, намерили останките ѝ и ги пренесли в манастира, който днес е посветен на тази светица (Жития на светите 1991: 582-587).

II. LEGENDA SV. KATARINE DIVICE ПО РЪКОПИС I с 6 ОТ АРХИВА НА ХАЗУ: ИСТОРИЯ НА ПАМЕТНИКА И ИЗСЛЕДВАНИЯТА ЗА НЕГО

Паметникът е открит и издаден за пръв път през 1869 г. от Ватрослав Ягич, който отпечатава текста под заглавието „Život sv. Katarine“ в първи брой на „Старине“ (Jagić 1869: 217-224). Житието е създадено за монахините от францисканския манастир „Св. Екатерина“ в Загар, съхранявало се е в девическия бенедиктински манастир „Св. Мария“ в Загар, по-късно е станало част от богатата книжна колекция на Иван Кукулевич, а от 1869 г. е част от ръкописите на библиотеката на Академията на науките и изкуствата със сигнатура 317 (Jagić 1869: 217). Писано е на народен хърватски език с латински букви. Текстът, според Ватрослав Ягич, е препис от XV в. на по-стар превод от латински. Изказано е обаче и мнението, че преводът на хърватски не е толкова стар, колкото той предполага. Дуня Фалишевац, подкрепена от Амир Капетанович, предполага, че хърватският текст е доста по-късен, отколкото Ягич смята (Fališevac 2010: 256-257). Ягич отбелязва, че публикуваното от него житие се различава от текста за св. Екатерина в глаголическите бревиари (Jagić 1869: 217). Той издава паметника със своя транслитерация, следваща съвременния хърватски правопис и игнорираща средновековния запис на хърватски с латински букви.

На изворите на текста на житието на св. Екатерина „Legenda sv. Katarine divice“ посвещава вниманието си още Йосип Хам в магистърската си работа „Legenda o sv. Katarini iz Aleksandrije u našim starim spomenicima“ от 1926-1927 г., която не е публикувана. Дуня Фалишевац дава информация за основните изводи на Йосип Хам (Fališevac 2010: 257-258). Той изказва предположението, че запазеният чакавски паметник е

компиляция от Арехис (BHL 1659–61), „Златната легенда“ (BHL 1667) на Яков Ворагински, но също и от гръцкото житие от Псевдо-Атанасий (Hamm 1926/1927, Fališevac 2010: 257–258).

През 1969 г. Векослав Шефанич издава в книга първа на „Pet stoljeća hrvatske književnosti“ същия текст на житието на св. Екатерина в съкращения, но в същата транслитерация, която предлага Ватрослав Ягич, като дава и новата сигнатура на ръкописа I с 6, днес в архива на Хърватската академия на науките и изкуствата. Той смята, че този хърватски паметник следва житието на светицата на гръцки от Псевдо-Атанасий. Шефанич отбелязва превода на това житие от гръцки на латински (BHL 1659–61), който според него е преведен от глаголашите на хърватски и включен в хърватската глаголическа традиция. В ръкопис I с 6, записан с латински букви, той вижда нов превод от латински на народен хърватски език, без влияние от версията на книжовен език в хърватските глаголически ръкописи. Шефанич предполага, че това е хърватски говор от областта на Северна Далмация (Štefanić 1969: 274).

В изследването си върху хърватските средновековни текстове, писани с латински букви, относно текста „Legenda sv. Katarine divice“ Драгица Малич (Malić 2008: 316) дава същата информация, както и Шефанич, но добавя, че езикът на житието е „народен хърватски от преобладаващо икавски тип, както се използва в периода на XV в. в областта на Централна Далмация от Загар и Шибеник до Сплит и Трогир и че е възможно да се говори за известен стремеж към стандартизация.“ (Malić 2008: 316).

През 2013 г. Весна Бадурина Стипчевич издава оствременена транскрипция на същия текст на житието на св. Екатерина. Транскрипцията е поместена в сборник: Hrvatska srednjovjekovna proza. I.

Legende i romani (priredila i transkribirala Vesna Badurina Stipčević). Zagreb: „Matica Hrvatska“, ММХІІІ, 106–114.

В работата си върху издирването на източниците на загарския текст на житието на св. Екатерина установих, че то вероятно е компилация (или превод на подобен латински паметник, който не ми е известен) от Псевдо-Атанасий в превода му на латински от Арехис (BNL 1660) или Петър (BNL 1661) и други латински образци, които отново се опират основно на житието от Псевдо-Атанасий и на латинския му превод. (При установяването на произхода на разглеждания текст на житието на св. Екатерина от голяма полза за мене беше изследването на Джовани Бронзини (Bronzini 1960), в което той дава примери от множество латински и гръцки ръкописи на текстове на житието на Екатерина и предлага стема на версиите (гръцки и латински). Моето предположение е, че житието „*Legenda sv. Katarine divice*“ е написано на език, употребяван в книжнината от областта Сплит-Загар-Шибеник в периода XIV–XV в. (Стефанов 2014а: 43; 2015а: 51–52), и затова е важно свидетелство за състоянието на хърватския език от този период. Диалектно текстът действително и може да бъде причислен към Средишната чакавска икавско-екавска област от периода XIV–XV в., чиито езикови особености подробно описва Ива Лукежич (Lukežić 2012: 225–252). Някои от особеностите, които ще бъдат коментирани по-нататък в изследването, ще послужат и като аргументи в подкрепа на това предположение. Освен това един от латинските образци, по които се смята, че е съставен хърватският текст, е житието на св. Екатерина от сборника „*Legenda Aurea*“ на Яков Ворагински от края на XIII в., от което следва, че е невъзможно загарският превод да е възникнал по-рано от началото на XIV в.

III. ЖИТИЕТО НА СВ. ЕКАТЕРИНА LEGENDA SV. KATARINE DIVICE ПО РЪКОПИС I с 6 ОТ АРХИВА НА ХАЗУ: ЕЗИКОВИ ОСОБЕНОСТИ

1. ТРАНСЛИТЕРАЦИЯ НА ПАМЕТНИКА

Изследването започвам със своя собствена транслитерация на паметника. Работил съм със снимки на ръкопис I с 6 от Архива на ХАЗУ¹. Запазил съм удвояването на графемите за съгласни, въпреки че смятам, че подобно означение не е функционално мотивирано. Текстът е писан с готическо латинско писмо – готуца (Fališevac 2010: 256. За туповите латиница, употребявана в хърватските средновековни текстове вж. Žagar 2009: 114-146).

Legenda sv. Katarine divice

Cesarajući Masentiĵ Rimski Cesar sin Marimiliana Augusta, koji s Deoklecianom [C]essarom mnoge Karstjane poklal_[i]_pogubil bišše, vere karstjanske cića v gradu Alerandinskomu strašne,_[i]_restoke zapovidi včini, i polori po svih darravah, i rusazi Cessarastva svoga, zapovidajući svim, ki v gospostu njegovu pribivaju, da tako bogati, kako vbozi imaju dojtī v tempal Boga njihova, i toti prikazati Bogu onomu izvarsita posvetilišća. I tako na_ta nečistiva, i nepodobna dilovanja, počē tolīkoje zvati, i nukati verne karstjane, nikoga laskanĵii i obitanĵii velikimi, a nikoga ljutimi, i strahotnimi pritnjamii mučenja načē goniti, i silovati na takova zogrū rečena prikazališća, i posvetilišća. Tu bi učinjena neizbrojĵnih ljudi skupščina općena, i velmi vellika v tempa,_[i]_ prid polaču Cessarovu. I steći Cesar prid liciĵ onih Idolov, illi statuah, stati svak kako. ki mogašše, i koliko_se prostirahu mogućstva, i

¹ Изказвам специални благодарности на служителите от Архива на ХАЗУ, които ми предоставиха снимки на ръкопис I с 6.

jimaniĵa njihova po varsti, i bitju svomu, niki telletta a niki razliko_ptičiĵe tomu himbenomu Bogu prikazovahu.

V rečenom gradu Alerandrinskomu bišše nika divojčica imenom Cattarina, Coste kralja hći, ka imišše osamnadeste let od poroiĵeniĵa svoiĵega, Divica izvarsitom, i jedinom lipostiĵu nareššena,_da mnogo veće ukripljena kripostju vere svete. Bi ova pomnjom zgoru rečenoga Otca njeiĵe svakoga nauka knjižnoga urehom izvarsitom urešena, a navlastito sedmimi nauciĵ liberalskimi, illi slobodnimi naučena. Pribivajući dakle ona v polači otca svoga, ki jure iz svita ovoga na drugo stanje priminu bišše, iz hrana illi templa onoga u kom ta posvetilišća činjahu_se, dopriše do njeiĵe ušiji u razlici glasi, i blekanja rivine, zuci trubalj, nakri piffari i ostala zvonjenija, i vesselija ka_se činjahu; alli karstjane tužni, ki meu njimi bihu stahu plaćući, i uzdišući, gdi c[ića velike ljutosti poganske ne smia]²hu pripovidati jime [Isu]krstovo. [Tomu ona začudivši se,] postav<iv>ši v rensko sarce mušku sm[ionos]t, zdru[ž]ena nikoliko slugama, zlamenĵem krira usta, i parsi zlamenavši; ulize v tempal, f_kom Cessar, i sfe poganov mnoštvo idolom posvetilišća činjahu. i pristupif blire smina, i kripka, sta prid Cessara, i obratif_se k_nikojim Cessarovim slugam reče. Za dobro, i korist Cessarovu ulizoh v tempal of, da_mu rečem stvari, ke_mu prudile budu. Sluge to_slišafši navistišše Cessaru. A on zapovida da k_njemu pristupi, i dopusti njoj slobodno, da reče sve ča hoće. Ona tada stavši prid vrata templa, različimi knjižnoga nauka pokazovanji, illi argumenti, mnoga <s> Cessarom prigovarjanja imila jest. Napokom povratifši_se k_općenomu priproščomu slovu ovako reče. Tebi navlastito, i osobojno kako človiku naučenu, i mudru, i <v> visokomu Cessarastva stanjiu polorenomu, tanko, i knjižno govorilla jesam. A_sada priprošće svim ovim slišajućim, i razumijućim govoriti hoću. Nu_mi reci o Cessare, s koga uzroka, s_ke_lli potrebe, skupil i sabral jesi zaman toliku mnor ljudi, da_se ludosti i taščini poklanjaju, i da himbenosti

² Добавките са възстановени по транскрипцията на Ватрослав Ягич, публикувана през 1869 в Старине. Днес вече и тези места са нечетливи.

idolskoî slure, i da odagnafši i pogardifši jedinoga, i jistinoga Boga Stvoritelja, uke stvari poiју, i počitaju pesni djavlu paklenomu [..... amo] počitan ima [biti, po kom ti kraljuju svit, i svako] stvorenje početak imil jest i svarhu, a konac imiti hoće. Jedan jest Bog svemu Stvoritelj, a ni veće Bogov, jedan u_svemu uzrok, i nareditelj. koji kako on sve stvori stvoril jest, tako_jih moguistvom i silom svojom vlada, uzdarra, i nareduje.

Tu autem dñe . R K_muki pripravan_je Cessarov brah³ gardi: Sam Christ vridan da_je slave, i časti tvardi.

V: Idoli, di, svi_ssu ovi hudob puni: Sam. Lectio iij

Prilori jošće blarena sveta Kattarina, Marentiu ove riči govoreći. Ti o Cessare čudom razgledaš of tempal, toli plemenitim sazidanjem sazidam meštriom ⁴ človičaskom, čudeći_se od velliike urehe, i naredbe njegove, ka sva hote bitte kakono prah prid lice vitra. Alliti ra dim počud_se od nebes, od zemlje, i ot sfakih ka u njih jesu. Čudi_se od narešenja nebeskoga, od sunca, od miseca, od zvizd, čudi_se od posluženja njihova, i kako od početka svita do konca, dan i noć teku ka zapadu, i vraćaju_se ka istoku nikadare ne_utruđe_se, i ne_skončajut_se, i kada ova prosudil, i procinil budeš, upitaj, i nauči_se tko jest sazidatelj, i stvoritelj, i kako poznal budeš uistinu njega gospodina, i da ne_moreš najti drugoga njemu takmena, njega štuj, njemu_se klanjajî, njega slavi, i zapoviî sam sebi, i svim podložnik[om tvojim] [.....re] on jima obla[st ve] [.....] dušu. On jest Bog Bogo[v, vladatelj vladajućih,] ki videći da djavlim potaknutjem svit pogibal jest, ako_bi on ne poslал sina svoga gospodina našega Isukarsta, ki bi začет od Duha sveta, rojen od Marije Divice, Bog i človik (stvoren)⁵, mukom krira, i karfiju svojom precinom vas svit prosvitil jest, i svih verujućih u njega, na nebeska kraljestva dovel jest. Da ako_ti pravo ova virovati, i_onomu klanjati_se budeš, on hoće

³ В теката думата е подчертана, а над нея е добавено пояснение маџ. Вероятно означава малџк едноръчен меч/кинжал.

⁴ В текста е изписано с ѿ: meštriō.

⁵ В текста думата е заградена в правоъгълник и задраскана.

napraviti sve zgrišenje, i krivice tvoje, i privedi tebe na nebeska
vičnja veselja.

Tu autem dñe rc. Pedeset govornikov k_nebu uputi:

Kih karšćanskih slovoŧ naukom zakruti .

Njih učini bitti vere svitovnici ki nju uzliti bihu protivnici. Kih .

Lectio IV

Začudivši_se, i zasnitivši_se August Cessar, ne_more takovim
njeje bessidam odgovoriti. Samo napokom ovako_joj reče.
Dopusti o reno, dopusti nam da prikažemo, i svařimo ova
posvetiliřća, paka na_pridloreno govorenje povratiti_se
hoćemo. I_ova budući rekal, zapovidi da nju u polaču privedi
imaju, čudeći_se od vellike njeje mudrosti, da velle veće za
čudo razgledajući izvarsitu diku njeje liposti. Priřadři dakle
Cessar u polaču zapovida [.....] [prid licem njegovim. Ka
privedena] budući [.....] [cessarom, cessar njoj ovako] reče.
Slišali_smo tvoje [slatko naučeno] govorenje, i začudismo_se
o_tvojoj mudrosti, a ter u posvetiliřću Bogof pomnju
imahomo, ne_mogosmo razumiti svaka, kojiđa ti rekla jessi.
Zato sada naij_prija nam ki_te uprařšamo reci tko jesi ti, ko_li_je
plemen, i rod tvoj, i kojijm_se jimenom ozivař. Na_to sveta
Kattarina, ovako Cessaru odgovorilla jest. Jere nisam od nizoka
roda, i plemena, tako da moje plemenstvo kriti_se ne_more, ne
oholosti cića, da radi ljubavi umiljenstva dim_ti, ispovidam
moj rod, i moj plemen. Jere ra jesam Kattarina hći Koste kralja,
koja prem da u raskoři rojena,_i zgojena jesam, i prem da
naučimi slobodnimi naučena jesam, niřtar manje budući jia
poznala da sva ova tařća, i neprudna jesu; i za_stignuti radosti
nebeske neuredna, i mlohava jesu, sama jer da nose sobom
tařću, i pogibřu slavu svita, toga cića pogardiř, i pre zriř sva
ova, i pridruriř_se ka gospodinu našřemu Isukarstu, ki po
proroku govori, zgubiti_će mudrost mudri razabrajuć_ih od

varci hoću. I u Evangeliju⁶ govori. Tko godire ostaviti bude dom, illi occa, illi matter, illi sestre cića mene, sto Krat veće prijati, i rivot vični uzdaržati, i urivati hoće.

Tu autem dñe. R O_koliko_su čestiti tobom čedo sveto: Kih velli pobitti kralja slovo kletu. V.S_porfirien vojvodom bi ljuto mučena za jimiti karsta dom, Cessarova rena: Kih

[Lectio V]

I jimijući [mi to ptislavno običanje] [.....] nam pristoje nauci mudroljuba [.....] ra, Sibille, Virg[ilija i] ostalih [tačih. I cića toga] [.....] hotih tebe, da (cića)⁷ radi slave svitovne [ne] izgubiš slavu vikofnju. Na_to njoj Cessar odgovori. Ispovidamo u jistinu, i čim tebe slišamo ne mučimo, jere tvoija govoren(i)ja videsse nam ne ustimi človičaskimi, negoli borastvenimi da_su izgovorena i_za to dostojno jest da štovana, i pokljnana budeš. Zatim prigovarajući_se s_njom, i on odgovarajući na ona, ka sveta Kattarina njemu pridlagāše, mudrosti njeje odastati ne more, i napokom gardobno smućem, ne_imijući ča učiniti odluči sazvati svi knjižnici, i mudroljubci vridni, da njihovimi mudrogovoreni nju pridobudu, obitajući velli, i pricini dari onim ki pobbiju_nje govorenije. Pokupivši_se dakle pedeset velle naučenih muri, ki_se pripraviše pričati_se, i prigovarati s_njom. Alli Divica Borja razmišljajući kako_se ima s_njimi nositi, i braniti. Eto objavi_se njoj Angel gospodinji govoreći. Ne_straši_se ò službenice Isukarstova, ni_se uzboj umitelstvu mudroljubac ovih, jere Isukarst jest prava, i jistina mudrost, on hoće dati tebi kripost, i punost uminija pripovidanji, kih na put jistine privesti hoćeš. Tudje divica blarena, ukripifši sarce svoje, i smino naskoči tih mudrih i knjižnih, i s_njimi o karstjanskoj veri pričajući_se, i prigovarajući [...] [i razlicimi jistinami pri]dobila_ih [.....] [rasrdivši_se mno]go, da svi ti pedeset mudrci (sažgani) budu [...am] vodeni bihu da_se

⁶ Тук съм избрал да транскрибирам формата като я извеждам от evangelije, а не evanđelje, заради съхраненото отчасти традиционно произношение.

⁷ В текста думата е заградена в правоъгълник, но не е задраскана.

sažgu, jedan od njih uzvapi govoreći. Jao_nam tužnim, i nevoljnim ki pro[t]iva sv[et]oj Divici zvirno i_bezumno protiviti_se smismo. Pridite dakle, i umiljeno poddlorimo njoj duše naše,_i njeje svitom, i naukom oganj viku vičnji ubignuti moći ćemo. Barzo dakle prišadči k_njoj, padoše ničice prid njom govoreći. Sagrišismo, nepravedno učinismo, jere usilovasmo_se protiviti_sse tvojim svetim, i jistinim ričam, i naukom. Tu autem dñe.

Nemil ov Cessar prit veli prid pristol: Za varč_ju u paklen žar trudi jak lav , i vol .V . Ona tvardo stana za nebbesa dobit tlači , i pljuje na njegove laske , i pritnje: Za varč_ju. Lect. vi

To blarena sveta Kattarina rabba Borija, slišavši tako i Bogu sarčeno zahvaljujući, obratifši_se k_njim reče. Nemojte_se strašiti pripravleno_bo jest vam Cessarastvo Nebesko. Verujte da Isukarst sin_Borji od martvih uskarsnul jest, i da sidi na nebesi o_desnu Otca. Ove riči slišavši ti mudroljubci, illi filosofi regnuše_se od sarca, i zlamenavši_se zlamennjem svetoga Krira u on njim pripralni. oganj dobrovoljno ulizoše. Da on jistini Bog koji tri mladići. od ognjene pećći Nabukdonozora obrani, i_izbavi, on isti zahrani, i zastupī ovih pedeset muri, i ne_dopusti da_ijh oganj uvridi, ni da vonj ognja bude u njih. Potom toga Cessar obrativši sve sille, i moći svoje suprotiva svetoij Kattarini, naj prija laskan(i)jem, i dragovan(i)jem počē_ju iskuševati, i obitati njoj da [će je učiniti cesaricu svega] [...] i počitana bude. [Na konac videći da ona za] [.....] [ništare] ne_haje, Zapovidi_ju nagu [isvući i] da oštrimi gvozdimi oštro bijena bude. Dalli rabba Isukarstova na ovih mukah vesseleći_se,_hvalu Bogu uzdavaše. Tada nemilostivi,_i ljuti Cessar povelī nju u tamnicu postaviti, neka_ju toti gladom, i žajom dvanaeste dan morilli, i_mučili budu. Da ni u ovoj potrebi Isukarst nju ne ostavi, kripeći nju Angelskim pohoden(i)jem, i u vidin(i)ju bille golubice poslužujućī njoj, ona koja_joj bihu do potrebe. Tu autem dñe .rc .

Bičči bi bijena, i da_ju glad mori , u tamnicu veržena pod tvardi zatvori , svitlost_ijoj progori s_nebes koga stana: S_mirisnimi stvori tu bi brašnovana

V. Nevistac nevisticu ljubi a Spasitel pohaja virenicu kako prijatelj . S_mirisnimi. Lectio vii

Pride meu_to na uši Cessarice, preljuta, i nemila odluka Cessara mura nje, ku odluči na svetu kattarinu, i užerena reljom da_bi_joj mogla govoriti, zazva k_sebi Porfirija Vojvodu, i glavu više sve vojske, i s_njim o_tomu govoreći poče njega uprašati da_bi_joj v tom dal dobra svitta. On poče nastojati da_bi Cessarica stignula ono ča reljaše, i tako podmitivši nikoliko strarac tamniščarskih, Cessarica i Porfirij pridoše k_tamnici, i tu vidiše Blarenu svetu Kattarinu svu vellikom svitlostiju prosvitajući, kih blarena Divica ričama, i nauci svojimi obrati k Isukarstu, poučivši_jih da_se nimaju strašiti, nadstojeći⁸ sadašnjih muk telesnih, jere mnogimi trudi, i nevoljami prihodi_se Cessarastvu Nebeskomu. Potom zapovida Cessar da_se priprave [.....] [okolo britke britve, da se zabiju,] i čavli preos [.....] [zglob mučenih kolov po ovi način] sklopljeni,_i_sko[vani biše]. Dva [kola] jednim red[om] obraćahu_se na jednu stranu, a druga dva kola obraćahu_se na drugu stranu, da jedna ta kola riru, i siku dolinjom stranom, a druga dva da deru i riru gorinjom stranom,_a rabbu Isukarstovu zapovida popeljati, na mesto tih kolov. Ona tu prišadči dvignuvši očči svoje_k_nebu,_muklo, i potaijnom molitvom prosu riči Bogu-ne_biše jošće sveršilla moljenje svoiže, da evo Angel gospodinov sajde s_nebes, i_ta kola. Vellikom sillom kako naporita vitra rastrese i raskarši, i četira tisuća tu okkolo stojećih pobbi, i povali. Ku stvar videći Cessarica, pristupi K_cessaru,_i_reče. Za_č_se boriš z_bogom ò nesrićni, i nišćetni muru moiž? Poznaiž naiž manje sadaiž kolika jest moć,_i silla Boga Karstjanskoga, i kolikim pedipsanjem hotti osuditi, i pedipsati tebe, ki jednim manjim udorcem pogubi danas tolik broiž ljudi._Tada mnori od

⁸ В теката е изписано така, без финалния консонант h.

narodof, ki na_to pozorišće prišli bihu, videći vella della, i
čudessa Borja, obratišše_se k_Isukarstu. Tu autem dñe .

Pod strašno kollo ijde diva , i_Boga zove,_Angel z_nebes zajde
na pomoć ove :I evo on čas sve kollo_se rastrese a u smartne
krove Angel vas puk verže .

V. Kako Kaldeon žeguća pećć Babilonska : I evo

Lectio viii

Sva ova slišaijući, on ljutac obratifiš_se Cessarici ovako reče.
Zač tako govoriš o Cessarice, je_da_li i tebe ki god karstjanin
nukovanijem svojim privratil jest?_i_tako zapovida slugam
da_ju gardnim načinom uhite, i da_ju muče čavli oštrimi
zabodenimi u nje parsi, ka čim na misto od muke vodena bi,
obratif_se svetoij Kattarini reče. O prislavna Isukarstova Divice,
za čigovo jime jia ovakov boij prijah, onu krunu, ku on
vojnikom svojim kripko za_nj boreći_sse obita, neću_ju
upustiti. A_njoj blažena Kattarina odgovori. Ne_straši_se o
čestita Cessarice, da muraski_se bori,_jere danas tebi misto
Cesarastva mimošastoga Cesarastvo vikkuvičnje dano bude.
Tom ričju Cessarica ukripljena u mučnom⁹ branu, i borenju
kripka učinivši_se, slugam Cesarovim reče,_da barže svarše
Cesarove zapovidi • ki povedoše_ju vanka grada oštrimi
gvozdi parsi nje probadajući, napokom glavu njoj usikoše.

Potole videći Cesar da nikadar ne_more na svoju volju
prignuti svetu Kattarinu, i gardno rasardjen, jiere Cesaricu
bišše činil pogubiti proglasi općeno odluku svoju, kom odluči
da i njoj takojer glava odsičena bude. I tako sluge, i voji
(vojnici)¹⁰ pojamši, svetu Kattarinu Cesarovu odluku ispuniti
hoteći, pridoše s_niom na misto gdi njoj smart dati imihu. Tu
ona isprosi od poganov malahno vrimenta da_se Isukarstu
svomu pomoli. i tako reče. Gospodine Isukarste stvoritelju
nebeski, i Angelski koji narod človičaski milujući, i_neka njega

⁹ В текста е изписано и тишнѣ branu.

¹⁰ Добавено е над воји, което пък е задраскано.

iz uze djavalske iznemeš, dostoja_si_se s_nebes slisti od sluge priliku, i odiću vazeti od smarti, i od krira okusiti gorkost, [u]sliši mene [r]abutvoiđu k_tebi vapijući, i u milosardje uzdajući_se, Molim dake tebe da dušu moiđu primu sveti Angeli tvoiđ, i povedu nju u sveti pokoiđ, ki_si pripravil svim [on]im koji sveto jime tvoiđe ljube | Jošće, i ovo u tebe Bore gospodine prosim, da svi virnici, koji na poštenje, i slavu svetoga jimenatvoga moju pomoć budu jiskati, i svako pitanje kojie u_tebe budu prositi, i moliti, usliši glas njih,_i budi njim sveta pomoć va vike .Zač ti jesi gospodin Bog milostivi va sve vike vikom. amen. I budući molitvu sveršila, dojde glas z_neba govoreći njoj. Uslišana_je molitva tvoja, hodi dake slavna hodi pri sveta Divice primi dar od Boga tvoga, meu hori Angelskimi, koij ovdi stoije čekajući prišašće tvoiđe. Ovo začufši Divica vesela ustavši od nebeskoga obitanja dviže_se s_molitve. Pogan tada da sententiju (odluku)¹¹ ispuni; mač vazamši u ruke, pokleknuvši Divica, i glavu priklonišši, i on zamahnuvši udrivšiđu po vratu glavu_joj usiče,_i poiđe mliko misto karfi. Pristupiše tada Angeli, i tilo nje vazamši ponesošē na goru Sinaijsku, gdi meu ostala. čudessa ullje_brez pristanka iz nje groba izhodi, i teče. Ovo dakle, i sva ostala čudesa zlameniđa, i pomoći, koije gospodin Bog toti, i sude jindi po dostojanstvu, i molbi Kattarine Divice, i mučenice svoje dopuščuje, slava i hvala njemu budi ki. Žive, i Cessaruiđe po sve vike vikom Amen. Tu autem dñe. Rc.

Poražena mač[em] [.....] [majko] nje vra[ta][.....] pren za čudo vell[iko] [.....] koliko [.....] is[tica] to blago toliko da varh[u sinaj]ske gore.

Z [člo]vičjih ud teče ulje spas[enos]ti: O časno. Slava otcu. O čas[no]

¹¹ Добавено е над sententiju, което пък е задраскано.

2. ГРАФИКА И ПРАВОПИС

След житието в две таблици съм представил последователно графемно-фонемните, фонемно-графемните отношения и правописа в него. В първата таблица съм тръгнал от фонетичния инвентар на езика на текста и съм показал кои графеми се използват за отбелязването на всяка фонема. Тук като фонемни съм включил и сонантичните /г/ и /л/, които през разглеждания период присъстват в езика вече чрез свои фонетични наследници. Във втората, тръгвайки от графемите, съм представил кои фонемни (или наследниците на кои фонемни) се отбелязват с всяка графема

2.1. Фонемно-графемни и графемно-фонемни отношения в текста

1. Фонемно-графемни отношения

/a/	a	/b/	b
/c/	c; ç;	/č/	ç; c;
/ć/	ch; chi; cchi;	/d/	d
/e/	e	/f/	f;
/g/	g; gh;	/h/	h; ch;
/i/	i;	/j/	ĵ; g; i; ij
/k/	ch; c; cch;	/l/	l; ll;
/ĵ/	u;	/lj/	gli; gl;
/m/	m	/n/	n
/nj/	ng; gn; ni; gni;	/o/	o
/p/	p	/r/	r
/ṛ/	ar; r; er; ri; ro;	/s/ /ss/	f; s; ff; j;
/š/	ff; f; fc; j;	/t/	t; tt;
/u/	u; v;	/v/	u; v; f; ff;
/z/	z; fc; s; f;	/ž/	z; f; x;

2. Графемно-фонемни отношения

a	/a/	b	/b/
c	/c/; /k/; /č/;	ç	/c/; /č/
ch	/ć/; /k/; /h/;	chi	/ć/
cchi	/ć/	d	/d/
e	/e/	f	/v/; /f/ ¹²
ff	/v/	g	/g/; /j/;
h	/h/	i	/i/; /j/; /ij/
ĵ	/j/	l	/l/
ll	/l/	gli	/lj/
gl	/lj/	m	/m/
n	/n/	ng	/nj/
gn	/nj/	o	/o/
p	/p/	ar	/r̥/
r	/r/; /r̥/	f	/s/; /š/; /ž/; /z/;
s	/s/; /z/	ff	/s/; /ss/; /š/
fc	/š/; /z/	f	/š/; /s/;
t	/t/	tt	/t/
u	/u/; /v/	v ¹³	/u/; /v/
ž	/z/; /ž/	x	/ž/
gh	/g/	cch	/k/;
gni	/nj/	er	/r̥/
ro	/r̥/	ri	/r̥/

2.2. Особенности в графиката на загарското житие на св. Екашерина, характерни за югоизточния чакавски (чакавско-щокавски) териториално-езиков комплекс

Сравнението на графиката на изследвания от мене текст с други подобни църковни текстове от региона, записани с латиница, правя според проучванията на Lukežić 2012: 230-232, Malić 1989: 162-175.

1. Случаи на предполагаемо италианско влияние

Случаите на предполагаемо италианско влияние в графиката се състоят в заемане на модели от италианската графика за отбелязването на определени фонем. В разглежданото житие това са: графеме **chi**, **cchi** за фонема /č/, графема **gh** за фонема /g/, графеме **ch**, **cch** за фонема /k/, графеме **gli**, **gl** за фонема /lj/, графеме **gn**, **gni** за фонема /nj/. Употребата на графема **gh** за фонема /g/ Драгица Малич смята и за влияние от латинската графика (Malić 1989: 149).

2. Удвояване на букви за гласни и съгласни

Изследвайки езика на агиографския сборник от Фауст Вранчич „Život nikoliko izabranih divic“ 1606 г., за графиката и правописа Амир Капетанович казва, че случаите на употреба на удвоени графеме за гласни и съгласни в текстове от този период обикновено се смятат, по модела на отбелязване в италианската графика, съответно за означаване на дължина на гласната, при удвояване на графема за гласен звук, или при удвояване на графема за съгласен – за краткост на предходната гласна (Kapetanović 2008: 98). Изследвайки графиката и правописа в сборника „Žića sv. Otaca“,

¹² В заемки *filosofi*.

¹³ За двойната фонетична реализация на графемата *v* свидетелство ни дава и примера: *i [v] visokomu Cessarastva stanju polorenomu*, в който предлогът вероятно се е слял с началната фонема на следващата лексема, поради което и бихме могли да предположим, че в посочения пример изговорът е бил /v/.

Драгица Малич прави предположението, че подобно твърдение за старите хърватски текстове не винаги е валидно. Според нея удвояване на графемите за гласни в по-стари хърватски текстове от периода XIV-XV в. се среща както в дълги, така и в кратки срички, а удвояването на графемите за съгласни няма функционална мотивировка (Malić 1989: 150-152).

В разглеждания текст се употребяват само удвоени графемите за съгласни, но не и за гласни:

2.1. Графема за s

Cesarajući; Cesar; po svih darravah, i rusazi Cessarastva svoga; mnoga <s> Cessarom prigovaranja imila jest; tanko, i knjirno govorilla jesam; Nu_mi reci o Cessare; skupil i sabral jesi; početak imil jest i svarhu; Jedan jest Bog svemu Stvoritelj; koji kako on sve stvori stvoril jest; Idoli, di, svi_ssu ovi hudob puni; Ti o Cessare; čudeći_se od vellike urehe...; ...i ot sfakih ka u njih jesu; ki videći da djavlim potaknutjem svit pogibal jest; mukom krira, i karfiju svojom precinom vas svit prosvitil jest, i svih verujućih u njega, na nebeska kraljestva dovel jest; Začudivši_se, i zasnitivši_se August Cessar; ne_more takovim njeje bessidam odgovoriti; čudeći_se od vellike njeje mudrosti; Prišadši dakle Cessar u polaču; [cessarom, cessar njoj ovako] reče; kojija ti rekla jessi; tko jesi ti; ovako Cessaru odgovorilla jest.; Jere ra jesam Kattarina; koja prem da u raskoši rojena,_i zgojena jesam, i prem da naucimi slobodnimi naučena jesam.; za jimiti karsta dom, Cessarova rena; Na_to njoj Cessar odgovori; jere tvoija govoren(i)ja videsse nam ne...; obitajući i s_njimi o karstjanskoj veri pričajući_se,_i prigovarajući; Pokupivši_se dakle; jere usilovasmo_se protiviti_sse; ki pro[t]iva sv[et]oj Divici zvirno i_bezumno protiviti_se smismo; pripravleno_bo jest vam Cessarastvo Nebesko; Verujte da Isukarst sin_Borji od martvih uskarsnul jest; jere danas tebi misto Cessarastva mimošastoga Cessarastvo vikkuvičnje dano bude; slugam Cessarovim reče,_da barže svarše Cessarove

zapovidi; Potole videći Cessar da nikadar ne_more; videći vella della, i čudessa Borja, obratišše_se k_Isukarstu; Dalli rabba Isukarstova na ovih mukah vesseleći_se; regnuše_se od sarca, i zlamenavši_se; Potom toga Cessar; Tada nemilostivi,_i ljuti Cessar povelu...; Pride meu_to na uši Cessarice, preljuta, i nemila odluka Cessara mura nje; On poče nastojati da_bi Cessarica stignula...; Cessarica i Porfirij pridoše k_tamnici; jere mnogimi trudi, i nevoljami prihodi_se Cessarastvu Nebeskomu; zapovida Cessar; obraćahu_se na jednu stranu; obraćahu_se na drugu stranu; Ku stvar videći Cessarica; pristupi K_cessaru; Poznaij naij manje sadaij kolika jest moć,_i silla Boga Karstjanskoga; Sva ova slišaijući, on ljutac obratifši_se Cessarici ovako reče; Zač tako govoriš o Cessarice; je_da_li i tebe ki god karstjanin nukovanijem svojim privratil jest; obratif_se svetoij Kattarini reče; Ne_straši_se o čestita Cessarice; jiere Cessaricu bišše činil pogubiti; Cessarovu odluku ispuniti hoteći; i u milosardje uzdajući_se; ki_si pripravl svim [on]im; Zač ti jesi gospodin Bog milostivi; gdi meu ostala. Čudessa.

2.2. Графема за л

pokla_l_[i]_pogubil bišše; laskanjii i obitanjii velikimi; općena, i velmi vellika; prid licij onih Idolov, illi statuah; niki telletta; sedmimi nauciј liberalskimi, illi slobodnimi naučena; ki jure iz svita ovoga na drugo stanje priminul bišše; iz hrana illi templa onoga...; razlicimi knjižnoga nauka pokazovanji, illi argumenti; mnoga <s> Cessarom prigovaranja imila jest; i <v> visokomu Cessarastva stanjiu polorenomu; tanko, i knjirno govorilla jesam; s koga uzroka, s_ke_lli potrebe; skupil i sabral jesi; koji kako on sve stvori stvoril jest; čudeći_se od vellike urehe...; Alliti ra dim; ki videći da djavlim potaknutjem svit pogibal jest; mukom krira, i karfiju svojom precinom vas svit prosvitil jest, i svih verujućih u njega, na nebeska kraljestva dovel jest; čudeći_se od vellike njeje mudrosti; da velle veće za čudo razgledajući; ovako Cessaru odgovorilla jest.; Tko godire

ostaviti bude dom, **illi** occa, **illi** matter, **_illi** sestre cića mene, sto
 Krat veće prijati, i rivot vičnji uzdaržati, i urivati hoće.; Kih **velli**
 pobitti kralja slovo kletó.; Sibille (сѣщ собсмѣ.ум. ж.п.ег.ч.
 pog.nag.); **velli**ki, i pricini dari; pedeset **velle** naučenih muri;
Alli Divica Borja razmišljajući; videći **vella della**, i čudessa
 Borja, obratišše_se k_Isukarstu; **Dalli** rabba Isukarstova na
 ovih mukah vesseleći_se; Ove riči slišavši ti mudroljubci, **illi**
 filosofi; obrativši sve **sille**, i moći svoje; u vidin(i)ju **bille**
 golubice; On počē nastojati da_bi Cessarica stignula...; svu
vellikom svitlostiju prosvitajući; ne_**bišše** jošće sveršilla
 moljenje svojje; **Vellikom sillom** kako naporita vitra; Poznaij
 naij manje sadaij kolika jest moć, **_i silla** Boga Karstjanskoga; ki
 na_to pozorišće prišli bihu; Pod strašno **kollo** ijde diva, **i_Boga**
 zove; I evo on čas sve **kollo_se** rastrese; neka_ju toti gladom, i
 žajom dvanaeste dan **morilli**, **i_mučili** budu; je_da_**li** i tebe ki
 god karstjanin nukovanijem svojim privratil jest; jiere
 Cessaricu bišše činil pogubiti; ki_si pripravił svim [on]im.

2.3. ГраѢма за š

poklal_**[i]**_pogubil **bišše**; **bišše** nika divojčica; ka imišše
 osamnadeste let od poroiženija svojjega; izvarsitom, i jedinom
 lipostiju nareššena; ki jure iz svita ovoga na drugo stanje
 priminul **bišše**; nam ki_te upraššamo; i pridrurih_se ka
 gospodinu naššemu Isukarstu; videći **vella della**, i čudessa
 Borja, obratišše_se k_Isukarstu; ne_**bišše** jošće sveršilla
 moljenje svojje; jiere Cessaricu **bišše** činil pogubiti; i tilo nje
 vazamši ponesošē na goru Sinaijsku.

2.4. ГраѢма за b

onim ki **pobbiju_nje** govorenije; **rabba** Boriya, slišavši; četira
 tisuća tu okkolo stojećih **pobbi**, i povali; [u]sliši mene
[r]abu_tvoižu; **Dalli rabba** Isukarstova na ovih mukah
 vesseleći_se.

2.5. Графема за t

imenom Cattarina; Prilori jošće blarena sveta Kattarina; ka sva hote bitte kakono prah prid lice vitra; Njih učini bitti vere svitovnici ki nju uzliti bihu protivnici; Na_to sveta Kattarina; Jere ra jesam Kattarina; Tko godire ostaviti bude dom, illi occa, illi matter,_illi sestre cića mene, sto Krat veće prijati, i rivot vičnji uzdaržati, i urivati hoće.; Kih velli pobitti kralja slovo kletu.; To blarena sveta Kattarina; _i njeje svitom, i naukom; A_njoj blažena Kattarina odgovori; suprotiva svetoij Kattarini; ku odluči na svetu kattarinu; poče njega uprašati da_bi_joj v tom dal dobra svitta; tu vidiše Blarenu svetu Kattarinu; i kolikim pedipsanjem hotti osuditi, i pedipsati tebe; obratif_se svetoij Kattarini reče; na svoju volju prignuti svetu Kattarinu; pojamši, svetu Kattarinu.

2.6. Графема за f

nakri piffari.

2.7. Графема за d

i umiljeno poddlorimo njoj duše naše.

2.8. Графема за č

dvignuvši očči svoje_k_nebu.

2.9. Графема за k

va sve vike vikom; jere danas tebi misto Cessarastva mimošastoga Cessarastvo vikkuvičnje dano bude; četira tisuća tu okkolo stojećih pobbi, i povali.

2.10. Графема за c

Tko godire ostaviti bude dom, illi occa, illi matter,_illi sestre cića mene, sto Krat veće prijati, i rivot vičnji uzdaržati, i urivati hoće.

Въз основа на приведените примери, в които в едни и същи позиции се употребяват и удвоени, и единични графемни за съгласни, а и имайки предвид, че разглежданият текст е от периода XIV-XV в., съм по-склонен да предполагам, че с удвояването на графемни за съгласни в това житие не се отбелязва акцентуацията в паметника и следователно удвояването на графемни за съгласни не е функционално обусловено.

3. Примери с графемата *г* (vok.) вм. *х* заради предполагаема фонетична стойност на графемата *х* /*ž(e)*/

Marimiliana (същ.собств.им. м.р.ег.ч. род.паг.);
 Alerandinskomu (отн.прил.им. дат.паг. м.р.ег.ч.);
 Alerandinskomu (отн.прил.им. дат.паг. м.р.ег.ч.);
 Marentiu (същ.собств.им. м.р.ег.ч. дат.паг.)

Приложените примери с маркираната в тях особеност показват, че най-вероятно за преводача или преписвача на житието графемата *х* има фонетична стойност /*ž(e)*/, а това ми дава основания да смятам, че текстът е преведен или преписан от носител на говор на южночакавски диалект на чакавското наречие, и дори на южночакавския диалект на южночакавско-щокавския просторно-езиков комплекс от периода XIV-XV в. (Karetačević 2008: 96, Lisac 2012: 43). Възможно е текстът да е възникнал на границата между чакавския север и чакавския юг през XIV-XV в., но да е преведен/преписан от носител на поддиалект на чакавския юг от този период – континентален от околностите на Загар и западната част на полуостров Пелешац или дори островен (Lisac 2009: 139, 146, 163, Lukežić 2012: 230-232, 244-247).

2.3. Общочакавски особености в графиката и правописа

1. Сливане на предлог със следваща дума, започваща със същия звук

Tebi navlastito, i osobojno kako človiku naučenu, i mudru, i <v> **visokomu** Cessarastva stanjiu polorenomu, tanko, i knjirno govorilla jesam.

Посоченият пример представя сливане на предлог със следваща дума, започваща със същия звук. Той показва, че графема **v** може при определени условия и обкръжение да се е реализирала фонетично като /v/, а с това и потвърждава двойната ѝ фонетична стойност – за отбелязването на фонема /v/ и /u/.

2. Изпадане на предлог пред дума, започваща със звук със сходни артикулационни особености

Ona tada stavši prid vrata templā, različimi knjižnoga nauka pokazovanji, illi argumenti, mnoga <s> **Cessarom** prigovaranja imila jest.

Посоченият пример показва изпадане на предлог пред дума, започваща със съгласен звук със сходна артикулация: <S>t**Cessarom**.

3. Асимилация по звучност/беззвучност

mušku (прил.ум. ж.р.ег.ч. вин.nag.); **zdru**[ž]ena (sʔdr->zdr-); **mnoštvo** (-žbstvo>-štvo); Slišali_smo tvoje [slat**ko** naučeno] govorenje...; ...Barzo dakle **prišadči** k_njoj, padoše ničice prid njom govoreći... -dši /dši>dtši/; Ona tu **prišadči** dvignuvši očči svoje_k_nebu...

Това е обща особеност за текстовете от областта на Централна и Северна Далмация от периода на XIV-XV в., писани на народен език. Състои се в отбелязване на асимилационните промени, настъпващи на границата на сричката при съгласните. Драгица Малич смята завършек **-či** в маналото

геепричастие за резултат от асимилация по звучност -d-ši>-t-ši>-či (Malić 1989:172-174, 1993: 197-199).

4. Дусимилация на съгласни

...sedmimi nauciј liberalskimi, illi slobodnimi naučena... (sv->sl-); zlamenjem krira usta, i parsi zlamenavši... (zn>zl); ...i dopusti njoj slobodno, da reče sve ča hoće... (sv->sl-); ...naucimi slobodnimi naučena jesam... (sv->sl-); Ovo dakle, i sva ostala čudesa zlameniја, i pomoći... (zn>zl).

Отразяването на дусимилационни промени при съгласните в писаните текстове също се смята за проникване на живия говор в езика на текста. Тази особеност е честа в текстовете от перуода XIV-XV в., писани на народен език (Malić 1993: 200). В разглеждания текст на житието на св. Екатерина дусимилация се среща в приведените горе примери и позиции. Отбелязването на дусимилационна промяна /ostr->oštr-/ в примера ...i čavli preos...; i da_ju miče čavli ostrimi zabodenimi u nje parsi... не е сигурно, тъй като в разглеждания текст графема **s** отбелязва фонему /s/ и /z/, но не и фонема /š/.

2.4. Особенности в графиката и правописа на паметника, регистрирани и в други текстове от средищния чакавски укавско-екавски териториално-езиков комплекс

1. Примери с графемата f

piffari същ.нариц.ум. м.р.мн.ч. ум.nag. (pivari); ulize v tempal, f_kom Cessar, i sfe poganov mnoštvo...; i pristupif blire...; i obratif_se...; ...ulizoh v tempal of...; Sluge to_slīšafši navistišše Cessaru.; Napokom povratifši_se k_općenomu priprošćomu слову...; ...i da odagnafši i pogardifši jedinoga...; ...čudom razgledaš of tempal...; ...mukom krira, i karfiju svojom precinom...; Pedeset govornikov k_nebu uputi: /Kih karščanskih slovof naukom zakruti/...; ...a ter u posvetilišću

Bogof pomnju imahomo,...; ...slavu vikofnju...; ...Tudje divica blarena, ukripifši sarce svoje...; ka čim na misto od muke vodena bi, obratif_se svetoij Kattarini reče...;... pokleknufši Divica, i glavu priklonifši...;

Графемата **f** се среща в края на думата, в предлог пред лексема, започваща с беззвучна съгласна, в рамките на думата пред беззвучна съгласна, в рамките на думата пред гласна. Във всички морфологични позиции и фонетично обкръжение, в които се употребява графемата **f**, в други примери срещаме графемата **v**. Показателно за тази особеност е, например, миналото деятелно причастие/миналото деятелно причастие първо от разглеждания текст. Това показва, че най-вероятно и с двете графеми преводачът отбелязва фонемата /v/. Подобна употреба на двете графеми установява и Драгица Малич (Malić 1989: 147-148). Аз обаче съм ги запазил и двете, за да покажа го известна степен разнообразието от графични средства, които преписвачът използва, както и за да не унифицирам особености в текста, които биха били важни за определянето на правописните навици, които той отразява. Не съм следвал този подход и за графемите **u** и **v**, които имат една и съща фонетична стойност, понеже смятам, че те нямат толкова голяма роля за определянето на това морфологичен или фонетичен принцип в правописа следва преводачът/преписвачът.

2. Предлог/Префикс **ot; ot-/od; od-**

2.1. Предлог **od/ot**

počud_se **od** nebes, **od** zemlje, i **ot** sfakih ka u njih jesu. Čudi_se **od** narešenja nebeskoga, **od** sunca, **od** miseca, **od** zvezd , čudi_se **od** posluženja njihova, i kako **od** početka svita do konca...; ki bi začet **od** Duha sveta, rojen **od** Marije Divice,...;...čudeći_se **od** vellike njeje mudrosti...; Jere nisam **od** nizoka roda, i plemena, tako da moje plemenstvo kriti_se

ne_more,...;...jedan **od** njih uzvapi govoreći...; Verujte da Isukarst sin_Borji **od** martvih uskarsnul jest...; Ove riči slišavši ti mudroljubci ,illi filosofi regnuše_se **od** sarca...; Da on jistini Bog koji tri mladići. **od** ognjene pećci Nabukdonozora obrani, i izbavi,...; Tada mnori **od** narodof, ki na_to pozorišće prišli bihu,...; ka čim na misto **od** muke vodena bi,...; Tu ona isprosi **od** poganov malahno vrimenta da_se Isukarstu svomu pomoli...; dostoja_si_se s_nebes slisti **od** sluge priliku, i odiću vazeti **od** smarti, i **od** krira okusiti gorkost,...; primi dar **od** Boga tvoga,...; Ovo začuši Divica vesela ustavši **od** nebeskoga obitanja dviže_se s_molitve.

Kakmo се вужга от приведените примери само в едн от тях (пред дума, започваща с групата **s(f)**) е употребен вариант **ot** на разглеждания предлог. В текста се срещат и примери за употребата на вариант **od** на разглеждания предлог пред дума, започваща със съгласна **s**, но в комбинация с гласна или сонорна съгласна. В такъв случай може да се предполага, че употребата на фонетичен вариант **ot** мук е позиционно мотивирана.

2.2. Префикс **od-/ot-**

odagnašci (мн.геепуч.); **od**govoriti; Zatim prigovarajući_se s_njom, i on **od**govarajući na ona, ka sveta Kattarina njemu pridlaže, mudrosti njeje **od**astati ne more ,...;

В разглежданото житие се употребява само вариант **od(a)** на тази представка. Два от четирите примера дори ни представят вмъкване на секундарна ерова гласна (заради подчертаната вокалност на чакавските диалекти), а това потвърждава представата за отразяване на реалния изговор в тази позиция. Изследвайки средновековни хърватски текстове от периода XIV-XV в., писани с латиница и на народен език, Драгица Малич установява, че употребата на предлог/префикс **od/od-** предимно пред звучни съгласни, но също така и пред беззвучни, в

думата/акцентната цялост, е резултат от влияние на живия език, на родния говор на преписвача/преводача върху езика на текста, понеже отразява сандхи асимилацията в акцентната цялост/асимилацията по звучност в рамките на думата, докато вариантите **ot/ot-** предлагат умерен морфологизъм в правописа и за тях тя смята, че са резултат от книжовно влияние (Malić 1989: 159-171, 1992: 104-105). Както се вижда и от приведените примери в разглеждания текст преобладават формите с предлог/префикс **od/od-**, форми, които ме карат да предполагам, че най-вероятно изговорът в разглежданата позиция е бил /od/od-/. Тази форма се среща и пред гласна, и пред звучен, и пред беззвучен консонант. Единични са примерите с /ot/.

3. Редукция на презградна съгласна в края на сричката

Това е една от иновациите, разпространени в югоизточния чакавски комплекс и общи с иновациите в западния щокавски диалект. Състои се в редукция (до изпадане) или замяна на презградна съгласна със сонор в края на сричката (Moguš 1977: 83-90, Malić 1993: 200-202, Lukežić 2012: 231):

3.1. Изпадане (редукция)

v gospostu (-dstv>-stv); on jima obla[st..]... /obvl->obl-/.

Асимилацията /obvl->obl-/ се смята за кайкавизъм в средновековните хърватски текстове (вж. Damjanović 2009: 398).

3.2. Замяна със сонор

mogujstva (čbstva>jstv); moguistvom (čbstva>jstv).

Въз основа на изложеното може да се обобщи, че по отношение на графиката „Legenda sv. Katarine divice“ отразява типично чакавски говор от средищната чакавска икавско-екавска област от периода XIV-XV в.

На правописно равнище в разглежданото житие се наблюдава умерен морфологизъм (което е и очаквано за текстове от този период, срв. Malić 1989: 131, 157-159, 162-175), който се изразява в употребата както на примери, отразяващи навлизането на живия говор в езика на текста, така също и на такива, в които това не е отразено. Направеният анализ е принос към историята на използване на латинската азбука за записване на народна хърватска реч, като показва както многообразието на решенията, така и някои общи тенденции за далматинските краища от XIV-XV в.

3. ОСОБЕНОСТИ НА ВОКАЛИЗМА НА РАЗГЛЕЖДАНТО ЖИТИЕ

3.1. Рефлекси на ятовата гласна

Рефлексите на ятовата гласна ще представя според закона на Якубински и Майер, по-нататък ЯМ, като се съобразявам с резултатите на Драгица Малич (Malić 1990: 115-149) и следвам нейната методология (Malić 1990: 118-119), прилагана при изследването на други чакавски текстове, писани на народен език и от средишната чакавска икавско-екавска област, за да облекча съпоставката с подобни анализи на текстове от същия регион и време (Kuzmić 2009: 415-416, Lukežić 2012: 143-173, 225-252, Malić 1990: 115-149). За някои от представените позиции е възможно да се говори както за рефлекс на ятова гласна, така също и за влияние от палаталната деклинация (Kuzmić 2009: 415-416, Lukežić 2012: 153, 157, Malić 1990: 115-118). Водя се от следната формулировка на този закон **ѣ gава i**: 1. В началото на думата след протетично j (когато j+ѣ не е ja); 2. Пред съгласните k, g, h; c, č; 3. Пред консонантните групи: st, zd + предноезична гласна (e, ѣ, e, i, ъ); 4. Пред консонантната група šć; 5. На края на думата и **ѣ gава e**: 1. Пред съгласните: d, t, z, s, l, n, r + задноезична гласна (a, o, u, ѣ, y, ъ); 2. Пред консонантните групи: st, zd + задноезична гласна; 3. Пред консонантните групи: tk, tv, C+n, C+m, C+l; (C = общо означение на консонант); 4. Префикс prě- (Malić 1990: 118-119).

Рефлекси на ятовата гласна в разглеждания текст се срещат в коренни морфеми, в слово- и формообразователни форманти:

1. Рефлекс i ПО Якубински-Майер:

В коренни морфеми: zapovidi; (същ.нариц.ум. ж.р.ег.ч. род.nag.); zapovij (пов.накл. 2л. ег.ч.); zapovidi (мин.св.вр. 3л.ег.ч.); virenici (същ.нариц.ум. ж.р.ег.ч.

вун.nag.); *divojčica* (същ.нариц.ум. ж.р.ег.ч. ум.nag.); *Divica* (същ.нариц.ум. ж.р.ег.ч. ум.nag.) X6; *lipostižu* (същ.нариц.ум. ж.р.ег.ч. мв.nag.); *ukripljena* (мин.сmp.нпуч. ж.р.ег.ч.); *kripostju* (същ.нар.ум. ж.р.ег.ч. мв.nag.); *kripka* (нпул.ум. ж.р.ег.ч. ум.nag.); *sm[ionos]t* (същ.нариц.ум. ж.р.ег.ч. вун.nag.); *ulize* (мин.св.вр. 3л.ег.ч.); *navistišše* (мин.св.вр. 3л.мн.ч.); *človiku* (същ.нариц.ум. м.р.ег.ч. gam.nag.); *potribe* (същ.нариц.ум. ж.р.ег.ч. rog.nag.); *ni* (3л.ег.ч. сег.вр.); *di* (3л.ег.ч. сег.вр.); *riči* (същ.нариц.ум. ж.р.мн.ч. вун.nag.) X3; *dim* (1л.ег.ч. сег.вр.) X2; *miseca* (същ.нариц.ум. м.р.ег.ч. rog.nag.); *procinil* (мин.геям.нпуч. м.р.ег.ч.); *človik* (същ.нариц.ум. м.р.ег.ч. ум.nag.); *prosvitil* (мин.геям.нпуч. м.р.ег.ч.); *zgrišenje* (омгл.същ.ум. ср.р.ег.ч. вун.nag.); *vičnja* (нпул.ум. ср.р.мн.ч. вун.nag.); *liposti* (същ.нариц.ум. ж.р.ег.ч. rog.nag.); *nisam* (1л.ег.ч. сег.вр.); *vičnji* (нпул.ум. м.р.ег.ч. вун.nag.); *piffari* (същ.нариц.ум. м.р.ег.ч. ум.nag.); *vikofnju* (нпул.ум. ж.р.ег.ч. вун.nag.); *Ispovidamo* (1л.мн.ч. сег.вр.); *človičaskimi* (нпул.ум. ср.р.мн.ч. мв.nag.); *pricini* (нпул.ум. м.р.мн.ч. вун.nag. степенувана форма с префукс •prě-); *kripost* (същ.нариц.ум. ж.р.ег.ч. вун.nag.); *ukripifši* (мин. geenp.); *Divici* (същ.нариц.ум. ж.р.ег.ч. gam.nag.); *viku_vičnji* (гвукоренно сложно нпул.ум. м.р.ег.ч. вун.nag.); *ubignuti* (инфин.); *Sagrišismo* (мин.св.вр. 1л.мн.ч.); *pritnje* (същ.нариц.ум. ж.р.мн.ч. вун.nag.); *sidi* (3л.ег.ч. сег.вр.); *uvridi* (3л.ег.ч. сег.вр.); *Zapovidi* (мин.св.вр. 3л.ег.ч.); *kripeći* (сег. geenp.); *bille* (нпул.ум. ж.р.ег.ч. rog.nag.); *potribe* (същ.нариц.ум. ж.р.ег.ч. rog.nag.); *Nevistac* (същ.нариц.ум. м.р.ег.ч. ум.nag. *nevěstьc); *nevisticu* (същ.нариц.ум. ж.р.ег.ч. вун.nag.); *virenici* (същ.нариц.ум. ж.р.ег.ч. вун.nag.); *ričama* (същ.нариц.ум. ж.р.мн.ч. мв.nag.); *nimaју* (3л.мн.ч. сег.вр.); *riгу* (rižu 3л.мн.ч. сег.вр.) X2; *siku* (3л.мн.ч. сег.вр.); *nesrićni* (нпул.ум. м.р.ег.ч. зв.nag.); *diva* (същ.нариц.ум. ж.р.ег.ч. ум.nag.); *Divice* (същ.нариц.ум. ж.р.ег.ч. зв.nag.)

X2; *kripko* (нр. за начин); *vikkuvičnje* (гвукоренно прил.ум. ср.р.ег.ч. ум.наг.); *ričjiu* (същ.нариц.ум. ж.р.ег.ч. тв.наг.); *ukripljena* (мин.сгр.прич. ж.р.ег.ч. ум.наг.); *kripka* (прил.ум. ж.р.ег.ч. ум.наг.); *zapovidi* (същ.нариц.ум. ж.р.мн.ч./вин.наг.); *usikoše* (3л.мн.ч. мин.св.вр.); *vrimena* (същ.нариц.ум. ср.р.ег.ч. рог.наг.); *človičaski* (прил.ум. м.р.ег.ч. вин.наг.); *slisti* (унфин.); *odiću* (същ.нариц.ум. ж.р.ег.ч. вин.наг.); *va vike* (същ.нариц.ум. м.р.мн.ч. вин.наг.); *va sve vike* (същ.нариц.ум. м.р.мн.ч. вин.наг.) *vikom* (същ.нариц.ум. м.р.ег.ч. тв.наг.) X2; *usiče* (3л.ег.ч. мин.св.вр.); *mliko* (същ.нариц.ум. ср.р.ег.ч. ум.наг.); *po sve vike* (същ.нариц.ум. м.р.мн.ч. вин.наг.) Z [člo]vičjih (отн.прил.ум. м.р.мн.ч. рог.наг.);

В словообразуването/ словообразователни форманти

В префикс (при местоимения и местоименни наречия)
nikoga (неопр.мест. м.р.ег.ч. вин.наг.) X2; *niki* (неопр.мест. м.р.ег.ч. ум.наг.) X2; *nika* (неопр.мест. ж.р.ег.ч. ум.наг.); *nikoliko* (нр. колич.) X2;

В суфикси

dolinjom (прил.ум. ж.р.ег.ч. тв.наг.); *gorinjom* (прил.ум. ж.р.ег.ч. тв.наг.);

Във формообразуването¹⁴

В глаголни основи

bišše (мин.нсв.вр. 3л.ег.ч.) X4; *bi* (3л.ег.ч. мин.св.вр.) X7; *imišše* (мин.нсв.вр. 3л.ег.ч.); *dopriše* (мин.св.вр. 3л.мн.ч.); *bihi* (3л.мн.ч. мин.нсв.вр.) X3; [smia]hu (мин.нсв.вр. 3л.мн.ч.); *imiti* (унфин.) X2; *razumiti* (унфин.); *jimijući* (сег. геенр.); *pe_imijući* (сег. геенр.); *uminija* (отгл.същ.ум. ср.р.мн.ч. рог.наг.); *vidin(i)ju* (отгл.същ.ум. ср.р.ег.ч.)

¹⁴ Извеждането на несвършени по вид глаголи от свършени предоставям в раздела за формообразуването.

мест.nag.); *progori* (3л.ег.ч. мин.св.вр.); *vidiše* (мин.св.вр. 3л.мн.ч.); *biše* (мин.св.вр. 3л.мн.ч.); *ne_bišše* (мин.нсв.вр. 3л.ег.ч.); *hotti* (3л.ег.ч. сег.вр.); *imihi* (мин.нсв.вр. 3л.мн.ч.);

В склонитбени/формообразователни форманти Местен падеж ег.ч. съществителните имена по о-основи

Няма примери за тази позиция;

Дателен и местен падеж еднствено число на съществителните имена по а-основи *tašćini* (същ.нариц.ум. ж.р.ег.ч. gam.nag.); *muki* (същ.ум. gam.nag. ег.ч.ж.р.); *Divici* (същ.ум. gam.nag. ж.р.ег.ч.); *Kattarinī* (същ.собств.ум. ж.р.ег.ч. gam.nag.); *potribi* (същ.нариц.ум. ж.р.ег.ч. мест.nag.); *k_tamnici* (същ.нариц.ум. ж.р.ег.ч. gam.nag.); *Cessarici* (същ.нариц.ум. ж.р.ег.ч. gam.nag.); *molbi* (ж.р.ег.ч. мест.nag. същ.ум.);

Местен падеж мн.ч. на същ. ум. и родителен и местен падеж мн.ч. на прилагателните имена по о-склонение *rusazi* (същ.ум. м.р.мн.ч. мест.nag.); *ostalih* (прил.ум. м.р.мн.ч. род.nag.); *[tacihi]* (мест.прил.ум. м.р.мн.ч. род.nag.); *na nebesi* (същ.нариц.ум. ср.р.мн.ч. мест.nag.);

Дателен и местен падеж на личните и притежателните местоимения

Tebi (лич.мест. 2л.ег.ч. gam.nag.) X2; *sebi* (възвр.лич.мест. gam.nag.); *tvojim* (прит.мест. за 2л.ег.ч. в gam.nag.мн.ч.) X2; *k_njim* (лич.мест. 3л.мн.ч. gam.nag.) X2; *k_sebi* (възвр. лич. мест. gam.nag.);

Други местоименни и прилагателни морфемии с ят**Тв. nag. eg.ч. м.р. и ср.р.**

plemenitim (ср.р.ег.ч. мв.nag.); djavlim (ср.р.ег.ч. мв.nag.); njegovim (ср.р.ег.ч. мв.nag.); kojiјm (омн.мест. ср.р.ег.ч. мв.nag.); Angelskim (прил.ум. ср.р.ег.ч. мв.nag.); s_nјim (луч.мест. 3л.ег.ч.м.р. мв.nag.); јednim (прил.ум. м.р.ег.ч. мв.nag.) X2; kolikim (мест.прил.ум. мв.nag. ср.р.ег.ч.); manјim (прил.ум. (срв.см.) ср.р.ег.ч. мв.nag.); svojim (възвр.прит.мест. ср.р.ег.ч. мв.nag.); gardnim (прил.ум. ср.р.ег.ч. мв.nag.);

Родителен (и вун.=род.nag.) и местен падеж мн.ч.

svih (обоб.мест. мест.nag.мн.ч.); svih (обоб.мест. вун.nag.мн.ч.); onih (nok.мест. род.nag. мн.ч.); sfakih (обоб. мест. ср.р.мн.ч. род.nag.); Kih (омн.мест. м.р.мн.ч. вун.nag.) X2; ovih (nok.мест. род.nag.мн.ч.); Kih (омн.мест. ср.р.мн.ч. вун.nag.); tih (nok.мест. род.nag.мн.ч.); mudrih (прил.ум. м.р.мн.ч. род.nag.); knjiјnih (прил.ум. м.р.мн.ч. род.nag.); и njih (лучн.мест. вун.nag.мн.ч.); ovih (nok.мест. nag.мн.ч.); sadašnjih (мест.прил.ум. род.nag. ж.р.мн.ч.); telesnih (прил.ум. ж.р.мн.ч. род.nag.); tih (nok.мест. род.nag. мн.ч.); njih (луч.мест. 3л.мн.ч. притежателна функция);

Дат. nag. мн.ч.

svim (обоб.мест. gam.nag. мн.ч.) X4; nikoјim; (gam.nag. ж.р.мн.ч.) ovim (nok.мест. gam.nag. мн.ч.); slišajućim (прич. прил. ум. gam.nag. мн.ч.); razumiјućim (прич.прил.ум. gam.nag. мн.ч.); onim (nok.мест. gam.nag. м.р.мн.ч.) X2; tuјnim (прил.ум. gam.nag. мн.ч.); nevolјnim (прил.ум. gam.nag. мн.ч.); svetim (прил.ум. gam.nag. мн.ч.); јistinim (прил.ум. gam.nag. мн.ч.); Cessarovim (прит.прил.ум. gam.nag. мн.ч.ж.р.); njim (луч.мест. gam.nag.мн.ч.);

Тв. nag. мн.ч.

velikimi (прил.ум. мв.nag.мн.ч.); ljutimi (прил.ум. мв.nag.мн.ч.); strahotnimi (прил.ум. мв.nag.мн.ч.); liberalskimi (прил.ум. мв.nag.мн.ч.); slobodnimi (прил.ум. мв.nag. м.р.мн.ч.) X2; njimi (лич.мест. 3л.мн.ч.); človičaskimi (прил.ум. мв.nag. ср.р.мн.ч.); borastvenimi (прил.ум. мв.nag. ср.р.мн.ч.); njihovimi (прим.мест. мв.nag.мн.ч.); s_njimi (лич.мест. 3л.мн.ч. мв.nag.) X2; razlicimi (прил.ум. ж.р.мн.ч. мв.nag.) X2; oštrimi (прил.ум. м.р.мн.ч. мв.nag.); mirisnimi (прил.ум. м.р.мн.ч. мв.nag.); svojimi (прим.мест. мн.ч.м.р. мв.nag.); mnogimi (мест. нр. м.р.мн.ч. мв.nag.); oštrimi (прил.ум. м.р.мн.ч. мв.nag.) x2; zabodenimi (прил.ум./мин.смп.прич. м.р.мн.ч. мв.nag.); Angelskimi (прил.ум. м.р.мн.ч. мв.nag.);

Сравнителна и превъзходна степен на прил.ум., предлози и наречия

naïj prija; (степенувана форма на предлог/наречие превъзходна степен) X2;

Именни и местоименни наречия и предлози

ovdi (мест. нр. за място); Tko godire (неопр.мест. м.р.ег.ч. ум.nag.); toti (показ.мест.нр) X2; gdi (отн.мест.нр.) X4; jindi (мест.нр.);

2. Рефлекс е ПО Якубински-Майер

В коренни морфем

Cesarajući (сег. геенр.); Cesar (същ.нариц.ум. м.р.ег.ч. ум.nag.) X12; [C]essarom (същ.нариц.ум. м.р.ег.ч. мв.nag.) X3; Cessarastva (същ.нариц.ум. ср.р. ег.ч. рог. nag.) X3; Cesarovu (прим.прил.ум. ж.р.ег.ч. вин.nag.) X3; let (същ.нариц.ум. ср.р.мн.ч. рог.nag.); Cessara (същ.нариц.ум. вин.nag. м.р.ег.ч.); Cessarovim (прим.прил.ум. ж.р.мн.ч. gam.nag.) X2; Cessaru (същ.нариц.ум. м.р.ег.ч. gam.nag.) X3; Cessare

(сѣщ.нариц.ум. м.р.ег.ч. зѣ.nag.) X2; Cessarov (прим.прил.ум. м.р.ег.ч. ум.nag.); pesni (сѣщ.нариц.ум. ж.р.мн.ч. вун.nag.); Cessarova (прим.прил.ум. ж.р.ег.ч. ум.nag.); Cessarastvo (сѣщ.нариц.ум. ср.р.ег.ч. ум.nag.) X2; cesaricu (сѣщ.нариц.ум. ж.р. ег.ч. вун.nag.) X2; Cessarice (сѣщ.нариц.ум. ж.р.ег.ч. рог.nag.); Cessara (сѣщ.нариц.ум. м.р.ег.ч. рог.nag.); Cessarica (сѣщ.нариц.ум. ж.р.ег.ч. ум.nag.) X4; Cessarastvu (сѣщ.нариц.ум. ср.р.ег.ч. gam.nag.); mesto (сѣщ.нариц.ум. ср.р.ег.ч. вун. nag.); della (сѣщ.нариц.ум. ср.р.мн.ч. вун.nag.); Cessarici (сѣщ.нариц.ум. ж.р.ег.ч. gam.nag.); Cessarice (сѣщ.нариц.ум. ж.р.ег.ч. зѣ.nag.) X2; Verujte (пов.накл. 2л.мн.ч.); pesni (сѣщ.нариц.ум. ж.р.мн.ч. тѣ.nag.); Cessarove (прим.прил.ум. ж.р.мн.ч. ум.nag.); Cessaruje (3л.ег.ч. сег.вр.);

В словообразователни форманти

В префикси

precinom (прил.ум. ж.р.ег.ч. тѣ.nag. степенувана форма с префикс •prě-); pre zrih (1л.ег.ч. мин.сѣ.вр.); preljuta (прил.ум. ж.р.ег.ч. ум.nag. степенувана форма с префикс •prě-); preos... (прил.ум. степенувана форма с префикс •prě-).

3. Рефлекс *i* НЕ по Якубински-Майер

В коренни морфему

zapovidaјуći (сег.geenp.); ulizoh (1л.ег.ч. мин.сѣ.вр.); zvizd (сѣщ.нариц.ум. ж.р.мн.ч. рог. nag.); svit (сѣщ.нариц.ум. м.р.ег.ч. мест.nag. = вун.nag.); svit (сѣщ.нариц.ум. м.р.ег.ч. ум.nag.); ispovidam (1л.ег.ч. сег.вр.); obitaјуći (сег.geenp.); pripovidanji (омгл.сѣщ.ум. ср.р.мн.ч. тѣ.nag.); zvirno (нр. начин); svitom (сѣщ.нариц.ум. м.р.ег.ч. тѣ.nag.); ulizoše (3л.мн.ч. мин.сѣ.вр.); obitati (инфин.); svitlost (сѣщ.ум. ж.р.ег.ч. ум.nag.); svitta (сѣщ.нариц.ум. (сѣвем) м.р.ег.ч. рог.nag.); svitlostiju (сѣщ.нариц.ум.

ж.р.ег.ч. мб.наг.); *prosvitajući* (сег.геенр.); *zapovida* (3л.ег.ч. мин.св.вр.) X5; *virnici* (сбщ.нариц.ум. м.р.мн.ч. ум.наг.) X2; *dilovanja* (омгл.сбщ.ум. ср.р.мн.ч. вун.наг.) X2; *obitanji* (омгл.сбщ.ум. ср.р.мн.ч. мб.наг.); *pripovidati* (унфин.); *svita* (сбщ.нариц.ум. м.р.ег.ч. рог.наг.) X3; *svitovnici* (сбщ.нариц.ум. м.р.мн.ч. ум.наг.); *pripovidati* (унфин.); *obitanje* (омгл.сбщ.ум. ср.р.ег.ч. вун.наг.); *svitovne* (прил.ум. ж.р.ег.ч. рог.наг.); *vitra* (сбщ.нариц.ум. м.р.ег.ч. рог.наг.); *vridan* (прил.ум. м.р.ег.ч. ум.наг.); *precinom* (прил.ум. ж.р.ег.ч. мб.наг.); *svit* (сбщ.нариц.ум. м.р.ег.ч. вун.наг.); *virovati* (унфин.); *misto* (сбщ.нариц.ум. ср.р.ег.ч. вун.наг.) X2; *misto* (нр.) X2; *tilo* (сбщ.нариц.ум. ср.р.ег.ч. вун.наг.) X2; *bessidam* (сбщ.нариц.ум. ж.р.мн.ч. гам.наг.); *vitra* (сбщ.нариц.ум. м.р.ег.ч. рог.наг.); *smiina* (прил.ум. ж.р.ег.ч. ум.наг.); *smiino* (нр.начин); *obita* (3л.ег.ч. сег.вр.); *obitanja* (омгл.сбщ.ум. ср.р.ег.ч. рог.наг.);

В словообразователни форманти

В префукси

pribivaju (3л.мн.ч. сег.вр.); *pri sveta* (прил.ум. ж.р.ег.ч. зв.наг. степенувана форма с префукс •prě-); *Pribivajući* (сег.геенр.); *priminul* (мин.геят.прич. м.р.ег.ч.); *pripovidati* (унфин.); *prigovaranja* (омгл.сбщ.ум. ср.р.мн.ч. вун.наг.); *priprošće* (нр. за нач. степенувана форма с префукс •prě-) X2; *pricini* (прил.ум. м.р.мн.ч. вун.наг. степенувана форма с префукс •prě-); *priprošćomu* (прил.ум. ср.р.ег.ч. гам.наг. степенувана форма с префукс •prě-) X2; *prislavno* (прил.ум. ср.р.ег.ч. вун.наг. степенувана форма с префукс •prě-); *prigovarajući se* (сег.геенр.); *prislavna* (прил.ум. ж.р.ег.ч. зв.наг. степенувана форма с префукс •prě-); *pridloreno* (мин.смп.прич. ср.р.ег.ч. вун.наг.); *prigovarati* (унфин.); *pristanka* (сбщ.ум. м.р.ег.ч. рог.наг.);

В суфикси

Няма примери за тази позиция.

Във формообразуването

В глаголни основи

imila (мин.деят.прич. ж.р.ег.ч.); imil (мин.деят.прич. м.р.ег.ч.); smisto (мин. нсв. вр. 1л.мн.ч.);

В местоименни наречия и предлози

prid (предлог + вин./тв.паг.) X 8;

4. Рефлекс е НЕ по Якубински-Майер

В коренни морфемни

vere (същ.нариц.ум. ж.р.ег.ч. rog.nag.) X4; veri (същ.нариц.ум. ж.р.ег.ч. gam.nag.); telesnih (прил.ум. ср.р.мн.ч. rog.nag.);

В словообразователни форманти

В префикси

Няма примери;

В суфикси

Potole (местоименно наречие за време); sude (местоименно нр. място); Tudje (мест.наречие);

Във формообразуването

В глаголни основи

Няма регистрирани примери за тази позиция в разглежданото житие;

В склонитбени формообразователни форманти

Няма примери за тази позиция;

ИКАВСКО-ЕКАВСКИ префикси: **pri-/pre-**;
ИКАВСКО-ЕКАВСКИ суфикси: **-di/-de**; ИКАВСКО-ЕКАВСКИ корени: **del-/dil-**; **mest-/mist-**; **ver-/vir-**; **tel-/til-**;
pe-/pi- (**pesni/pivari**); САМО ЕКАВСКИ: КОПЕН: **let-**; САМО

ИКАВСКИ КОРЕНИ: **věd-; děv-; krěp-; lěp-; lěz-; smě-; věst-; člověk-; dě-; řěk-; měsēc-; cěn-; svět- (lux); svět- (mundus); grěh-; věk-; běg-; přet-; sěd-; vrěd-; sěk-; řěz-; mlěk-; zvězd-; obět-;**

Само екавски рефлекс се среща и в лексемата *Cessar* и нейните производни. Възможно е тази особеност да е наследена от хърватската глаголическа традиция, в която първоначално споменатата позиция се е пишела с ят. Икавско-екавската дублетност в определени позиции е обусловена от реалната диалектна ситуация в областта. В разглеждания текст икавизми и екавизми се срещат и ПО, и НЕ ПО Якубински-Майер. Преобладава икавизмът. Екавски форми се срещат в коренни морфемни (ПО и НЕ по ЯМ), в префикси (ПО ЯМ), в суфикси (НЕ по ЯМ). По-голямата част от екавизмите се срещат в коренни морфемни, няколко пъти в словообразователен префикс **prě->pre-**, веднъж в словообразователен суфикс **-dě>-de:** *svugde* (*sude*), веднъж в словообразователен суфикс **-lě>-le:** *Potole*. Два от случаите на екавизъм в словообразуването имат и дублетни форми с **i:** **prě->pri-; -dě>-di**, а суфикс **-lě>-li** не се среща. От коренните употреби лексемата **leto** е употребена само екавски само веднъж. В текста се среща във формата за род.паг. мн.ч. **let** ПО ЯМ. От словообразователните форманти само префиксът **prě->pre-/pri-** и суфиксът за образуване на наречия **-dě** се срещат и икавски, и екавски, и ПО, и НЕ ПО ЯМ. Суфиксът **-dě** е екавски НЕ по ЯМ само в една употреба, а два пъти е употребен икавски и ПО ЯМ. Префиксът **prě->pre-/pri-** е употребен девет пъти икавски НЕ по ЯМ; четири пъти екавски ПО ЯМ.

Остава съпоставката с резултатите от изследването на други чакавски текстове, датиращи от същия период и локализирани приблизително от същата област. Данните ще представя в таблица, с

цел по-голяма прегледност. Сведенията заемам от Malić 1973: 82-85, 1977: 112-119, 1990: 130-131, 1992: 108-109, 1995: 106-109. Съкращенията посочват текстовете: „Legenda sv. Katarine divice“ (LSK), „Zadarski lekcionar“ (ZL), Документи от загарските острови (Otočke isprave – Oi), Документи от XV-XVI в. от областта на Загар (Zadarske isprave – Zi), „Prikazanje o sv. Margariti“ (PM), Сведенията от произведението „Planie“ на Петър Зоранич (Zo), Сведенията от произведенията на Шуме Будинич (Bu), „Žića svetih otaca“ (ŽSO), „Red i zakon“ (RZ). В таблицата съм посочил само общите с „Legenda sv. Katarine divice“ укавско-екавски и екавските коренни морфеми. Знак 0 означава укавски рефлекс, + означава екавски рефлекс, х означава смесена употреба, – означава непотвърдена позиция.

Коренно-лексикални укавско-екавски и екавски морфеми	Паметник								
	LSK	ZL	Oi	Zi	PM	Zo	Bu	ŽS O	RZ
děl-	x	x	x	–	x	0	x	x	0
měst-	x	x	+	+	0	0	0	+	–
věr-	x	+	+	+	x	x	x	+	–
těl-	x	x	+	–	0	x	x	x	–
pě-	x	0	–	–	–	0	+	0	0
lět-	+	x	+	+	0	0	+	x	–

Приведените данни от житието „Legenda sv. Katarine divice“ допълват информацията за разглежданата особеност в текстовете от Централна и Северна Далмация. Наблюдават се сходни с други текстове от областта колебания в общи морфеми и морфологични позиции. Върху изнесените резултати обаче влияние може да оказва и обема на дадения паметник. Затова и

не е сигурно дали, ако сравняваните текстове бяха повече и по-големи по обем, нямаше да разполагаме с по-разнообразни резултати. Все пак употребата на форми с икавски или екавски рефлекс на ятовата гласна ПО ЯМ в „Legenda sv. Katarine divice“ свидетелства за това, че текстът принадлежи към Средищната чакавска икавско-екавска област. Икавизмите НЕ ПО ЯМ може да се приемат като белег за това, че житието е преведено/преписано от носител на южночкавски диалект. Екавизмите НЕ ПО ЯМ е възможно да са заети от хърватската глаголическа традиция (Malić 1990: 130-131, 142-145).

Сравнението с други паметници от Средищната чакавска икавско-екавска област показва, че разглежданото житие „Legenda sv. Katarine divice“ има общи ИКАВСКО-ЕКАВСКИ коренни морфемни: със ZL – 3, с Oi – 1, с PM – 2, със Zo – 2, с Bu – 3, с ŽSO – 2 и обща САМО ЕКАВСКА коренна морфема с: Oi – 1, Zi – 1, Bu – 1. Така най-голямо сходство той проявява спрямо: **ZL – 3 общи позиции, Oi – 2 общи позиции, PM – 2 общи позиции, Zo – 2 общи позиции, Bu – 4 общи позиции, ŽSO – 2 общи позиции.** Това може да послужи както за по-уверената диалектна атрибуция на ръкописа към областта около Загар и към загарския книжовен кръг, така също и за по-уверената периодизация на текста от периода XIV-XV в.

3.2. Рефлекси на еровата гласна (За преглед на наследниците на еровата гласна в друг текст на народен хърватски език от същата област и период вж. Malić 1991: 84-104.)

Една от най-важните особености в паметниците на народен хърватски език от XIV-XV в., записани с латински букви, е рефлексът на еровата гласна. И тук по-важен е не толкова самият преход **ѐ>а**, колкото видът на вокализираната ерова гласна – силна, слаба и особено секундарна. Текстове, записани с

латински букви, отразяват графично реалното състояние в живия говор от периода, в който са възникнали, и поради това може да се смята, че те дават относително достоверни сведения на диалектолозите и на специалистите по история на хърватските диалекти за развитието на това явление (Malić 1973: 111–112, 1977: 81–82). В хърватската наука се смята, че процесът на редуциране на еровата гласна в слаба позиция и вокализация в силна в повечето народни говори трае от X до края на XII в. (Malić 1991: 85). Данните за вокализацията на еровата гласна в „Legenda sv. Katarine divice“ съм разделил в три групи – вокализация на силна, на слаба и на секундарна ерова гласна. Екскерпираният материал е разделен допълнително на подгрупи поради характера на примерите.

1. Вокализация в силна позиция

Във вътрешна/коренна срещка на думата

paklenomu (прил.ум. м.р.ег.ч. gam.nag.); paklen (прил.ум. м.р.ег.ч. вин.nag.); и tamnici (същ.нариц.ум. вин.nag. ж.р.ег.ч.) X2; tamniščarskih (прил.ум. м.р.мн.ч. rog.nag.); k_tamnici (същ.нариц.ум. ж.р.ег.ч. gam.nag.); vanka (нр. място); dan (същ.нариц.ум. ум.nag. м.р.ег.ч. (***dnъ**)); tašćini (същ.нариц.ум. ж.р.ег.ч. gam.nag.); mač (същ.нариц.ум. м.р.ег.ч. вин.nag.); mač[em] (същ.нариц.ум. м.р.ег.ч. mв.nag.); prišašće (същ.ум. ср.р.ег.ч. вин.nag.); Prišadši (мин.geenp.) X3; vas (обоб. мест. м.р.ег.ч. вин.nag.) X2; tašća (прил.ум. ж.р.ег.ч. ум.nag.); tašću (прил.ум. ж.р.ег.ч.); dan (същ.нариц.ум. rog.nag. мн.ч.м.р.); mimošastoga (прил.ум. ср.р.ег.ч. rog.nag.); časno (ч./нр. срв. ***čъstъno**); čestita прил.ум. ж.р.ег.ч. зв.nag. (срв. ***čъstъ** Това е и пример за книжовна заемка, която с рефлекса си **е** за ерова гласна свигетелства за влияние от старобългарската

книжовна норма, чиито текстове често са служели като подложки на хърватските глаголаши при съставянето на хърватски преводи. Подобни следи в хърватските текстове се смятат за маркери за висок стил. (Malić 1991: 85). Формите от глагола *iti*, които се образуват от различна от инфинитивната основа, се прилагат тук с цел обобщаване на представянето. Формите на миналото геепричастие се извеждат от основа **šad*, а тези на отглаголното съществително – от основа **šast* (Malić 1991: 86).

В суфикси

Суфикси за съществителни имена

Суфикс ас<ъс>

konac (м.р.ег.ч. вим.наг.) X2; *ljutac* (м.р.ег.ч. им.наг.); *mudroljubac* (м.р.мн.ч. рог.наг.); *strarac* (м.р.мн.ч. рог.наг. - *stražac*); *Nivistac* (м.р.ег.ч. им.наг.); *konac* (м.р.ег.ч. им.наг.).

Суфикси за прилагателни имена

ап<ъп>

vridan (м.р.ег.ч. им.наг.) X2; *pripravan* (м.р.ег.ч. им.наг.); *Jedan* (числ.им. м.р.ег.ч. им.наг.) X3.

Производни наречия

danas (нр. време) X2.

2. Вокализация в слаба позиция

В първично отворена финална сричка

В егносрични гуми

В местоимения

џа (вџпр.мест./мест. сз.) X2.

В предлози

ва (нр. мест.наг.) X2; *ка* (нр. гат.наг.) X3.

В многосрични гуми – предлози и наречия, които са завършвали на ер

pro[t]iva (np. gam.nag.); suprotiva (np. gam.nag.).

В първично отворена вътрешна срчка

В местоименни наречия

sada (мест.нр. за време) X2; kada (омн.мест.нр за време);
tada (мест.нр. за време) X4; sadašnjih (прил.ум. ж.р.мн.ч.
rog.nag.); sadaij (мест.нр. време).

В глаголни и именни основи

časti (същ.нариц.ум. ж.р.ег.ч. rog.nag.); potaknutjem
(омгл.същ.ум. ср.р.ег.ч. mб.nag.).

В префукси

В префукс vъ>va

uzvari (3л.ег.ч. мун.св.вр.); vazeti (унф.); varijući
(ceg.geenp.); vazamši (мун.geenp.) X2.

В префукс sъ>sa

sažgu (3л.мн.ч. ceg.вр.); sažgani (мун.сmp.нрч. м.р.мн.ч.
ум.nag.); sazvati (унф.); sabral (мун.гeяm.нр. м.р. ег.ч.);
sazidatelj (същ.нариц.ум. м.р.ег.ч. ум.nag.); Sagrišismo
(мун.св.вр. 1л.мн.ч.); zazva (3л.ег.ч. мун.св.вр.); sajde
(3л/ег.ч. мун.св.вр.); zajde (3л.ег.ч. мун.св.вр.).

В префукс oda-

odastati (унф.); odagnafši (мун.geenp.).

На границата между основата и суфукса

Тук ще представя примери в два суфукса - *bъsk и *bъstv

В суфукс *bъstv

Cessarastva (същ.нариц.ум. rog.nag. ср.р.ег.ч.) X3;
Cessarastvo (същ.нариц.ум. ср.р.ег.ч. ум.nag.) X2;
borastvenimi (прил.ум. ср.р.мн.ч. mб.nag.); Cessarastvu
(същ.нариц.ум. ср.р.ег.ч. gam.nag.).

В суфукс *bъsk

človičaskimi (прил.ум. ср.р.мн.ч. mб.nag.); muraski (нр.
начин); človičaski (прил.ум. м.р.ег.ч. вун.nag.); človičaskom
(прил.ум. ж.р.ег.ч. mб.nag.).

3. Вокализация на секундарна ерова гласна

Във финална консонантна група

Форманти при съществителните имена

В м.р. ег.ч. им. и вин. паг.

В домашна лексика: ogaŋj (м.р.ег.ч. вин.паг.) X4; ogaŋj (м.р.ег.ч. им.паг.).

В заемки: v tempal (м.р.ег.ч. вин.паг.) X5.

В женски род:

Род.паг. мн.ч. а-основи: trubalj (м.р.мн.ч. род.паг.).

В миналото деятелно причастие за м.р.: rogibal (мин.деят.прич. м.р.ег.ч.); rekal (мин.деят.прич. м.р.ег.ч.).

В 1л.ег.ч. сег.вр. на глагола biti: govorilla jesam (мин.неопр.вр. 1л.ег.ч.); nisam (1л.ег.ч. сег.вр.); jesam (1л.ег.ч. сег.вр.); zgojena jesam (прич.стр. форма за мин.неопр.вр. 1л.ег.ч.); naučena jesam (прич.стр. форма за мин.неопр.вр. 1л.ег.ч.).

Приведените резултати представят типичната за диалектите на чакавското наречие вокализация на ерова гласна **ѡ>а**, като се среща както вокализация на силна, така също и на слаба и секундарна ерова гласна. Примерите с вокализация на слаба и особено на секундарна ерова гласна се дължат на типичната за диалектите на чакавското наречие силна вокалност.

3.3. Примери с наследниците на сричкотворните /r/ и /l/

В разглеждания текст се откриват следните примери, съдържащи сричкотворните **r** и **l**

1. Сричкотворно /r/

Наследник ar на сричкотворно /r/

Karstjane X3; karstjanske; izvarsita; po varsti; izvarsitom; sarce X2; parsi X3; pogardifši; svarhu; uzdarra; gardi; tvardi X2; Isukarsta; karščanskih; svaršimo; izvarsitu; pogardih; od varći;

uzdaržati; karsta; gardobno; Isukarstova X3; Isukarst X3; karstjanskoj; Barzo; Za varć_ju; tvarđo stana; sarčeno; od sarca; k Isukarstu X2; Isukarstovu; raskarši; Boga Karstjanskoga; smartne krove; gardnim; barže svarše; gardno; rasardjen; smart; od smarti; milosardje; karfi; varh[u].

Наследник r на сричкомворно /r/

[Isu]krstovo.

Наследник ri на сричкомворно /r/

Christ.

Наследник er на сричкомворно /r/

veržena; sveršilla X2; vas puk verže.

Наследник на праславянско r+ѣ

smartne krove.

2. Сричкомворно /l/

Наследник u на сричкомворното /l/

tučimo; pupost; vas puk verže.

Както се вижда от приведените примери, в разглеждания текст наследниците на сричкомворното /r/ се отбелязват с **ar** 55 пъти; с **r** – веднъж; с **ri** – веднъж; с **er** – 4 пъти; с **ro** като наследник на прсл. **r+ѣ** – веднъж; наследниците на сричкомворното /l/ се отбелязват 3 пъти с **u**. Приведените реализации в по-голямата си част не са графемни, а отразяват реалния изговор на наследниците на тези фонемни в чакавските диалекти. В чакавското наречие вокалното /r/ се реализира различно: като **r**, **ar**, **or**, **er**. Отделните реализации не са концентрирани в различни области, а на почти целия чакавски терен могат да съжителстват няколко варианта, понякога дори и в един и същ говор (Могич 1977: 30). Вероятно така е и в разглеждания текст.

Най-многобройни са примерите с реализация **ar** на сричкомворното /r/ – 55 пъти. Това показва, че разглежданият текст до голяма степен отразява

реалния диалектен изговор на тази фонема, който за чакавското наречие е със съпътстваща гласна, най-често -**ar**-.

Примерът **Christ** е употребен в първата стихотворна част. Написана по този начин, думата отговаря на книжовната практика при изписването на сричкотворното /**r̥**/ в текстовете, писани с латиница и от периода XIV-XV в., удовлетворява ритъма от 12 срички и представя книжовния изговор на тази фонема в хърватските глаголически среди, където тя вероятно се изговаря с известен призвук (Malić 1973: 119-123, 1977: 85-87, 1987: 55-63, 1989: 149, Damjanović 1984: 62-67).

Примерът [Isu]**krstovo** с графема **r** за сричкотворното /**r̥**/ представя изговор /**r**/ за наследника на сричкотворното /**r̥**/. Подобен изговор в производни лексеми от същата основа Драгица Малич обяснява като фонетичната адаптация на основа **christ-** в **krst-**, извършена в доста ранен етап в хърватската книжнина. Освен това тя тълкува употребата на графема **r** и **ri** за отбелязване на сричкотворното /**r̥**/ в текстовете, писани с латиница, като свидетелство, което без всякакво съмнение показва връзка с хърватската глаголическа традиция. Първата от двете споменати графема – понеже отразява книжовния изговор на сричкотворното /**r̥**/ в хърватските глаголически текстове, а втората – понеже предлага един от най-ранните начини на изписване на графемата за тази фонема с латински букви - **ri**, в който **ri** е еквивалент на глаголическото (и кирилско) **ръ** или **r'** (понеже от най-ранните хърватски паметници, писани с латински букви, ерова гласна се изписва с **i**) (Malić 1987: 59).

Примери с реализация **er** на сричкотворното /**r̥**/ се срещат едва от края на шесто четиво, от стиховете в него, затова, въпреки че в чакавското наречие

вокалното /r/ се реализира различно: като **r**, **ar**, **or**, **er**, а отделните реализации **не са концентрирани в различни области, ами на почти целия чакавски терен могат да съжителстват няколко варианта, понякога дори и в един и същ говор** (Moguš 1977: 30), би могло да се предположи, че тази особеност е резултат от намеса на повече от един преписвач в трансмисията на този текст. Възможно е тук да се търси и опит за съчетаване на особености, характерни за повече от един диалект на чакавското наречие.

Примерът **kröve** (същ.нариц.им. ж.р.мн.ч. вин.паг.) е употребен в петата стихотворна част. Тук от гледна точка на праславянски има консонант **r+ѣ**. Тази фонетична реализация е избрана заради четворната рима в стиха:

Pod strašno kollo ijde diva, i_Boga z**ove**,
 _Angel z_nebes zaj**de** na pomoć **ove**:
 evo on čas **sve** kollo_se rastrese
 a u smartne **kröve** Angel vas puk ver**že**
 V. Kako Kaldeon **žeguća** pećć Babilonska

От трети примера с наследници на сричкотворното /!/ в разглежданото житие и трите предлагат реализация **и**. Това показва, че текстът до голяма степен отразява реалния диалектен изговор в чакавското наречие и на тази фонема.

Накрая ще обобщя, че по отношение на разгледаните тук езикови особености житието „Legenda sv. Katarine divice“ от ръкопис I с 6 отразява реален чакавски диалектен говор от периода XIV-XV в., вероятно от областта на Загар и околността. Възможно е и текстът да проявява съзнателен стремеж към употребата на диалектни особености, характерни за повече от един диалект на чакавското наречие, с цел посланието да получи по-широко разпространение.

3.4. Примери с рефлекс на е след палатал: роџе, паџе, роџетак, роџетка, заџет, џедо, роџе, роџе, роџе, vazeti, prijati, но и џајом, prijah, pojamši, vazamši.

Както се вижда от приведените примери, **е>а** след **ј; з, џ**, докато след **џ** **е>е**. Двойката реализация на назала от предния ред след палатали е обща особеност за всички диалекти на чакавското наречие (Malić 1991: 105, Lukežić 2012: 225-251).

3.5. Изпагане на гласни

С апостроф в приведените по-долу примери съм отбелязал мястото на изпагане на гласен звук. Изпагането на гласни се свързва с народно-фолклорната разговорна реч (Malić 1991: 107-109).

Примери от текста на житието на св. Екатерина: **of'** (nok.мест.м.р.ег.ч. вин.nag.); **of'** (nok.мест.м.р.ег.ч. вин.nag.); '**zgojena** jesam (uzgojena перфект причастно-страдателна форма); **jer'** (сз. подгч. причина); '**zgubiti** (инфинитив); **razabrajuć'_ih** (мин. геенпричастие); **ov'** (nok.мест.м.р.ег.ч. им.nag.); **prić'** (инфинитив); За **varć'_ju** (инфинитив); **dobit'** (инфинитив); **poćud'_se** (пов.накл. 2л.ег.ч.); **ter'** (сз. подгч. причина); **ništar'** (отрицателно местоимение/сз.);

3.6. Протемичен ј (прејомация в инициална позиция)

1. Примери с прејомация

jimaniĵa; **j**istinoga; **j**iĵ; **j**ima; koijm_se **j**imenom ozivaš; bi ljuto mućena za **j**imiti karsta dom; I **j**imijući [mi]; Ispovidamo u **j**istinu; Isukarst jest prava, i **j**istina mudrost; na put **j**istine privesti hoćeš; [i razlicimi **j**istinami pri]dobila_ih; tvojim svetim, i **j**istinim rićam, i naukom; ne_dopusti da_iĵh oganj uvridi; poućivši_jih da_se nimaju strašiti; svetoga **j**imena tvoga; budu **j**iskati; toti, i sude **j**indi.

2. Примери без прејомация

*ima*ju dojti; *imišše*; *imila jest*; počitan *ima* [biti]; *imil jest*; *imiti hoće*; *uistinu*; *privesti ima*ju; *ne_imi*jući ča učiniti.

Драгица Малич смята наличичето/отсъствието на прејомация на унициален гласен в думата за едно от средствата за съставянето на фонетични варианти, разделени по опозицията книжовно-дуалектно (/фолклорно-разговорно) (Malić 1991: 110; 1995: 110). В разглеждания тук текст също се откриват примери с написана ъота и примери без нея. Ще приема, че написанията с ъота отразяват реална прејомация в произношението, а тези без – липса на прејомация. Не е изключено обаче формите без написание на ъота също да са се произнасяли с прејомация. Дори и да не е така, от примерите, дадени тук, се вижда, че преобладават формите с харапрејомация, които Драгица Малич смята за характерни за говоримия език. Предположението за отразяването на опозиция по оста книжовно-дуалектно (/фолклорно, разговорно) чрез приведените примери се подкрепя и от употребата на форми от едни и същи лексеми със и без прејомация.

3.7. Вокална контракция

ka (ж.р.ег.ч. ум.паг.); svoga (м.р.ег.ч. рог.паг.); ki (м.р.ег.ч. ум.паг.); steći (сег.геенр.); u kom (м.р.ег.ч. мест.паг.); ka (ср.р. мн.ч. ум.паг.); ki (м.р.мн.ч. ум.паг.); stahu (3л.мн.ч. мин.несв.вр.); f_kom (м.р.ег.ч. мест.паг.); ke (ж.р.мн.ч. ум.паг.); s koga (м.р.ег.ч. рог.паг.); s ke (ж.р.ег.ч. рог.паг.); po kom (мест. паг. м.р.ег.ч.); ka (ж.р.ег.ч. ум. паг.); ka (ср.р. мн.ч. ум. паг.); ki (м.р. ег.ч. ум. паг.); svoga (прим. мест. м.р. ег.ч. вин. паг.); ki (м.р. ег.ч. ум. паг.); Kih (рог. паг. мн.ч. ср.р.); ki (м.р. ег.ч. ум. паг.); bihu (3л. мн.ч мин. нсв. вр.); Ka (ж.р. ег.ч. ум. паг.); ki (м.р. мн.ч. ум. паг.); ki (м.р. ег.ч. ум.паг.); Kih (вин. паг. мн.ч. м.р.); ka (ср.р. мн.ч. ум. паг.); ki (м.р. ег.ч. ум.паг.); ki (м.р. ег.ч. ум.паг.); kih

(вин.паг. ср.р.мн.ч.); ki (м.р. мн.ч. им. паг.); svega (пог.паг. м.р.ед.ч.); kih (вин.паг. мн.ч. м.р.); Ku (ж.р.ед.ч. вин.паг.); ki (м.р. ед.ч. им.паг.); ki (м.р. мн.ч. им. паг.); bihu (3л. мн.ч. мин. нсв. вр.); ki god (обобщ. мест. м.р.ед.ч. им.паг.); ka (ж.р. ед.ч. им. паг.); ku (ж.р.ед.ч. вин.паг.); ki (м.р.мн.ч. им.паг.); kom (ж.р.ед.ч. тв.паг.); dostoja_si_se (мин.деят.прич.м.р.ед.ч.); ki (м.р.ед.ч. вин.паг.); ki (м.р. ед.ч. им.паг.).

Вокална контракция в разглеждания текст се среща най-често при относителните и притежателните местоимения. Употребяват се както контрахирани, така също и неконтрахирани форми. Контрахираните са характерни за чакавския фолклорно-разговорен език от този период (Damjanović 2009: 368). Очевидно те са допуснати широко и в разглеждания писмен текст.

Формата *steći* отразява вокална контракция, типична за глагола *stajati*, със значение 'пребивавам, намирам се', и производните му. Без контракция се употребява глаголът *stojati*. Примери с вокална контракция в глагола *stajati* се срещат и в други задарски текстове от XIV-XV в. (Malić 1991: 113).

Формата *dostoja_si_se* (мин.деят.прич.м.р.ед.ч.) ни представя вокална контракция във формата за мин.деят.пр. м.р.ед.ч. след преход *l>a*. Това също е характерна чакавска форма, допусната в книжовен текст (Mogiš 1977: 82-83).

При притежателните местоимения за 1л. и 2л. се предпочита употребата на неконтрахираните форми. Това обаче зависи от степента на акцентиране на формата. Притежателните местоимения за 3л. се скланят по именното склонение (Лашкова 2005: 151-152: 151-152). В разглеждания текст са употребени три пъти контрахирани форми на възвратно-притежателното местоимение *svoj* и един път неконтрахирана. Не са регистрирани примери за употреба на притежателните местоимения за 1 л.

ег.ч. и 2л. ег.ч. в пог. паг.; гам. паг.; вун. паг. (одушевеност) и мест. паг.

3.8. Подвижни гласни

v gradu Alerandinskomu; po svih darravah , i rusazi Cessarastva svoga; prikazati Bogu onomu; tomu himbenomu Bogu; V rečenom gradu Alerandrinskomu; od poroiženija svojega; Bi ova pomnjom zgoru rečenoga Otca njeije svakoga nauka knjižnoga urehom izvarsitom urešena; v polači otca svoga; iz svita ovoga; iz hrana illi templa onoga; razlicimi knjižnoga nauka pokazovanji⁴ , illi argumenti; k_općenomu priprošćomu slovu; kako človiku naučenu, i mudru, i <v> visokomu Cessarastva stanjiu polorenomu; i da odagnafši i pogardifši jedinoga, i jistinoga Boga Stvoritelja; i počitaju pesni djavlu paklenomu; Jedan jest Bog svemu (cyбcm.) Stvoritelj; jedan u_svemu (cyбcm.) uzrok, i nareditelj.; Čudi_se od narešenja nebeskoga; i da ne_moreš najti drugoga(cyбcm.) njemu takmena; ako_bi on ne poslal sina svoga gospodina našega Isukarsta; i pridrurih_se ka gospodinu naššemu Isukarstu; jere mnogimi trudi, i nevoljami prihodi_se Cessarastvu Nebeskomu; Poznaij naij manje sadaij kolika jest moć_i silla Boga Karstjanskoga; misto Cessarastva mimošastoga Cessarastvo vikkuvičnje dano bude.

Окончанието от местоименно-прилагателната деklinация за прилагателните имена, притежателните и показателните местоимения – оту е специализирано за гам. паг. с подвижна гласна – **у**. За местен падеж подвижната гласна е **е** – **оте**. Често двете окончания се смесват, като **у/е** се схващат просто като подвижни гласни без смислоразличителната специализация. Подвижните гласни може и да се изпуснат. В разглеждания текст формите на прилагателните и местоименията се употребяват с подвижни гласни обикновено, когато определението е след определяемото, когато

определяемото е рамкирано от две определения, или когато определението е употребено самостоятелно, субстантивирано. Това може да послужи като аргумент в подкрепа на предположението, че в житието подвижните гласни се използват за поставяне на смислов и речеви акцент.

3.9. Развитие на предлог/представка **вѣ/вѣ-**, **представка вѣзѣ->вѣз->вз->з/уз**

1. Предлог/представка **вѣ/вѣ-**

1.1. Предлог **вѣ>/v/**

i <v>visokomu Cessarastva stanjiu polorenomu. (предлог мест. nag.) От извадените примери само в посочения случай мога да съм сигурен, че изговорът на предлог **/вѣ/** е **/v/**. Тук вероятно предлогът се е слял със следващата дума и затова не е отбелязан графично. В останалите примери, в които този предлог се отбелязва със същата графема, не мога да съм сигурен за изговора, тъй като в едно и също фонетично обкръжение, пред лексеми, започващи с едни и същи съгласни, срещаме веднъж **v**, друг път **u**. Примерът **f kom** (предлог+мест. nag.) пък по-скоро има изговор **/v/**, отколкото **/u/**, още повече че и графемите **v** и **u** в старите хърватски текстове, писани с латиница, се използват за отбелязване на фонемата **/v/** (Malić 1989: 147-148).

1.2. Предлог **вѣ>/u/**

v gradu Alerandinskomu (предлог мест. nag.); **v gospostu** njegovu pribivaju (предлог мест. nag.); **imaju dojtj v tempal** (предлог вун. nag.); **v tempal** (предлог вун. вм. мест. nag.); **V rečenom gradu** Alerandrinskomu (предлог мест. nag.); **v polači otca svoga** (предлог мест. nag.); **u kom** ta posvetilišča činjahu_se (предлог мест. nag.); **postav<iv>ši v rensko sarce mušku sm[ionos]t** (предлог вун. nag.); **ulize v tempal** (предлог вун. nag.); **ulizoh v tempal of** (предлог Вун. nag.); **u svemu** uzrok, i nareditelj (предлог мест. nag.); **počud_se**

od nebes, od zemlje, i ot sfakih ka u njih jesu (преглог мecm. nag.); da nju u polaču privesti imaju (преглог вун. nag.); Prišadši dakle Cessar u polaču (преглог вун. nag.); a ter u posvetilišću Bogof pomnju imahomo (преглог мecm. nag.); u raskoši rojena, i zgojena jesam (преглог мecm. nag.); I u Evangeliju govori (преглог мecm. nag.); Ispovidamo u jistinu (преглог вун. nag.); Za varč_ju u paklen žar trudi (преглог вун. nag.); i zlamenavši_se zlamennjem svetoga Krira u on njim pripravnj oġanj dobrovoljno ulizoše (преглог вун. nag.); i ne_dopusti da_ih oġanj uvridi, ni da vonj ognja bude u njih (преглог вун. nag.); Tada nemilostivi, i ljuti Cessar povelj nju u tamnicu postaviti (преглог вун. nag.); Da ni u ovoj potribi (преглог мecm. nag.); i u vidin(i)ju bille golubice (преглог мecm. nag.); u tamnicu veržena (преглог вун. nag.); i s_njim o_tomu govoreći poče njega uprašati da_bi_joj v tom dal dobra svitta (преглог мecm. nag.); a u smartne krove Angel vas puk verže (преглог вун. nag.); Tom ričju Cessarica ukripljena u mučnō branu (преглог мecm. nag.); [u]sliši mene [r]abutvoi_ju k_tebi vapijući i u milosardje uzda_jući_se (преглог вун. nag.); i povedu nju u sveti pokoij (преглог вун. nag.); i ovo u tebe Bore gospodine prosim (преглог вун. nag.); i svako pitanje kojie u tebe budu prositi, i moliti (преглог вун. nag.); mač vazamši u ruke (преглог вун. nag.)

Както се вужда, голям број примери предполагат изговор **вѣ>/u/** в разглежданата позиција, којто в текста е отразен и с графемата **v**, и с графемата **u**.

1.3. Прегмавка **вѣ>/va-/**

od sluge priliku, i odiću **vazeti** od smarti (прегмавка **va-**); [u]sliši mene [r]abutvoi_ju k_tebi **v**apijući i u milosardje uzda_jući_se (прегмавка **va-**); mač **v**azamši u ruke (прегмавка **va-**); i tilo nje **v**azamši (прегмавка **va-**).

Както се вужда и от приведените примери, в разглеждания текст се среща само вариант **вѣ>/va-/** на тази прегмавка.

1.4. Предлог /vъ/>/va/

i budi njim sveta pomoć **va** vike (предлог вин. паг. формула);
va sve vike vikom (предлог вин. паг. формула).

Очевидно вариант /vъ/>/va/ на разглеждания предлог се употребява само в примери с формулативен характер, کوшто може да са заети от чакавската църковна литература.

2. Представка vъzъ->vъz->vz->z/uz

zogru rečena prikazališća, i posvetilišća; zgoru rečenoga Otca njeiје; stahu plaćući, i **uz**dišući; Njih učini bitti vere svitovnici ki nju **uz**liti bihu protivnici; rojena, **i** zgojena jesam; Tko godire ostaviti bude dom, illi occa, illi matter, **illi** sestre cića mene, sto Krat veće prijati, i rivot vičnji **uz**daržati, i urivati hoće; Ne **straši** se ò službenice Isukarstova, ni **se uz**boj umitelstvu mudroljubac ovih...; jedan od njih **uz**vapi govoreći; Verujte da Isukarst sin **Borji** od martvih **uskarsn**ul jest; Ovo začuфši Divica vesela **ustavši** od nebeskoga obitanja dviže **se s** molitve;

Развитуето на някогашния предлог **vъ** и префукси **vъ-**; **vъz-** е гранично явление между вокализма и консонантизма, когато става въпрос за появата на вокал **u(z)** на мястото на приведените предлог и представки. За развитието на предлог и префикс **vъ** и **vъ->u** в чакавските диалекти има две предположения. Първото е, че споменатата морфема се е вокализирала в **u** след изпадането на слабия ер, а другото, че тази промяна е настъпила директно **vъ>u**. Въз основа на начина на изписване със средновековна хърватска латиница от XIV-XV в. може да се предположи развитие на предлог и представка **vъ** и **vъ-** в две фази 1.**vъ>va/v**; 2.**v>u**. При префикс **vъz-** е възможен както обичайният средночакавски преход **vъz->vz->z-**, така също и преход **vъz->uz-**, който е особено застъпен сред средночакавските и южночакавските автори от XIV-XV в. и е общ с рефлекса в тази група в западнощочкавски (Malić 1973: 124-127, 1993: 186, 1995: 111-113).

Употребата на варианти на предлог/префикс 1. **ѡѣ>ѡа; ѡ; 2. ѡ(ѣ)>ѡ** представлява от диалектологична гледна точка съчетаване на особености, характерни за северозападния чакавски комплекс с особености, характерни за югоизточния чакавски комплекс. На северозапад преобладават вариантите под цифра 1, а на югоизток – под цифра 2. Съчетаването на диалектни особености, характерни за чакавския север и чакавския юг е една от характеристиките на средночкавския икавско-екавски диалект (Lukežić 2012: 239, 246, 249-251). В разглежданото житие преобладават южночкавските диалектни особености, затова може да се предполага, че то е преведено/преписано от носител на този диалект на югоизточничкавския териториално-езиков комплекс.

Така може да се предположи, че езикът на разглеждания текст отразява средночкавски икавско-екавски диалект на чакавското наречие от периода на XIV-XV в. Превестът на южночкавски икавски езикови особености може както да е резултат от смесването на диалектни особености, характерни за северозападните чакавско-кайкавски и югоизточните чакавско-щокавски диалекти на чакавското наречие от този период, типично за текстовете от областта на Централна Далмация (За състоянието на чакавското наречие и неговите диалекти през XV в. вж. Lukežić 2012: 225-251.) от т.н. средищен чакавски икавско-екавски езиков комплекс, така също и да отразява диалект на преводача/преписвача на текста. Във втория случай това би означавало, че текстът е преведен/преписан от носител на южночкавски диалект на чакавското наречие (Lukežić 2012: 244-247, 249-251).

4. ОСОБЕНОСТИ НА КОНСОНАНТИЗМА В РАЗГЛЕЖДАНОТО ЖИТИЕ

4.1. Палатализации

От палатализациите ще обърнем внимание предимно на втората палатализация (сибиларизация)

Втора палатализация

...sedmimi nauci liberalskimi, illi slobodnimi naučena... (същ.нариц.ум. м.р.мн.ч. тв.наг.); ...po svih darravah, i rusazi Cessarastva svoga... (същ.нариц.ум. м.р.мн.ч. мест.наг.); ...razlici glasi... (прил.ум. м.р.мн.ч. ум.наг.); ...zuci trubalj... (същ.нариц.ум. м.р.мн.ч. ум.наг.); ...razlicimi knjižnoga nauka pokazovanji, illi argumenti... (прил.ум. м.р.мн.ч. тв.наг.); ...naucimi slobodnimi naučena jesam... (същ.нариц.ум. м.р.мн.ч. тв.наг.); ...nam pristoje nauci mudroljuba... (същ.нариц.ум. м.р.мн.ч. ум.наг.); ...Sibille, Virg[ilija i] ostalih [tacih. I cića toga]... (мест. прил. ум. за качество м.р.мн.ч. род.наг.); ... [i razlicimi jistinami pri]dobila ih... (прил.ум. тв.наг. ж.р. мн.ч.).

Както се вижда от приведените примери, в разглеждания текст се употребяват само форми с промяна по втора палатализация на задноезичните съгласни **k** и **g** в изследваните позиции. Те се срещат най-често в местоименно-прилагателната деklinация пред **i** от **ě**. Форми с промяна по втора палатализация се употребяват също и при имената пред **i** от **ě**. Промяна по втора палатализация в разглеждания текст се наблюдава и в граматични форми, в които не би трябвало да се очаква, защото окончанието е било **y**–тв. наг.мн.ч. при имената от м.р. **o**-основи. В текстовете от XIV-XV в. примерите със смекчаване на задноезични съгласни в позиции, в които няма условия за това, се смятат за резултат от езикова аналогия (Malić 1993: 183).

Драгица Малич тълкува употребата на форми с извършена втора палатализация в други чакавски

текстове от този период и от областта на Загар като последица от интерференция между народни форми без извършена палатализация и книжовни (под влияние на хърватската глаголическа традиция) с палатализация (Malić 1993: 183). Това е едно от средствата за книжовно-езикова стилизация. Когато става въпрос за влияние от хърватската глаголическа традиция в разглеждания текст, трябва да се уточни, че то по-скоро е резултат от възникването на превода/преписа в среда с развита глаголическа традиция, каквато открай време е Загар, а не за наличието на глаголическа подложка на разглеждания текст.

4.2. Съгласна f ...mudroljubci ,illi filosofi.... Обичайно тази графема означава /v/, а в тази заемка не е ясно дали означава /f/ или /v/. Написанието безспорно е под влияние на латински образци, а как се е произнасяло, не бих могъл да съм сигурен на базата на данните, с които разполагам.

4.3. Изпадане на съгласната h

po svih darravah, i **rusazi[h]** Cessarastva svoga...; **nadstojeći[h]** sadašnjih muk telesnih...; Във всички останали примери в текста съгласната **h** се пази в деκлинацията на имената и местоименията. Написанието без буква **h** пред дума, започваща с консонант, вероятно отразява народен изговор. Ако допуснем, че разглежданият текст е препис от по-ранна подложка, не е изключено тези два примера да са въведени от преписвача, тъй като са редки, а не от автора на текста (преводач и компилатор).

4.4. Примери с -l във финална позиция в думата (и сричката)

В разглеждания текст -l във финална позиция в думата (и сричката) се запазва предимно без промяна. Това важи и за заемките. Само един пример предлага промяна l>a в мин. деят. прич. м.р. ед. ч. с последвала контракция с предходната гласна a: ...dosto**ja**_si_se s_nebes slisti.... Това е очаквана промяна за диалектите на чакавското наречие през XIV-XV в. Във финална позиция -l може да се срещне в две големи групи лексика. Това са имена (същ.им. и прил.им.) и мин. деят. прич. м.р. ед. ч. Въз основа на тази особеност чакавското наречие се разделя на две групи. В първата -l се запазва и при същ., и прил.им. и в мин. деят. прич. м.р. ед. ч. Тази група обхваща говорите на Средна и Източна Истра, Каставщина, Горски Котар, хърватското приморие, Кварнерските острови. Във втората група -l се запазва при същ. и прил. им., но изпада в мин. деят. прич. м.р. ед. ч. Това е обща особеност за далматинските острови. В същата група е възможно l>a, като това a след това може да се слее с предходната гласна и да стане дълго; да се промени в o (понеже е дълго a) или да развие интервокално j между него и друга предходна гласна (Moguš 1977: 82-83).

1. Имена

v temporal x 3; pristol; vol; Angel x 4.

2. Минало деятелно причастие м.р. ед. ч.

pokla*l*_[i]_pogubil; priminul; skupil i sabral; imil; poznal; prosvitil; dovel; rekal; uskarsnul; privratil; činil; pripravi*l*;, m.e. в 15 форми е запазен краесловният консонант. Само в един случай лунсва: Gospodine Isukarste stvoritelju nebeski, i Angelski koji narod človičaski milujući, i_neka njega iz uze djavalske iznemeš, dosto**ja**_si_se s_nebes slisti od sluge priliku, i odiću vazeti od smarti, i od krira okusiti gorkost, [u]sliši mene [r]abutvo*i*ju k_tebi vapijući, i u milosardje uzdajući_se...

Както се вижда от приведените примери, **-l** във финална позиция редовно се пази, без да изпада или да се променя в гласна. Само в един пример, в миналото деятелно причастие второ **l>a**, а впоследствие това **a** се слива с предходната гласна **a**. Този пример, освен че отразява очаквана промяна за чакавското наречие, дава сведения и за още нещо. Тъй като е единичен пример, а не норма за разглеждания текст, би трябвало именно в него да се търси отражение на диалектната принадлежност на преписвача на текста. Подобен преход е характерен за южночакавския диалект на южночакавския териториално-езиков комплекс, и по-точно за островните говори. Като се има пред вид това, употребата на графема **x** за фонема **/ž/**, преобладаващата палатална деклинация при имената в м.р.мн.ч. вин.паг., ж.р.ед.ч. род.паг., ж.р.мн.ч. им. и вин.паг., преобладаващия развой **vъ/vъ->u**, типичен за южночакавския диалект, може да се предположи, че разглежданият текст е преведен/преписан от носител на южночакавския диалект на чакавското наречие. Смесването на езикови особености, характерни за северозападния и югоизточния чакавски териториално-езиков комплекс пък са резултат от съзнателна книжовноезикова концепция, типична за текстовете от средищната чакавска териториално-езикова област (Lukežić 2012: 232, 249-251).

Що се отнася до обсъждания пример, той се среща в молитвата, във финала на житието, преди екзекуцията на светицата. Може да се предположи, че съзнателно или не употребена, тази форма приляга на молитвен текст – това са човешки думи, а не божествена реч, които допускат употребата на елементи от „човешкия език“, елементи от езика на всекидневието. На фонетично и правописно равнище пък обяснение защо точно в тази форма не се пази **-l**

може да се търси в наличие на енклитично **si** след причастие.

4.5. Консонантни групи **čr-/čl-/čř-/č(i)t-**

1. Консонантна група **čr-**

Няма регистрирани примери за тази група в разглежданото житие.

2. Консонантна група **čl-**

...kako človiku naučenu, i mudru...; toli plemenitim saždanjem saždam meštrič človičaskom...; ...Bog i človik (stvoren)...; ...ne ustimi človičaskimi, negoli borastvenimi da_su izgovorena...; ...koji narod človičaski milujući, i_neka njega iz uze djavalske iznemeš...;

3. Консонантна група **-č(i)t-**

...i počítaju pesni djavlu paklenomu...; počítan ima [biti, po kom ti kraljuju svit...]...; i kako poznal budeš uistinu njega gospodina, i da ne_moreš najti drugoga njemu takmena, njega štuj, njemu_se klanjaj, njega slavi, i zapoviš sam sebi, i svim podložnik[om tvojim]...; ...i_za to dostojno jest da štovana, i pokljnana budeš...; i obitati njoj da [će je učiniti cesaricu svega] [...] i počitana bude...; Jošće, i ovo u tebe Bore gospodine prosim, da svi virnici, koji na poštenje, i slavu svetoga jimenata tvoga moju pomoć budu jiskati...

4. Консонантна група **čř-**

Няма регистрирани примери за тази група в разглежданото житие.

От приведените консонантни групи най-голям интерес представлява групата **-čt-**, която се среща и във вариант **-št-**. Докато **čr-** и **čř-** вобще не се срещат в текста, а **čl-** ни предлага очаквано и нормално за чакавските народни говори от този период състояние, групата **-čt-/št-** в двата си варианта вероятно се използва за книжовна стилизация в текста (Malić 1992: 105). От 6 регистрирани примера в разглеждания текст, съдържащи тази консонантна група, резултатите се разпределят **3čt-/3št-**. Тъй като

разполагам само с един препис на този текст, не знам дали такава е било съотношението на двата фонетични варианта в оригинала или това, което виждам днес, в текста се дължи и на намеса на преписвач(и). Възможно е обаче двата варианта се използват като средство за книжовна стилизация в зависимост от контекста, в който са употребени, и от отношението на преводача към съдържанието и представата му за това кои форми на кой образ и в каква ситуация прилягат. Така преводачът се опитва да предаде своето настроение и по този начин да постигне желани внушения и настроения и у читателите.

Вариант **-č(i)t-** на морфемата се употребява в следните примери: 1. Nu_mi reci o Cessare, s koga uzroka, s_ke_lli potribe, skupil i sabral jesi zaman toliku mnor ljudi, da_se ludosti i taščini poklanjaju, i da himbenosti idolskoj slure, i da odagnafši i pogardifši jedinoga, i jistinoga Boga Stvoritelja, uke stvari poižu, i počítaju pesni djavlu paklenomu... Това са гуми на Екатерина към Императора, като укор за организираните приношения. Трудно е да се предположи защо тук е избрана по-книжната форма – дали показва учеността на св. Екатерина, дали формата е използвана, защото става дума за почит към божественото, дали чрез тази форма светицата се дистанцира към езическите жертвоприношения като нещо чуждо. 2. počítan ima [biti, po kom ti kraljuju svit, i svako] stvorenje početak imil jest i svarhu, a konac imiti hoće. Това са гуми на Екатерина към императора, в които светицата утвърждава, че само християнският Бог трябва да бъде почитан, а не идолите. Тук речта на светицата е риторически тържествена и съобщава за важни иманентни черти на християнския Бог и е очаквано в такъв контекст и стил да се употреби форма, която не принадлежи на всекидневната реч. Вероятно тук като причина за употребата на определения от нас за книжовен

вариант на тази морфема може да се смята фактът, че това са гуми на светицата, които се отнасят за християнския Бог, и трябва да се открият, за да се противопоставят на описаните езически практики. 3. i obitati njoj da [će je učiniti cesaricu svega] [...] i počitana bude.; Това са гуми на разказвача (преводача, адаптатор), в които той описва как с обещания императорът се опитва да изкуши Екатерина и да я накара да принесе жертва на идолите. Едно от обещанията е тя да бъде почитана с царска чест, т.е. с висока чест. Може би това е причината да се използва по-книжната форма.

Вариант **-št-** на посочената морфема се среща в следните примери 1. Ispovidamo u istinu, i čim tebe slišamo ne mučimo, jere tvoija govoren(i)ja videsse nam ne ustimi človičaskimi, negoli borastvenimi da su izgovorena i za to dostojno jest da štovana, i pokljinana budeš. Това са гуми на императора към Екатерина в разговора помежду им. Тук пог почит се има пред вид уважение от обществото, авторитет. Защо е употребена народната форма, отново е трудно да се каже. Може би защото това са гуми на владетеля, който говори за земна почит и който не може да осигури истинска почит на светицата; 2. Jošće, i ovo u tebe Bore gospodine prosim, da svi virnici, koji na poštenje, i slavu svetoga jimenata toga moju pomoć budu jiskati, i svako pitanje kojie u tebe budu prositi, i moliti, usliši glas njih, i budi njim sveta pomoć va vike. Това са гуми на Екатерина, към Бога, като част от молитвата ѝ преди екзекуцията. Тук вероятно целта е да се доближи езика на текста до онези, които го слушат, четат или рецитират. А може би отглаголното съществително не е било известно с корен **-čt-**. Изброените форми с този корен са спрегната глаголна форма и минало свършено причастие. 3. Čudi se od narešenja nebeskoga, od sunca, od miseca, od zvizd, čudi se od posluženja njihova, i kako od početka svita do

konca, dan i noć teku ka zapadu, i vraćaju_se ka istoku nikadare ne_utrude_se, i ne_skončajut_se, i kada ova prosudil, i procinil budeš, upitaj, i nauči_se tko jest sazidatelj, i stvoritelj, i kako poznal budeš uistinu njega gospodina, i da ne_moreš najti drugoga njemu takmena, njega štuj, njemu_se klanjaj, njega slavi, i zapoviđ sam sebi, i svim podložnik[om tvojim]... Това са гуми на Екатерина към императора, в които тя чрез проповед се опитва да го откаже от езичесвото. Тези гуми вероятно са предназначени и за събралото се да слуша разговора множество, а вероятно служат и като напътствие към четящите, слушащите, за да им покажат какво трябва да правят, а какво не. Формата със št е част от група заповедни форми (3 общо) със сходно значение – така чрез нагрупването им се получава по-голяма сила на внушението и може би именно заради императивния характер на фразата, която трябва да е ясна, а и лесно да се помни от всички, е употребена народната форма на обсъждания корен.

4.6. Консонантна метатеза

Тук ще разгледам основно примерите на консонантна метатеза в групата **vəs>sv** (обобщително местоимение) със запазване на форма **vas** за м.р.ег.ч.им./вин.паг. Тази особеност е обща за южночакавския и западнощокавския езиков комплекс (Lukežić 2012: 231). Не смятам, че примерът: ...na takova **zogru** rečena prikazališća, i posvetilišća (**zogru<zgoru**) отразява консонантна метатеза. Въпросната лексема е употребена два пъти в разглежданото житие. Вторият път: Vi ova romnjom **zogru** rečenoga Otca njeiže... (**zogru**) Смятам, че вторият пример ни дава основание да предполагаме, че е възможно **zogru** да е просто преписваческа грешка и да не отразява метатеза (**zogru<zgoru**).

1. Протичане на метатеза в разглежданата група (vs>sv)

по **svih** (мест.nag. мн.ч.); **svim** (gam.nag. мн.ч.); **svak** (ум.nag. м.р.ег.ч.); **svakoga** (м.р.ег.ч. pog.nag.); **sfe /sve/** (ср.р.ег.ч. ум.nag.); **sve** (ср.р.ег.ч. вин.nag. субсм.); **svim** (gam.nag. мн.ч.); **svako** (ср.р.ег.ч. ум.nag.); **svetu** (gam.nag. ср.р.ег.ч.); **u_svetu** (мест.nag. ср.р.ег.ч.); **svi** (м.р.мн.ч. ум.nag.); **sva** (ср.р.мн.ч. ум.nag. субсм.); **ot sfakih** (pog.nag. ср.р.мн.ч. субсм.); **svim** (gam.nag. мн.ч.); **svih** (вин.nag. мн.ч.); **sve** (ср.р.ег.ч. вин.nag.); **svaka** (ср.р.мн.ч. вин.nag.); **sva** (ср.р.мн.ч. ум.nag. субсм.); **sva** (ср.р.мн.ч. ум.nag. субсм.); **svi** (м.р.мн.ч. вин.nag.); **svi** (м.р.мн.ч. ум.nag.); **sve** (ж.р.мн.ч. вин.nag.); **sve** (pog.nag. ж.р.ег.ч.); **svu** (ж.р.ег.ч. вин.nag.); **sve** (ср.р.ег.ч. ум.nag.); **sva** (ср.р.мн.ч. вин.nag. субсм.); **svim** (gam.nag. мн.ч.); **svi** (м.р.мн.ч. ум.nag.); **svako** (ср.р.ег.ч. вин.nag.); **sve** (м.р.ег.ч. мест.nag. формула); **sva** (ср.р.мн.ч. вин.nag. субсм.); **sve** (м.р.ег.ч. мест.nag. формула).

2. Непротичане на метатеза в разглежданата група (vs>sv)

vas (м.р.ег.ч. вин.nag.); **vas** (м.р.ег.ч. вин.nag.)

Както се вижда от приведените примери, само два пъти, именно във форма **vas**, (м.р.ег.ч. вин.nag.) не се осъществява метатеза на съгласните. Останалите примери отразяват опростяване на групата чрез премятане на съгласните. Това е нормата в разглеждания текст и тя отразява състоянието в диалекта. Тук метатеза не протича, поради вокализация на ерова гласна в силна позиция.

4.7. Рефлекси на групите *t'; *d'; *kt'; gt'; *k'; *g'; *st'; *zd'; *sk'; *zg' (За рефлексите на тези групи в други чакавски текстове от разглеждания период вж. Malić 1973: 131; 1977: 89; 1993: 180-183; 1995: 115.)

1. Примери за *t' > č /t'/, *k', *kt', *gt'

В разглежданото житие рефлексът на групата *t' /č/ се отбелязва с графеме **ch; chi; cchi** – вероятно под италианско графично влияние. В чакавското наречие тази фонема /č/ < *t' се изговаря по-меко, отколкото в цокавското (Moguš 1977: 65-66). В загарския текст *t' > č /t'/ във всички словообразователни и морфологични категории, както е в съвременния хърватски език. Многобройни са примерите с причастия, но има и редица други позиции: *cića* (нр.) х2; *zapovidaјуći* (сег.геенр.); *орćена* (прил.ум. ж.р.ег.ч. ум.наг.); *steći* (сег.геенр.); *Pribivaјуći* (сег.геенр.) х2; *плачуći* (сег.геенр.); *uzdiшуći* (сег.геенр.); *hoće* (3л.ег.ч. сег.вр.) х3; *slišајуćим* (прил.ум. гам.наг. мн.ч.); *razumiјуćим* (прил.ум. гам.наг. мн.ч.); *hoću* (1л.ег.ч. сег.вр.) х2; *čudeći_se* (сег.геенр.) х2; *ноć* (ж.р.ег.ч. ум.наг.); *vraćјају* (3л.мн.ч. сег.вр.); *vладајуćих* (прил.ум. роу.наг. мн.ч.); *videći* (сег.геенр.); *verујуćих* (прил.ум. роу.наг. мн.ч.); *hoćемо* (1л.мн.ч. сег.вр.); *budući* (сег.геенр.) х3; *veće* (нр. срв.см.); *razgledајуći* (сег.геенр.); *razабрајуć* (сег.геенр.); *od varći* (инфун.); *prigovarајуći_se* (сег.геенр.); *odgovарајуći* (сег.геенр.); *obитајуći* (сег.геенр.); *ne_imијуći* (сег.геенр.); *varć* (инф.); *pećći* (ж.р.ег.ч. роу.наг.); *kripeći* (сег.геенр.); *prosvитајуći* (сег.геенр.); *обраћаhu_se* (3л.мн.ч. мин.несв.вр.); *tisuća* (същ.ум.ж.р.ег.ч. ум.наг.); *моć* (същ.ум. ж.р.ег.ч. ум.наг.); *videći* (сег.геенр.); *žeguća* (прил.ум. ж.р.ег.ч. ум.наг.); *pećć* (ж.р.ег.ч. ум.наг.); *чекајуći* (сег.геенр.); *veće* (нр. срв.см.) х2; *hći* (същ.ум. ж.р.ег.ч. ум.наг.); *моći* (инф.)

2. Примери за групата *d'

Рефлексът на групата *d' дава следните резултати: *roјen* (мин.смп.нр. м.р.ег.ч. ум.наг.); *roјена* (мин.смп.нр. ж.р.ег.ч. ум.наг.); *žajom* (същ.ум. ж.р.ег.ч. мв.наг.); *rohoden(i)jem* (отгл.същ.ум. ср.р.ег.ч. мв.наг.); *takoјer* (нр.); в частицата за подсилване **-je<(-žde) *-dje: tolikоје**. За рефлекса *d' в разглеждания текст

получавам информация и от формата на предлога **meu** (+вин./тв.паг.) с изпадане на интервокално ъот. Както се вижда от приведените примери, в текста преобладава чакавският рефлекс ***d'>j**.

3. Примери за групата ***st'>šč**

Рефлексът ***st'>šč** е основният вариант, по който се осъществява споменатата група в текста, а с това е и едно от основните доказателства, наред с рефлекса на ятовата гласна (срв. Стефанов 2016), за диалектната принадлежност на житието към средищния чакавски укавско-екавски диалект на чакавското наречие: **posvetilišća** (същ.ум. ср.р.мн.ч. вин.паг.) х5; **prikazališća** (същ.ум. ср.р.мн.ч. вин.паг.); **skupščina** (същ.ум. ж.р.ег.ч. ум.паг.); **priprošćomu** (прил.ум. гам.паг. ср.р.ег.ч.); **priprošće** (нр.); **taščini** (същ.ум. ж.р.ег.ч. гам.паг.); и **posvetilišću** (същ.ум. ср.р.ег.ч. гам.паг.); **tašća** (прил.ум. ж.р.ег.ч. ум.паг.); **tašću** (прил.ум. ж.р.ег.ч. вин.паг.); **jošće** (част.) х2; **nišćetni** (прил.ум. м.р.ег.ч. зв.паг.); **rozorišće** (ср.р.ег.ч. вин.паг.); **prišašće** (същ.ум. ср.р.ег.ч. вин.паг.).

4. Примери за групата ***zg'>žj**

Не се срещат в разглежданото житие.

5. Примери за групите ***sk' *zd'**

Не се срещат в разглежданото житие.

4.8. Романско влияние в консонантизма на паметника

1. Ротацизъм

1.1. Примери с **ž(e)>r(e)**

Marimiliana (същ.соб.ум.м.р.ег.ч.пог.паг.); **Alerandinskому** (прил.ум. м.р.ег.ч. гам.паг.) х2; **restoke** (прил.ум.ж.р.мн.ч. вин.паг./ж.р.ег.ч. пог.паг.); **polori** (мин.св.вр. 3л.ег.ч.); **darravah** (същ.нариц.ум. ж.р.мн.ч. мест.паг.); **jure** (нр.); **rivine** (пог.паг.ж.р.ег.ч.); **rensko** (прил.ум.ср.р.ег.ч.вин.паг.); **krira** (същ.нариц.ум. м.р.ег.ч. пог.паг.) х5; **blire** (нр.); **polorenomu** (прил.ум. м.р.ег.ч.

gam.nag.); *knjirno* (нр. начин); *mnor* (нр. количество); *slure* (сег.вр. 3л.мн.ч.); *uzdarra* (3л.ег.ч. сег.вр.); *Prilori* (мин.св.вр. 3л.ег.ч.); *blarena* (нрул.ум.ж.п.ег.ч. ум.nag.) x3; *Marentiu* (същ.собств.ум.м.п.ег.ч. gam.nag.); *da ne_moreš najti* (2л.ег.ч.сег.вр.); о *reno* (същ.нариц.ум. ж.п.ег.ч. зв.nag.); *pridloreno* (нрул.ум. ср.п.ег.ч. вун.nag.); *ter* (сз.); *Jere* (сз.) x7; *ne_more* (3л.ег.ч. сег.вр.) x3; *ra* (л.мест. 1л.ег.ч. ум.nag.); *ništar* (омп.мест.); *jer* (сз.); *pridrurih_se* (мин.св.вр.); *Tko godire* (неонп.мест.); *rivot* (същ.нариц.ум. м.п.ег.ч. вун.nag.); *urivati* (инфинитив); *rena* (същ.нариц.ум. ж.п.ег.ч. ум.nag.); *borastvenimi* (нрул.ум.ср.п.мн.ч. мв.nag.); *muri* (същ.нариц.ум. м.п.мн.ч. ум.nag.); *Divica Borja* (нрул.ум. ж.п.ег.ч. ум.nag.); *poddlorimo* (пов.накл. 1л.мн.ч.); *Borija* (нрул.ум. ж.п.ег.ч. ум.nag.); *Borji* (нрул.ум. м.п.ег.ч. ум.nag.); *regnuše_se* (мин.св.вр. 3л.мн.ч.); *muri* (същ.нариц.ум. м.п.мн.ч. ум.nag.); [*ništare*] (мест.); *mura* (същ.нариц.ум. рог.nag. м.п.ег.ч.); *užerena* (мин.срп.нрч. м.п.ег.ч. ж.п.); *reljom* (същ.нариц.ум. ж.п.ег.ч. мв.nag.); *reljaše* (мин.нсв.вр. 3л.ег.ч.); *Blarenu* (нрул.ум.ж.п.ег.ч. вун.nag.); *riru* (3л.мн.ч. сег.вр.) x2; *muraski* (нрул.ум.м.п.ег.ч. нр. начин.); *takojer* (част.); *Bore* (същ.нариц.ум. м.п.ег.ч. зв.nag.) *gospodine*.

1.2. Примеру без $\check{z}(e)>r(e)$

knjižnoga (нрул.ум. м.п.ег.ч. рог.nag.) x2; *tužni* (нрул.ум. м.п.ег.ч. ум.nag.); *zdru[ž]ena* (мин.срп.нрч. ж.п.ег.ч. ум.nag.); *da prikažemo* (1л.мн.ч. сег.вр.); *uzdaržati* (инфинитив); *knjižnih* (нрул.ум.м.п.мн.ч. вун.nag.); *užerena* (мин.срп.нрч. м.п.ег.ч. ж.п.); *žeguća* (нрул.ум. ж.п.ег.ч. ум.nag.).

Първата група от приведените горе примери отбелязват промяната $\check{z}(e)>r(e)$, известна още като ротацизъм, която и е очаквана за агулатическото крайбрежие в периода на XIV-XV в. (Malić 1973: 132, 1977:

90, 1993: 190, 1995: 116, Lukežić 2012: 225-251). Във втората група примери тази промяна не е отразена. Примерите с ротаизъм са по-многобройни от примерите без ротаизъм – очевидно това е черта от говоримия език, която свободно навлиза в писмения текст. От работата си с ръкописа на текста установих, че ротаизмът е далеч по-застъпен, отколкото отразяват изданията на текста от Ватрослав Ягич и Векослав Шефанич (Jagić 1869: 217-224, Štefanić 1969: 274-277). Поради това смятам, че е възможно формите с ротаизъм да отразяват народния диалектен (из)говор, а онези без да се смятат за книжовни форми (срв. *različimi knjižnoga nauka pokazovanji i argumenti*, но *knjirno i naučeno govorila jesam*). Употребата на форми с и без извършена промяна от една и съща лексема показват, че най-вероятно разликата между двете действително е по линията книжовно-диалектно, но се използва от преводача компилатор и за книжовна, а защо не и отчасти граматургична стилизация на текста при изграждането на отделните образи.

2. Смесване –m>-n

В разглеждания текст се срещат следните примери, отразяващи тази промяна: *iz hrana illi templa* (същ.нариц.ум. рог.nag. м.р.ег.ч.); *Napokom povratifši_se* (нр.); *Ti o Cessare čudom razgledaš of tempal, toli plemenitim sazidanjem sazidam* (мун.сmp.нр.ч. м.р.ег.ч. ум.nag.) *meštriō* (същ.нариц.ум. ж.р.ег.ч. mб.nag.) *človičaskom*; *Samo napokom ovako_joj reče.* (нр.); *V.S_porfirien vojvodom bi ljuto mučena za jimiti karsta dom, Cessarova rena*; *i napokom* (нр.) *gardobno smučem*, (мун.сmp.нр. м.р.ег.ч. ум.nag.) *ne_imijući ča učiniti odluči sazvati svi knjižnici...*; *Tom ričju Cessarica ukripljena u mučnō branu, i borenju kripka učinivši_se...* (нр.ум. ср.р.ег.ч. mб.nag.); *ki povedoše_ju vanka grada oštrimi gvozdi parsu nje probadajući, napokom glavu njoj usikoše.* (нр.)

По повод времето на настъпване на промяната – **m>-n**, осланяйки се на едно изследване на езика на Марко Марулич от А. Младенович и на езика на Петър Зоранич от Г. Ружичич, М. Храсте отбелязва, че споменатото явление почти не се среща през XV в. През XVI в. то се среща рядко, а чак към края на XVII и началото на XVIII в. получава по-голямо разпространение по адриатическото крайбрежие. След по-задълбочено изследване на езика на оригиналното издание на Юдита и на други стари хърватски текстове, Милан Могуш добавя, че наблюдаваната промяна е резултат от фонетична неутрализация на формообразователните фонем **-n** и **-m** след вокал. Така могат да се срещнат примери: **popō, popom, popon; stumačī, stumačim, stumačin; napokō, napokom, napokon; tēpal-tempal; narāče-naranče** (примерите са по Moguš 1977: 79-82), като квакритиката над вокала отбелязва общото за двете фонем – назалността. Така излиза, че през XV в. споменатата промяна е далеч по-разпространена отколкото смята Храсте. А това кой от двата назала ще се употреби в текста зависи от началния звук на следващата дума или сричка (Moguš 1977: 79-82).

Както се вижда и от приведените примери от текста „Legenda sv. Katarine divice“, отразяващи разглежданата промяна, вероятно в XV в., а може би и по-рано, тя е далеч по-застъпена, отколкото се предполага. Тук съм привел само случаите на неуместна употреба на назална съгласна фонема след гласна. Далеч повече са примерите, които обаче не съм привеждал тук, в които след вокал, предимно във форми за тв.паг., но и в други случаи, очаквано се появява **-m**. Имайки предвид цитираните заключения на Милан Могуш, смятам, че е възможно и те да отразяват назален изговор на предходната гласна, а това би означавало, че през XV в. разглежданата промяна действително е далеч по-застъпена, отколкото се смята в науката. Не

е ясно и дали формите, отразяващи промяната, са въведени от преписвач през втората половина на XV в., или са били въведени още от преводача компилатор, който е работил по-рано.

По своите особености консонантизмът на разглеждания паметник също е типично чакавски от средищната чакавска икавско-екавска област от периода XIV-XV в. И тук се наблюдава смесване на глоси, характерни за северните и за южните чакавски говори.

5. МОРФОЛОГИЯ

На морфологично равнище най-ярка особеност представлява употребата на архаичното чакавско склонение при съществителните, прилагателните имена, местоименията и склоняемите числителни. При имената от м.р. се срещат окончания, характерни както за палаталните, така и за непалаталните основи, което би могло да се приеме като особеност, потвърждаваща предположението на Векослав Шефанич, че езикът на текста е архаичен чакавски от областта на Северна Далмация, област, в която се съчетават езикови особености, характерни за чакавския север и чакавския юг (Иванова 2000: 127-128): *odluči sazvati svi književnici i mudroljubsci vridni* (същ.им. м.р.мн.ч. вин.паг. непалатална деклинация); *tri mladiće obrani i izbavi* (вин.паг. мн.ч. м.р. палатална деклинация); *zvati i pukati verne krstjane* (същ.им. м.р.мн.ч. вин.паг. палатална деклинация). В деклинацията на съществителните се срещат следните окончания.

В таблиците съм отбелязъл количествено всички употреби. Затова и някои окончания се повтарят. Това обаче може да покаже кои флексии са били по-чести там, където има дублетност при една и съща основа.

1. Именна деклинация

1.1. Съществителни имена. Първо четиво

	м.р.ег.ч.	м.р.мн.ч.	ж.р.ег.ч.	ж.р.мн.ч.	ср.р.ег.ч.	ср.р.мн.ч.
им.паг.	ø, ø, ø, ø	i, i	a			a, a
рог.паг.	a, a, a	i, ov	e, i	ah	a	a
гат.паг.	u, u		i		u	
вин.паг.	ø; ø;	e, e	u		je	a, a, a, a, (t)a
тв.паг.	om, om			ami		i, i, i
мест.паг.	u,	i ¹⁵		ah	u	
зв.паг.						

¹⁵ Окончание i(h) е резултат от изпадане на h във финална позиция. (срвн.: strašne, i restoke zapovidi včini, i polori po svih darravah, i rusazi(h) Cessarastva svoga...)

1.2. Съществителни имена. Второ четиво

	м.р.ед.ч.	м.р.мн.ч.	ж.р.ед.ч.	ж.р.мн.ч.	ср.р.ед.ч.	ср.р.мн.ч
им.паг.	ø, ø, ø, ø, ø	i, i, i, (n)e	a, a, a; ø	e	o, n'je	a, a, a, a
рог.паг.	a, a, a, a, a, a, a, a, a, a, a	ov, i, ov	e, e, e, i, e	iju, ø	a, a	ø
гам.паг.	u, u, u	om	i, i, i	am	u	
вин.паг.	ø, a, ø, a, a, ø, ø		ø, ø, ø, u	i, i, i, i, i	e, e, e, o	a, a, a, a
тв.паг.	om	i, i	ju, ju, om, om, om	ama	om, em, om	i
мест.паг.	u, ø! ¹⁶		i		u	
зв.паг.	e					

¹⁶ Тук вероятно става въпрос за изравняване на вин. и мест. пад., което е често срещано в говорите по Адриатическото крайбрежие. (срвн.: роčitan ima [biti, po kom ti kraljuju svit,...])

1.3. Съществителни имена. Трето четиво

	м.р.ед.ч.	м.р.мн.ч.	ж.р.ед.ч.	ж.р.мн.ч.	ср.р.ед.ч.	ср.р.мн.ч
им.паг.	ø, ø, ø, ø, ø, ø, ø, ø, ø;		а			
род.паг.	а, а, а, а, а, а, а	ов	е, е, е, е, е	ø	а, а, а	ø
дат.паг.	и, и, и	ом				
вин.паг.	ø, ø, а, а, а, а		ø, и	и, е	е	а, а
тв.паг.			ом, ом, ју		ом, ем, ø ¹⁷ !, ем	
мест.паг.						
зв.паг.	е					

¹⁷ Тук вероятно става въпрос за смесване на окончанията за тв. пад. и вин. пад. при превод от латински. (срвн.: ...ka sva hote bitte kakono prah prid lice vitra...)

1.4. Съществителни имена. Четвърто четиво

	м.р.ед.ч.	м.р.мн.ч.	ж.р.ед.ч.	ж.р.мн.ч.	ср.р.ед.ч.	ср.р.мн.ч
им.паг.	ø, ø, ø, ø, ø		а, а, ø			
рог.паг.	а, а, а, а	ov	і, і, і, і, е		а	
гат.паг.	и, и, и, и			am		
вин.паг.	ø, ø, ø, ø, а		и, и, и, и, ø, ø	і, е	о, е, о, е	а
тв.паг.	om				em, om	
мест.па г.			і, і;		и, и	
зв.паг.			о			

1.5. Съществителни имена. Пето четиво

	м.р.ед.ч.	м.р.мн.ч.	ж.р.ед.ч.	ж.р.мн.ч.	ср.р.ед.ч.	ср.р.мн.ч
им.паг.	ø, ø, ø	i, i	a, ø, a			a
род.паг.	a, a, a	i, ø	e, e, e		u! ¹⁸ , a	
дат.паг.		om	i	am! ¹⁹		
вин.паг.	ø	i, i, i	u, u, ø, ø, ø	i, e	(j)e, (n'j)e, e	
тв.паг.	om, om			ami		imi, i, i
мест.паг.			i			
зв.паг.			(ic)e			

¹⁸ Това окончание вероятно е резултат от смесване на окончанията за род. и мест. пад. ед.ч. при имената като резултат на наличието на общи форми за дв.ч., а при старата i-деклинация и за мн.ч. (срвн.: Ne_straši_se_ò_službenice_Isukarstova, ni_se_uzboj_ umiteljstvu mudroljubac ovih...) Възможно е да става въпрос и за дателна рекция на споменатия глагол.

¹⁹ Окончание –am за ж.р.мн.ч. дат.пад. при съществителните имена от старата i-деклинация е възможно поради изравняването плуралните форми при съществителните от старата i-деклинация с формите на а-основи в чакавското наречие. (срвн. nje_jistinim ričam)

1.6. Съществителни имена. Шесто четиво

	м.р.ед.ч.	м.р.мн.ч.	ж.р.ед.ч.	ж.р.мн.ч.	ср.р.ед.ч.	ср.р.мн.ч
им.паг.	ø, ø, ø, ø, ø, ø, ø, ø	i, i	a, a, a		o	
рог.паг.	a, a, a, a	i, ø	i, e		a	
гам.паг.	u, u		i			
вин.паг.	ø, ø	e	u, u, u	i, e, i		
тв.паг.	om, om	imi			em, em, em, em	
мест.паг.			i	ah	u	i ²⁰
зв.паг.						

²⁰ Окончание i(h) е резултат от изпадане на h във финална позиция. (срв.: Verujte da Isukarst sin_Borji od martvih uskarsnul jest, i da sidi na nebesi o_desnu Otca...)

1.7. Съществителни имена. Седмо четиво

	м.р.ед.ч.	м.р.мн.ч.	ж.р.ед.ч.	ж.р.мн.ч.	ср.р.ед.ч.	ср.р.мн.ч
им.паг.	ø, ø, ø	i	а, а, а, а, а, а, ø	е		а
рог.паг.	а, а, а, а	ø, i, i, ov	е, е	ø	а, а	ov, ov, ø
гат.паг.	у, у, у, у		i		у, у	
вин.паг.	а, а, ø		у, у, у, у, у, у, у, ø	i, i, i	о, (j)е, (j)е	а, а, а
тв.паг.	ом, ом, ем	i, i	ом, ом, ом, ом, ом, (j)у	ама, ami	ем	
мест.паг.						
зв.паг.	у					

1.8. Съществителни имена. Осмо четиво

	м.р.ед.ч.	м.р.мн.ч.	ж.р.ед.ч.	ж.р.мн.ч.	ср.р.ед.ч.	ср.р.мн.ч
им.паг.	ø, ø, ø, ø, ø, ø, ø, ø, ø	i, i, i, i	a, a, a, a, a, a, a, ø	i, e	(j)e, e, o	a, a
род.паг.	a, a, a, a, a	ov	e, e, e, e, e, e, e, i, i		a, a, a, a	ø
дат.паг.	u, u	om	i, i, i	am, am		
вин.паг.	ø, ø, ø, ø	e, e, e	u, u, u, u, u, u, u, u, u, u, u, u, u, u, u, u, u, ø	i, i, i, e	o, o, o, o, e, e	a
тв.паг.	om	i, i, i	(j)u		em	
мест.паг.	u				u, u	
зв.паг.	e, e, e, u		ice, ice, ice, ice			

Деклинацията при прилагателните имена и местоименията по четива предлага следните резултати

2. Местоименно-прилагателна деклинация. Други местоимения

	м.р.ед.ч.	м.р.мн.ч.	ж.р.ед.ч.	ж.р.мн.ч.	ср.р.ед.ч.	ср.р.мн.ч.
им.паг.	i	i, i	а, а, а			
род.паг.		ih	е			
дат.паг.	оми					
вин.паг.		е, е	и	е, е	о	а, а, а, а
тв.паг.				imi, imi		imi
мест.паг.	оми					
зв.паг.						

2.1.1. Местоименно-прилагателна деклинация. Първо четибо

2.2.1. Други местоимения. Първо четиво

	м.р.ед.ч .	м.р.мн.ч .	ж.р.ед.ч .	ж.р.мн.ч .	ср.р.ед.ч. .	ср.р.мн.ч .
им.паг.	отн.: ki; неопр.: niki, niki; обоб: svak;					
рог.паг.	прим.: njihova;	показ.: onih;			възвр.при м.: svoga;	
дат.паг.	показ.: onomu;					
вин.паг.	неопр.: nikoga, nikoga;					показ.: takova; прим.: njihova;
тв.паг.						
мест.па г.				обоб. по svih:	прим.: njegovu; възвр.при м: svomu;	
зв.паг.						

2.1.2. Местоименно-прилагателна деклинация. Второ четиво

	м.р.ед.ч.	м.р.мн.ч.	ж.р.ед.ч.	ж.р.мн.ч.	ср.р.ед.ч.	ср.р.мн.ч.
им.паг.		i, i	a, a, a, a, a, a, a			a, a
род.паг.	oga, oga, oga		e, e, e			
дат.паг.	ому, ому, ому, u ²¹ , u	im, im	oj	im	ому, ому	
вин.паг.	oga, oga		u, u	e	o, o	a
тв.паг.		imi, imi	om, om, om			imi
мест.паг.	ом, ому					
зв.паг.						

²¹ Окончание от именната деклинация.

2.2.2. Други местоимения. Второ четиво

	м.р.ег.ч.	м.р.мн.ч.	ж.р.ег.ч.	ж.р.мн.ч	ср.р.ег.ч	ср.р.мн.ч
ум.nag.	омн. ki, koji;	омн. ki, pokaz. ti;	омн. ka; pok. ova; неон. nika;	омн. ke;	обоб. sve, svako;	показ. ta; омн. ka;
род.nag.	обоб.: svakoga; прим.: svoga; показ.: ovoga, onoga; вѣпр.: koga;		вѣпр- омн.: ke;		вѣзвр. прим.: svojeга;	
гам.nag.		обоб.: svim; pok.: ovim;		неон.: nikojim;		
вун.nag.	pok.: ov;			обоб.: sve;	pok.: to; обоб.: sve;	
мв.nag.			вѣзвр.при м.: svojom;			
мест.на г.	вѣпр- омн: kom, kom, kom;				pok.: тому; обоб.: svemu;	
зв.nag.						

Местоимения им.nag.: лични on, ona, on, ona; м.р.ег.ч.: мест.числ./прил.ум. jedan, jedan; gam.nag. лични: 1л.ег.ч. енкл. mi; 2л.ег.ч. tebi; 3л.ег.ч.м.р. njemu; Ж.р. njoj; вин.nag. лични: 3л.мн.ч. енкл. jih; вѣнр.: ља; тв.nag. лични: njimi;

2.1.3. Местоименно-прилагателна деklinация. Трето четиво

	м.р.ег.ч.	м.р.мн.ч.	ж.р.ег.ч.	ж.р.мн.ч.	ср.р.ег.ч.	ср.р.мн.ч.
им.nag.	ø		a,a			
рог.nag.	a ²²	ih	e		oga	
gam.nag.						
вин.nag.	oga, a ²³	ih				a, a, a
тв.nag.			om		im, im	
мест.nag.						
зв.nag.						

²² Окончание по именната деklinация.

²³ Окончание по именната деklinация.

2.2.3. Местоимения. Трето четиво

	м.р.ег.ч.	м.р.мн.ч.	ж.р.ег.ч.	ж.р.мн.ч.	ср.р.ег.ч.	ср.р.мн.ч.
им.паг.	омн.:ki, ki; показ.: sam;		обоб.: sva;	омн.;ka:		омн.: ka;
род.паг.		нрум.: njegove			нрум.: njihova;	обоб.: svakih;
гам.паг.	нок.за 3л.: onomu;	обоб.:svi m; нрум за.2л.: tvojim;				
вн.паг.	нок.: ов; омн.нок.: toli; обоб.: vas; нрум.: našega; вѣзвр.нру м.: svoga;	обоб.: svih;		нок.:ove ;	обоб.: sve	нок.: ova, ova,
мв.паг.			вѣзвр.нру м.: svojom;			
мест.паг.						
зв.паг.						

Местоимения: им.паг. лични: 1л.ег.ч.: ја; 3л.ег.ч.: он, он, он, он; вѣнр.: тко; род. паг. лични 3л.ег.ч.: нѣга; гам.паг лични 2л.ег.ч.: ти; 3л.ег.ч.: нѣту, нѣту; вѣзвр.лич.: sebi;

вин.паг. лични 3л.ег.ч.: njega, njega, njega; 2л.ег.ч.: tebe;
зв.паг. лични 2л. ег.ч.: ti, ti; мест.паг. лични: 3л.мн.ч. njih.

2.1.4. Местоименно-прилагателна деклинация. Четвърто четиво

	м.р.ег.ч.	м.р.мн.ч.	ж.р.ег.ч.	ж.р.мн.ч.	ср.р.ег.ч.	ср.р.мн.ч
им.паг.	i		а, а, а, а, а			а, а, а, а
род.паг.	а		е			
дат.паг.						
вин.паг.	i		и, и, и		о, о, о	
тв.паг.		imi				
мест.паг.						
зв.паг.						

2.2.4. Местоимения. Четвърто четиво

	м.р.ег.ч.	м.р.мн.ч.	ж.р.ег.ч.	ж.р.мн.ч.	ср.р.ег.ч.	ср.р.мн.ч.
им.паг.	омн.: ki; прим. за 2л.: tvoј;	омн.: м.р.мн.ч. ki;	омн.: ж.р.ег.ч.: ka, koja;		прим. за 1л.: моје;	нок.: sama, ova; обоб.: sva;
рог.паг.					нок.: toga;	
гам.паг.	прим.: našemu;			нок.: takovim;		
вин.паг.	прим. за 1л.: мој, мој;		омн.: koja; обоб.: svaka;		прим. за 2л.: tvoје;	обобц.: sva ova; нок: ova, ova;
тв.паг.					омн.: koјim; прим. за 3л.: njegovim;	
мест.паг.			прим. за.2л.: tvoјој;			
зв.паг.						

Местоимения: им.паг. лични 1л.ег.ч.: ја, ја; 2л.ег.ч.: ti, ti;
 вѣпр.: tko; обобц.: tko godire; рог.паг. лични: mene, нјеје,
 нјеје, нјеје; гам. паг. лични: јој, нам, нјој, нам, ti; вин.паг.
 лични: 3л.ег.ч.ж.р. нју; 3л.мн.ч. јih; тв.паг. вѣзвр.лични:
 sobom;

2.1.5. Местоименно-прилагателна деклинация. Пето четиво

	м.р.ед.ч.	м.р.мн.ч.	ж.р.ед.ч.	ж.р.мн.ч.	ср.р.ед.ч.	ср.р.мн.ч
им.паг.	i		а, а, а, а, а, а, а, а			
род.паг.		ih, ih	e			
дат.паг.		im, im	oj	im, im		
вин.паг.	i	i, i, i, ih, ih	u		o	
тв.паг.				imi, imi		imi
мест.паг.			oj			
зв.паг.			a			

2.2.5. Други местоимения. Пето четиво

	м.р.ег.ч.	м.р.мн.ч.	ж.р.ег.ч.	ж.р.мн.ч	ср.р.ег.ч.	ср.р.мн.ч
ум.nag.		омн.: ki, ki, ki; обоб.: svi; nok. за 2л.: ti;				нрум. за 2л.: tvoja;
рог.nag.		nok. за 1л.: ovih;			nok. за 2л.: toga;	
гам.nag.		nok.за 3л. onim;		нрум. за 2л. tvojim;		
вин.nag.		nok. за 2л: tih; омн.: kih; обоб. svi;	нрум.: naše;		nok. за 2л.: to, to, to; нрум.вѣз вр.: svoje,	nok. за 3л.: она; омн.; ka;
мв.nag.						нрум. 3л.мн.ч.: njihovimi ;
мест.na г.						
зв.nag.						

Местоимения ум.nag. лични mi, on; рог.nag. лични 3л.ег.ч.ж.р. нјеје, нје, нјеје; 3л.мн.ч. njih; гам.nag. лични нјој, nam, нети, нјој, нам, нјој, нјој; вин.nag. лични 2л.ег.ч. тебе, тебе; 3л.ег.ч.ж.р. нју; 3л.мн.ч. енкл. ih; вѣпр. ча; мв.nag. лични. 3л.ег.ч.: s njom, s njom, pred njom; 3л.мн.ч. s njimi;

2.1.6. Местоименно-прилагателна деклинация.
Шесто четиво

	м.р.ед.ч.	м.р.мн.ч.	ж.р.ед.ч.	ж.р.мн.ч.	ср.р.ед.ч.	ср.р.мн.ч
им.паг.	i, i	i	а, а, а, а, а		о	
род.паг.	oga	ih	е,е			
дат.паг.			ој			
вин.паг.	i		и			
тв.паг.		imi			im	
мест.паг.						
зв.паг.						

2.2.6. Други местоимения. Шесто четиво

	м.р.ег.ч.	м.р.мн.ч.	ж.р.ег.ч.	ж.р.мн.ч.	ср.р.ег.ч.	ср.р.мн.ч.
им.наг.	омн. koji; показ.: isti;					
род.наг.					показ. за 2л.: toga; обоб.: svega;	
дат.наг.						
вин.наг.		показ. за 1л.: ovih;		нок. за 1л.: ove; обобц.: sve; вѣзвр.нпу м.: svoje;	нок. за 2л.: to;	омн.: koja; нок. за 3л.: она;
тв.наг.						
мест.на г.			нок. за 1л.: ovoj;	нок. за 3л.: onih;		
зв.наг.						

Местоимения им.паг. лични м.р.ег.ч.: он, он; ж.р. ег.ч.: она; род.паг. лични Зл.мн.ч. njih; гам.паг. лични Зл.ег.ч.ж.р. njoј, njoј, joј; 2л.мн.ч. vam; Зл.мн.ч. k njim, njim; вин.паг. лични Зл.ег.ч.ж.р. nju, nju, ju, ju, ju, je, Зл.мн.ч. njih, jih;

2.1.7. Местоименно-прилагателна деклинация. Седмо четиво

	м.р.ед.ч.	м.р.мн.ч.	ж.р.ед.ч.	ж.р.мн.ч.	ср.р.ед.ч.	ср.р.мн.ч
ум.паг.	i, i, i, i, ø		a, a, a, a, a			a, a
род.паг.	ega	ih, ih	e	ih, ih, ih		ih, ih
гат.паг.					omu	
вин.паг.	a, a		u, u, u, u, u, u			a, a
тв.паг.	im, im, im	imi	om, om, om, om			
мест.паг.						
зв.паг.	i, i					

2.2.7. Други местоимения. Седмо четиво

	м.р.ег.ч.	м.р.мн.ч.	ж.р.ег.ч.	ж.р.мн.ч.	ср.р.ег.ч.	ср.р.мн.ч.
ум.паг.	омн.мес м.: ki, ki;		вѣпр.- омн.мес м. за колич.: kolika;			нок. за 2л.: ta, ta;
рог.паг.			обоб.: sve;			
гам.паг.						
вин.паг.	омн. за 2л. за колич.: tolik;	омн.: kih;	омнос.: ku, ku; обоб.: svu;		показ. за 2л.: to, to; за 3л.:ono; прим.: svoje, svoje;	
тв.паг.		вѣзвр.при м.: svojimi;			омн.кол уч.: kolikim;	
мест.паг.					нок. за 2л.: o tom;	
зв.паг.	прим. за 1л.: мој;					

Местоимения ум.паг. лични 3л.ег.ч.м.р. он, ж.р.ег.ч. она;
 рог.паг. лични ж.р.ег.ч.нје; гам.паг. вѣзвр.лич. k sebi;
 лично 3л.ег.ч.ж.р.: јој, јој; вин.паг. лични 2л.ег.ч. tebe,
 3л.ег.ч.м.р. нјега, 3л.мн.ч. јih; вѣпр.: ља, за љ; тв.паг. лични
 3л.ег.ч.м.р.: s njim;

2.1.8. Местоименно-прилагателна деклинация. Осмо четиво

	м.р.ед.ч.	м.р.мн.ч.	ж.р.ед.ч.	ж.р.мн.ч.	ср.р.ед.ч.	ср.р.мн.ч
им.паг.	i, i, i	i	а, а, а, а, а, а, а, а			а
род.паг.			е		ога, ога, ога	
дат.паг.			ој	им		
вин.паг.			у, у, у, у	е	е, о	а
тв.паг.	им	ими, ими, ими, ими				
мест.паг.					ом	
зв.паг.			а, а, а, а, а			

2.2.8. Други местоимения. Осмо четиво

	м.р.ег.ч.	м.р.мн.ч.	ж.р.ег.ч.	ж.р.мн.ч.	ср.р.ег.ч.	ср.р.мн.ч.
ум.nag.	омн.: ki, koji; неонр.: ki god;	омн.: ki, koji, koji; npum: tvoji; обоб.: svi;	омн.: ka, ka; npum.: tvoja;		nok. за 1л.: ovo;	обоб.: sva;
пог.nag.			вѣзвр.нр um: svoje;		npum.: tvoga;	
гам.na г.	вѣзвр.нр m.: svomu;	обоб.: svim; показ.за 3л.: onim;				
вин.nag.	омн.: ki; nok. за 1л. за качество: ovakov;	обоб.:sv e; sve;	омн.: ku; npum. за 1л.: моју, моју; за 2л.: tvoју; вѣзвр. npum.: svoју, svoју; nok. за 3л. ону;	омн.: које; које;	вѣнр.за npum.: čigovo; обобц.: svako; npum. за 2л.: tvoје; tvoје; nok. за. 1л.: ovo, ovo, ovo;	обоб.:sv a; sva; nok. за 1л.: ova;
мв.nag.			ж.р.ег.ч. омн.: kom; показ. за 2л.: tom;		вѣзвр.нр m.: svojim;	
меч.n аг.						

зв.паг.						
---------	--	--	--	--	--	--

Местоимения им.паг. лични 1л. ег.ч. ја, 3л.ег.ч. м.р. он, он, он, она; род.паг. лични 3л.ег.ч.: ж.р. нје, нје, нје, нје; 3л.мн.ч.: нјih; гат.паг. лични 2л.ег.ч. tebi, k tebi, 3л.ег.ч.м.р. нјети, 3л.ег.ч.ж.р. нјој, нјој, нјој, нјој, јој, јој, 3л.мн.ч. нјim; вин.паг. лични 1л.ег.ч. mene, 2л. ег.ч. tebe, tebe, tebe, tebe, 3л. ег.ч. м.р. нјега, за нј, 3л.ег.ч. ж.р. нју, ју, ју, ју, ју; вѣнр. за ч, за ч; зв. паг. 2л.ег.ч. ti; тв.паг. лични 3л.ег.ч.ж.р. s njom.

Както се вижда от изведената деклинация при имената и местоименията за разглежданото житие, в текста преобладават окончанијата по палаталните основи в м.р. мн.ч. вин. паг.; ж.р. мн.ч. им. и вин. паг.; ж.р. ег.ч. род.паг. Три пѣти са употребени окончанија по непалаталното склонение при имената в м.р. мн.ч. вин.паг. Понеже е изклучение, тази особеност може да се смята по-скоро катo съзнателен стремеж да се вклучат в текста диалектни особености, характерни за северозападния чакавски комплекс, общи с нормата в глаголическите рѣкописи.

6. ДРУГИ ОСОБЕНОСТИ ОТ МОРФОЛОГИЯТА И МИКРОСИНТАКСИСА

6.1. Следи от предходна книжовна традиция

1. Отглаголни съществителни имена

dilovanja (същ.ум. ср.р.мн.ч. вун.nag.); laskanjii i obitanjii (същ.ум. ср.р.мн.ч. мв.nag.); pritnjamii (същ.ум. ж.р.мн.ч. мв.nag.); mićenja (същ.ум. ср.р.мн.ч. род.nag.); jimanija (същ.ум. ср.р.мн.ч. ум.nag.); od poroiženija (род.nag. ср.р.ег.ч.); stanje (вун.nag. ср.р.ег.ч.); blekanja (ум.nag. ср.р.мн.ч.); zvonjenija, i vesselija (същ.ум. ср.р.мн.ч. ум.nag.); zlamenjem (ср.р.ег.ч. мв.nag.); pokazovanji (ср.р.мн.ч. мв.nag.); prigovaranja (ум.nag. ср.р.мн.ч.); stanjiu (мест.nag. ср.р.ег.ч.); sazidanjem (ср.р.ег.ч. мв.nag.); narešenja (ср.р.ег.ч. род.nag.); posluženja (ср.р.ег.ч. род.nag.); zgrišenje (ср.р.ег.ч. вун.nag.); govorenje (вун.nag. ср.р.ег.ч.); govorenja (вун.nag. ср.р.мн.ч.); govorenje (вун.nag. ср.р.ег.ч.); mudrogovorenji (ср.р.мн.ч. мв.nag.); pripovidanji (ср.р.мн.ч. мв.nag.); zlamennjem (ср.р.ег.ч. мв.nag.); laskan(i)jem, i dragovan(i)jem (ср.р.ег.ч. мв.nag.); pohoden(i)jem (ср.р.ег.ч. мв.nag.); u vidin(i)ju (ср.р.ег.ч. мест.nag.); pedipsanjem (ср.р.ег.ч. мв.nag.); nukovanjem (ср.р.ег.ч. мв.nag.); obitanja (ср.р.ег.ч. род.nag.); zlamenija (ср.р.мн.ч. ум.nag.)

В разглеждания текст са употребени 33 отглаголни съществителни имена на **-је<-ъје**, образувани от глаголи от св. и несв. вид, като, без оглед на начина им на графично изписване, тази лексика вероятно може да се смята за маркер за книжовност, тъй като, както казва Драгица Малич, в народните говори от този период са по-разпространени други словообразователни модели за отглаголни съществителни имена (-ba; -ø) (Malić 1992: 105-106, 114-115).

Както личи от примерите, не са малко отглаголните съществителни имена в разглеждания текст, а те може да са наследство и от книжовната практика на глаголашите. В текста на разглежданото житие са използвани различни графемни (с влияние на италианската графична система) за означаване на **/nj/**: **ng; gn; ni; gni**. Трудно е да се каже как точно се е произнасяло краесловието на отглаголните съществителни имена. Може както да са се произнасяли **/-nje/**, така също и **/-nije/**, т.е. както с народно-разговорна, така също и с книжовна фонетична реализация. Смятам, че е възможно гвата варианта на отглаголните съществителни имена – едните, завършващи на **/-nje/**, а вторите на **/-nije/**, да съставят опозиция конкретно-абстрактно, диалектно-книжовно. Тези примери се свързват с т.нар. ново йотуване, резултат от изпадането на слабите ерове в този формант, и могат да се разглеждат и като примери, отразяващи следи от глаголическо влияние (резултат от вековната глаголическа традиция в областта на Северна Далмация и Загар). Забележително е, че въпреки че в тези лексеми личат типични за народната реч фонетични промени, по своето словообразуване те отговарят на древни модели.

Изследвайки влиянието на хърватската глаголическа традиция върху текстовете, писани на народен хърватски език и с латиница, Драгица Малич установява, че редица особености, характерни за хърватските глаголически текстове, се срещат и в текстовете от областта на Централна и Северна Далмация от периода на XIV-XV в., писани на латиница. Така например често се наблюдава в преписи с латиница и на народен хърватски език неуместна употреба на знак **i** (вместо **er**, най-вероятно записан с „щачич“ в глаголическа подложка), смесване на отделни графемни,

резултат от неточното им разчитане в предполагам глаголически ръкопис подложка (Malić 1992: 115-116, 2004: 549-560). Относно графемата, която се използва за отбелязване на еровата гласна в старите глаголически текстове, цитирайки Йосип Хам, Степан Дамянович казва, че „след като старата графема за ъор (голям ер) излиза от употреба, в глаголическите текстове, за отбелязване на ерова гласна в слаба позиция, т.е. там, където не се е изговаряла – в консонантни групи или на края на думата – започва да се използва апостроф, а „щанич и“ (така се нарича в хърватското езикознание знакът **і**, с който в старите текстове също се е отбелязвала ерова гласна) се е използвал там, където еровата гласна се е изговаряла. Това твърдение на Йосип Хам важи за езиковото състояние до третата четвърт на XIVв. Оттогава еровата гласна в края на думата е в слаба позиция, а там най-често се пише щанич.“ (Damjanović 2008: 53).

В загарското житие на св. Екатерина се употребяват формите *časno* ч./нр. (***čъstъno**); *čestita* прил.ум. ж.р.ег.ч. зв.паг. (***čъstita**); *nečistiva* ср.р.мн.ч. вин.паг. (***nečъstiva**). Първата от тях ни дава пример за книжовна лексема с хърватски рефлекс на еровата гласна. Втората форма представлява книжовна заемка, която с рефлекса си **е** за ерова гласна свидетелства за влияние от старобългарската книжовна норма, чиито текстове често са служили като подложки на хърватските глаголаши при съставянето на хърватски преводи. Подобни следи в хърватските текстове са маркер за висок стил (Malić 1991: 85). Третата форма, тъй като се среща и в хърватските глаголически паметници, би могла да се приеме като белег за възникването на текста в среда, запозната с хърватската глаголическа традиция.

В разглежданото житие се откриват и други особености, които Драгица Малич посочва като

доказателство за влияние на хърватската глаголическа традиция върху текстовете, писани с латиница и на народен език. Някои от тях вече бяха коментирани: запазване на групата **č(i)t-** наред с **št-**; лично окончание **-t** при глагол в 3л.мн. ч.: *nikadare ne utrude se i ne skončajut se*; употреба на сизматичен аорист за 1л. мн. ч.. **-homo:** а *jer u posvetilišću Bogov pomniju imahomo*; употреба на отглаголни същ. им., образувани със суфикс **-n je** (33 примера); употреба на пълни/акцентирани и на кратки форми на глагола *biti* в ед. ч./мн.ч. при образуване на формите за мин.неопр.вр., за сег. вр. (31 примера в съотношение 28 акцентирани: 3 кратки форми: *imila jest*; *početak imil jest*; *tko jest*; *on jest*; *prosvitil jest...*; *no ki si pripravił svim onim....*), за бѣд. просто вр., за бѣд.предв. вр. Това влияние не означава винаги препис от глаголическа подложка, а, което е по-често, възникване на текста в среда, запозната с хърватската глаголическа традиция. През XIV-XV в. това е областта на Северна и Централна Далмация (Lukežić 2012: 225-251). Тези примери ще бъдат коментирани в следващия параграф. Употребата на акцентирани форми на глагола *biti* привличат речевия акцент и са маркер за риторичната същност на езика на житието.

6.2. Употреба на акцентирани и неакцентирани форми на глаголите *biti* и *hotěti*

1. Употреба на акцентирани форми на глагола *biti* в сег.вр.

Jedan **jest** Bog svemu Stvoritelj; počud_se od nebes, od zemlje, i ot sfakih ka u njih **jesu**; upitaj, i nauči_se tko **jest** sazidatelj, i stvoritelj; On **jest** Bog Bogo[v, vladatelj vladajućih,] ki videći da djavlim potaknutjem svit pogibal jest; Slišali_smo tvoje [slatko naučeno] govorenje, i začudismo_se o_tvojoj mudrosti, a ter u posvetilišću Bogof pomniju imahomo, ne_mogosmo razumiti svaka, koja ti rekla **jessi**.; Zato sada naj prija nam ki_te

upraššamo reci tko **jesi** ti, ko_li_je plemen, i rod tvoj...; Jere ra **jesam** Kattarina hći Koste kralja, koja prem da u raskoši rojena,_i zgojena **jesam**, i prem da naucimi slobodnimi naučena **jesam**, ništar manje budući jia poznala da sva ova tašća, i neprudna **jesu**; i za_stignuti radosti nebeske neuredna , i mlohava **jesu**; jere tvoija govoren(i)ja videsse nam ne ustimi človičaskimi, negoli borastvenimi da_su izgovorena i_za to dostojno **jest** da štovana, i pokljinana budeš; Zač ti **jesi** gospodin Bog milostivi va sve vike vikom.; Ne_straši_se ò službenice Isukarstova, ni_se uzboj umitelstvu mudroljubac ovih, jere Isukarst **jest** prava, i jistina mudrost, on hoće dati tebi kripost, i punost uminija pripovidanji, kih na put jistine privesti hoćeš.

2. Употреба на неакцентирану форму на глагола **biti** в **cez.вр.**

Zato sada naij prija nam ki_te upraššamo reci tko jesi ti, ko_li_je plemen, i rod tvoj...; jere tvoija govoren(i)ja videsse nam ne ustimi človičaskimi, negoli borastvenimi da_**su** izgovorena i_za to dostojno **jest** da štovana, i pokljinana budeš; Molim dake tebe da dušu moižu primu sveti Angeli tvoij, i povedu nju u sveti pokoiž, ki_**si** pripravil svim [on]im koji sveto jime tvoije ljube.

3. Употреба на акцентирану форму на глагола **biti** в **мун.неонр.вр.**

mnoga Cessarom prigovaranja imila **jest.**; tanko, i knjirno govorilla **jesam**; skupil i sabral **jesi**;[biti, po kom ti kraljuju svit, i svako] stvorenje početak imil **jest** i svarhu, a konac imiti hoće; koji kako on sve stvori stvoril **jest**; On jest Bog Bogo[v, vladatelj vladajućih,] ki videći da djavlīm potaknutjem svit pogibal **jest**; mukom krira, i karfiju svojom precinom vas svit prosvitil **jest**, i svih verujućih u njega, na nebeska kraljestva dovel **jest.**; Na_to sveta Kattarina, ovako Cessaru odgovorilla **jest.**...; Jere ra **jesam** Kattarina hći Koste kralja, koja prem da u raskoši rojena,_i zgojena **jesam**, i prem da naucimi slobodnimi naučena **jesam**, ništar manje budući jia poznala da sva ova

tašća, i neprudna jesu; i za_stignuti radosti nebeske neuredna, i mlohava jesu; Nemojte_se strašiti pripravleno_ **bo jest** vam Cessarastvo Nebesko.; Verujte da Isukarst sin_Borji od martvih uskarsnul **jest**, i da sidi na nebesi o_desnu Otca.; je_da_li i tebe ki god karstjanin nukovanijem svojim privratil **jest**?

4. Употреба на акцентирани форми в бѣг. вр. с глагол **hotěti+infinitiv**

A_sada priprošće svim ovim slišajućim, i razumiјуćim **govoriti hoću.**;[biti, po kom ti kraljuju svit, i svako] stvorenje početak imil jest i svarhu, a konac **imiti hoće**; Da ako_ti pravo ova virovati, i_onomu klanjati_se budeš, on **hoće napraviti** sve zgrišenje, i krivice tvoje, i **privesti** tebe na nebeska vičnja veselja.; Dopusti o reno, dopusti nam da prikažemo, i svaršimo ova posvetilišća, paka na_pridloreno govorenje **povratiti_se hoćemo.**; toga cića pogardih, i pre zrih sva ova, i pridrurih_se ka gospodinu naššemu Isukarstu, ki po proroku govori, zgubiti_će mudrost mudri razabrajuć_ih **od varći hoću.**; I u Evangeliju govori. Tko godire ostaviti bude dom, illi occa, illi matter,_illi sestre cića mene, sto Krat veće **prijati**, i rivot vičnji **uzdaržati**, i **urivati hoće.**; Ne_straši_se ò službenice Isukarstova, ni_se uzboj umitelstvu mudroljubac ovih, jere Isukarst jest prava, i jistina mudrost, on **hoće dati** tebi kripost, i punost uminija pripovidanji, kih na put jistine **privesti hoćeš.**; Poznaij naij manje sadaij kolika jest moć ,_i silla Boga Karstjanskoga, i kolikim pedipsanjem **hotti osuditi**, i **pedipsati** tebe ,...

5. Употреба на акцентирани форми за бѣг.вр. сѣс сном.гл. **biti om сѣ.вуг+infinitiv**

Da ako_ti pravo ova **virovati**, i_onomu **klanjati_se budeš**, on hoće napraviti sve zgrišenje, i krivice tvoje, i privesti tebe na nebeska vičnja veselja.; I u Evangeliju govori. Tko godire **ostaviti bude** dom, illi occa, illi matter,_illi sestre cića mene, sto Krat veće **prijati**, i rivot vičnji **uzdaržati**, i **urivati hoće**.

6.3. Пример за употреба на форма за 3л.мн.ч. (в сег.вр.) в спрежението на глаголите, която да завършва на –t

i kako od početka svita do konca, dan i noć teku ka zapadu, i vraćaju_se ka istoku nikadare ne_utrude_se, i **ne_skončajut_se**, (3л.мн.ч. сег.вр.). В мекста преобладават формите за 3л. ег./мн.ч. в спрежението на глаголите, които са без **-t**.

6.4. Употреба на форми за 1л.мн.ч. мин.св.вр. на **-homo/-smo**

Slišali_smo tvoje [slatko naučeno] govorenje , i začudismo_se o_tvojojî mudrosti , a ter u posvetilišću Bogof pomnju **imahomo** (мин.св.вр. 1л.мн.ч.) , **ne_mogosmo** (мин.св.вр. 1л.мн.ч.) razumiti svaka , kojiâ ti rekla jessi. Както се вижда от приведеня пример в едно изречение са употребени форма за втори сигматичен аорист/мин.св.вр. в 1л.мн.ч. и старохърватската форма за 1л.мн.ч. мин.св.вр., образувана по аналогия с формата за 2л.мн.ч. мин.св.вр. Предполагам, че употребата на две различни форми за споменатата позиция има риторични, смислоакцентуращи и стилистични побуди.

6.5. Употреба на загноставено енклитично местоимение је в ж.р.ег.ч., род.паг. при личните местоимения или на загноставена частица за акцентуране је<žde.

1. Употреба на загноставено енклитично местоимение је в ж.р.ег.ч. род.паг. при личните местоимения

Otca **njeiје** (лично мест. 3л.ег.ч. ж.р. род.паг. прум. функция); do **njeiје** ušijiu (лично мест. 3л.ег.ч. ж.р. род.паг. прум. функция); ne_more takovim **njeje** bessidam odgovoriti; čudeći_se od velliike **njeje** mudrosti, da velle veće za čudo razgledajući izvarsitu diku **njeje** liposti .; mudrosti **njeje** odastati ne more; obitajući velliiki, i pricini dari onim ki pobbiju_**nje** govorenije; **njeje** svitom, i naukom; preljuta , i nemila odluka Cessara mura **nje**; oštrimi gvozdi parsi **nje** probadaјуći...

2. Употреба на загпоставена частица за акцентуране је<žde.

tolikoje (нр. за количество).

При анализа на средновековни хърватски текстове, писани с латиница и на народен хърватски език, и повечето от които от областта на Северна и Централна Далмация, Драгица Малич установява, че всички тези особености са следи от книжовна глаголическа традиция в тази област (Malić 1992: 99-117, Malić 2004: 549-560). Така всички те свидетелстват за това че текстът „Legenda sv. Katarine divice“ е възникнал в среда, която е била запозната и е била в досег с предходната книжовна (глаголическа) традиция. В разглеждания текст част от тези особености имат и акцентираща функция и по този начин допринасят за ритмизирането и риторизирането на текста и за подчертаването на смислови поанти, но също така служат и като средство за типично фолклорното „заиграване със словото. Смятам, че често употребата на повече от един фонетичен вариант на дадена консонантна група или фонема в разглеждания текст служи именно за фолклорна игра със словото.

6.6. Смесване на основите imě- ‘притежавам’ и jeta- ‘хващам’ в основата ima- ‘притежавам’ (вм. imě-)

imaју doјti; pomnју imahomo, но imila jest; imil jest; imiti hoće; за jimiti karsta dom; jimiјуći.

Приведените примери представят типичното за югоизточния чакавски териториално-езиков комплекс (Lukežić 2012: 230-232), и по-точно за южночкавския диалект на чакавското наречие, смесване на споменатите лексикални основи (Lukežić 2012: 247), а с това представляват и поредното доказателство в подкрепа на предположението, че разглежданото житие е преписано от носител на

ложночакавския диалект на чакавското наречие от периода на XIV-XV в.

6.7. Глаголи

При глаголите се откроява честата употреба на аорист: učini; položi; роџе; (Зл.ег.ч. мин.св.вр.) и имперфект: činjahu; ne smijahu; (Зл.мн.ч. мин.несв.вр.), както и на пълни инфинитивни форми: prikazati; doјti; zvati; nukati. (инфинитив) Наблюдава се и честата употреба на причастия, ядра на абсолютни конструкции, като някои употреби може да се характеризират като геенпричастни. Тези конструкции може да са резултат на евентуално латинско влияние, но може и да са въведени от преводача/компилятора без конкретно влияние от (латинската) подложка. Тук трябва да се отбележи, че причастията и причастните конструкции са особеност на книжовния език.

6.8. Синтактични конструкции

За изразяване на бъдеще време в разглеждания текст се използват конструкции със спомагателните глаголи biti (св.в.) + inf.; biti (св.в.) + мин. деят. прич. II; hotěti + инф., а iměti + инф. с модалност в значенуемо изпълнява функцията на пов. накл.: tko godire ostaviti bude dom ili oca ili mater ili sestre cića mene, sto krat veće prijati, i život vičnji uzdržati i uživati hoće.; za dobro i korist cesarovu ulizoh u tempal ov da mu rečem stvari ke mu prudile budu; zgubiti će mudrost mudri; Tebi navlastito i osobojno ... govorila jesam. A sada pripročće svim ovim slišajušim i razumijušim govoriti hoću; Dopusti o ženo, dopusti nam da prikážemo i svršimo ova posvetilišća, paka na pridloženo govoren'je povratiti se hoćemo; ...da tako bogati, kako ubozi, imaju doјti u tempal Boga njihova, i toti prikazati Bogu onomu izvorsita posvetilišća.; I ova budući rekal zapovidi da nju u polaču privesti imaju,...; I tako sluge i voji (vojnici) pojamši

svetu Katarinu cesarovu odluku ispuniti hoteći, pridose s njom na mīsto, gdi joj smrt dati imihu.

Императивно значение в текста се изразява и с конструкция с нека: neka ju toti gladom i žajom dvanadesete dan morili i mučili budu. Конструкцията *od+rog.nag* в м. о+мест. *nag.*, както и конструкцията *činiti + inf.* се смятат за романско влияние (Иванова 2000: 178: 178; Lisac 2009: 15-35): čudeći se od velike urehe i naredbe njegove; čudeći se od velike njeje mudrosti, но и začudismo se o tvojoj mudrosti; jere cesaricu biše činil pogubiti. Това са и чести за текстовете на хърватски от този перуог синтактични структури (Malić 1973: 151; 1977: 99). Интерес представляват и конструкции с подчинено определително изречение, въведено въпросително с местоимение в среден рог множествено число. Тези конструкции са характерни за езика на хърватските глаголически ръкописи. Подобни конструкции има и в латински език. При тях може да се търси елипса (поне на повърхнинно равнище) на определяемо, което може да е, но не е задължително да бъде от среден рог. мн.ч. При преводните от латински език текстове се тълкува най-често като влияние от латинския синтаксис при дословен превод на субстантивирано местоимение в ср.р.мн.ч. Подобни конструкции се срещат както в по-ранните средновековни хърватски текстове, така и в по-късните произведения на босненските францисканци (Rišner 2006: 26-29, Gabrić-Bagarić 2007: 140-141): *Ali ti ja dim, ročud' se od nebes , od zemlje i od svakih, ka u njih jesu*. Субстантивиране на ср.р. мн.ч. се открива и при показателното местоимение: *I kada ova prosudil i procinil budeš, upitaj se i nauči se, tko jest saizdatelj i stvoritelj, i kako poznal budeš u jistinu njega gospodina, i da ne moreš najti drugoga njemu takmena, njega štuj, njemu se klanjaj, njega slavi i zapovij sam sebi i svim podložnikom tvojim...*;

6.9. Съгласуване при числителните

Ще представя и съгласуването при някои числителни в разглеждания текст по четива. Трябва да припомним, че в синтактично отношение в конструкции с числителни чакавското наречие е съхранило до днес едно доста архаично състояние, като най-често с числителното две се използва бройна форма на съществителното име, а с три и четири – мн. ч. (dva brata, tri brati, četiri brati). Бройната форма за м.р. и ср. р. е синкретизирана с род. паг. ед. ч., за ж. р. – с ном. мн. ч. Числителните имена наг 5 обикновено се свързват с род.паг. мн.ч. на съответното определяемо. В склонението на числителните от 5 до 9 предимно се пази старата деклинация по *i-основи. При числителните от 11 до 19 се срещат както стари (enina na destе (HS, 34), z dva na destе slugami (IR 32b, 21), z dvanajste slugami (IR 33, 3-4)), така и по-нови форми (Иванова 2000: 29, Kuzmić 2009: 429. Примерите са по Kuzmić 2009: 429. HS-Hrvatski spomenici XIV-XV в., IR-Istarski Razvod). Погодно състояние при синтагмите с числителни имена откриваме и в разглеждания текст:

Второ четиво: Bi ova pomnjom zgoru rečenoga otca njeje svakoga nauka knjižnoga urehom izvrситom urešena, a navlastito sedmimi nauci liberalskimi ili slobodnimi naučena (склонено числ. в м. в мв.паг. мн.ч. със същ. им. от м.р. в мв.паг. мн.ч.)

Пето четиво: Pokupivši se dake pedeset vele naučenih muži , ki se pripraviše pričati se i prigovarati s njom (несклоняемо числ.им. със същ.им. в род. паг. мн. ч. без инфлексия -ovi/-evi- на същ. им.).

rasrdivši se mnogo da svi ti pe[deset] mudrci (sažgani) budu (несклоняемо числ.им. със същ.им. в им./род. паг.м.р.мн.ч.).

Шесто четиво: Da on jistini Bog, koji tri mladiće od ognjene peći Nabukdonozora obrani i izbavi, on isti zahrani i zastupi ovih pedeset muži, i ne dopusti da jih oganj uvridi, ni da vonj ognja bude u njih (числ.им. в им.паг.м.р.мн.ч. със

същ.им. м.р.мн.ч. вин.паг.; нескл. числ.им. със същ.им. рог.паг.мн.ч.).

Tada nemilostivi i ljuti cesar povelі nju u tamnicu postaviti, neka ju toti gladom i žajom dvanadesete dan morili i mučili budu (числ.им. със същ. им. м.р. в рог.паг.мн.ч. с ъ окончание).

Сегмо четиво: dva kola obraćahu se (склоняемо числ.им. с форма за м.р./ср.р. и бройна форма на същ им. ср. р. по модела на бройната форма за м.р., с глагол в мн. ч.).

a druga dva da deru i rižu (склоняемо числ.им. с форма за м.р./ср.р. и бройна форма на същ им. ср. р. по модела на бройната форма за м.р., с глагол в мн. ч.).

četira tisuća ljudi (формата četira на числителното четири с подвижна гласна -а се среща в старите чакавски текстове, а при името tisuća, най-вероятно, става въпрос за формално съгласуване, тъй като бройната форма на това същ. име. с числителното четири в старите чакавски текстове би трябвало да бъде četiri tisuće).

Всичко изложено дотук би могло да послужи като аргумент в подкрепа на предположението, че разглежданото житие е възникнало (преведено/преписано) именно в средищната чакавска укавско-екавска област. Рефлексът на ятовата гласна в този междинен диалект на чакавското наречие е укавско-екавски по закона, изведен от Якубински и Майер. Някои диалектни особености на текста обаче ме карат да предполагам, че житието е преведено/преписано от носител на южночакавския диалект на югоизточния чакавски териториално-езиков комплекс от този период. Част от тези особености вече и бяха споменати. От южночакавския диалект на чакавското наречие в разглеждания текст на житието на св. Екатерина идват следните особености:

1. Възприемане на фонетична стойност /ž(e)/ за графема **x**, която впоследствие се променя по закона на ротацизма;
2. Преобладаваща употреба на окончания по палаталната деклинация при имената;
3. Окончание **-om** при имената от ж.р.ег.ч. в тв. паг.;
4. Окончание **-u** в мест.паг. ег.ч. в мъжки и среден род при имената;
5. Употреба на форми на обобщителното местоимение с извършена метатеза в групата **vs>sv** с изключение на формите за м.р.ег.ч. вин. и им.паг.;
6. Употреба на конструкции за бъдеще време, образувани от *biti+infinitiv*;
7. Преобладаващият преход на предлог префикс **vъ-/vъ>u-/u**. Тази особеност е обща със западнощокавския териториално-езиков комплекс.
8. Преобладаващият преход на **o** и **!>u**;
9. Нарушената икавско-екавска дублетност в рефлекс на ятовата гласна в полза на икавския рефлекс;
10. Употребата на показателни местоимения, образувани от повече от една основа – *ovakov/ovaki, otakov/otaki*;
11. Употребата на въпросително-относителни местоимения, образувани със суфикс **-olik** и значение ‘подобен’;
12. Основа **men-, teb-, seb-** във формите за тв.паг. на личните местоимения;
13. Употреба на местоименни наречия със суфикс – **di<dě**;
14. Инфинитивна основа на глагола *imati* с **a**, образувана чрез смесване на основите на глаголите *iměti* ‘притежавам’ и *jemati* ‘хващам’;
15. Употреба на мин.деят.прич. II от глагола **iti** от основа **iš-** (*išao, išla*);

16. Употреба на различни форми на показателните местоимения **ov/ovi/vi/ovaj, ta/ti/taj, on/oni/onaj**;

17. Изпадане или замяна със сонорна съгласна на презрадна съгласна в края на сричката от трудна за изговор консонантна група;

18. Употреба на въпросително-относително и неопределително местоимение **ko/ niko/**;

19. Отсъствие на иновации в окончанията за дат.паг. тв. паг. и мест. паг. мн.ч.;

20. Употреба за род.паг. мн.ч. на наличните окончания от мест.паг. мн.ч. или род.паг.мн.ч. **i**-основи, или на окончания от гв. ч. или от **u**-основи;

21. Образуване на въпросително-относително местоимение и производните от него от основа **kakov, takov, ovakov, onakov**;

22. Промяна на **že** по правилото на ротацизма.

От северозападния чакавски комплекс освен:

1. Окончанията по непалаталните основи в м.р.мн.ч. при имената, в разглеждания текст на житието на св. Екатерина откриваме

2. Употреба на форми на предлог/префикс **vъ/vъ->va/va- v/v-;**

3. Сливането на префикс и предлог **iz, s/iz-, s->z, z- zi-zi;**

4. Употреба на въпросително-относително местоимение **ki/ka; niki/nika;**

5. Употреба на неопределително местоимение **jedan** (Особеностите на житието на св. Екатерина са сравнени с най-новото изследване на чакавските диалекти от Lukežić 2012: 227-232; 247-249).

Разгледаните до тук езикови черти са интересни и поради още една причина. Те показват смесването на особености, характерни за северночакавската и за южночакавската област. Наред с това и разкриват стремежа за създаване на език за по-широка диалектна територия, както и начините и средствата, чрез

които това се постига – чрез смесването на диалектни особености, общи за разглежданите (контактуващи) подсистеми, отразяващо реалната диалектна ситуация на терена. Този подход се открива и на други езикови равнища. Накратко, става въпрос за смесване на езикови особености, характерни за северозападния чакавско-кайкавски езиков комплекс, с особености, характерни за югоизточния чакавско-щокавски езиков комплекс от периода на XIV-XV в. В текста преобладават осезаемо югоизточните чакавско-щокавски езикови особености.

Така този текст може да се разглежда от две перспективи: като свидетелство на историческата диалектология и като свидетелство за начините за създаване на книжовни текстове на основата на народния език, текстове, които са извън сферата на обичайното слово, извън сферата на словото на всекидневното общуване, говорят за сакралното, внушават морални устои и поведенчески модели, текстове, които, от една страна, трябва да бъдат разбрани добре, а от друга страна – чрез един по-висок език да бъдат представени като произведения, които стоят високо в словесната, а и етическа йерархия.

7. ЗА СТИЛА НА ЗАДАРСКОТО ЖИТИЕ

7.1. ИЗОСИЛАБИЗЪМ

Разглеждайки хърватските текстове за св. Екатерина, Дуня Фалишевац започва от задарското житие. За този текст тя казва, че „това е един от най-красивите текстове в хърватската средновековна литература. Написан е на много красив език. С ясни и синтактично усложнени изречения, обилно украсен с многобройни риторически фигури, **сред които се открояват контактната синономия, повторенията**, а прозаичните части и особено монолозите на Екатерина се характеризират с подчертана ритмизираност и висок стил. Тази красива ритмизирана проза е постигната чрез синтактичен паралелизъм, изброяване, **свързване на равномерни синтактични единици, многобройни хомеотелевти.**“ (Fališevac 2010: 262).

Описвайки езика на хърватските средновековни произведения, писани на народен език, като се спира върху стила на тези текстове, Борис Кузмич пише: „**Ролята на подсилване на основното значение имат контактносинонимните двойки:** i stvoreni biše razvodi i kunfini; prekorijah z edne knigi od harti bumbažne pravo i verno; ako bi muž zvergal hoverlicu ili pokrivaču z glave“ (Kuzmić 2009: 449).

Текстът, който ще разгледам, се състои от осем четива (lectiones) в проза и седем стихотворни хорови части, разделени на отговори и стихове (responsa u versiculi). Стихотворните части са под формата на „четворноримувани“ дванадесетосрични стихове. Текстът е на народен хърватски език (За термина четворноримуван дванадесетосричен стих срв. Tomasović 1999: 33-45). В стиховете ритъмът се основава на равния брой срички – дванадесет – и на рима, като тук римата от края на първите два стиха се пренася в цезурата на следващите два. В прозата пък се

наблюдава особен тип ритмика, съчетание от похвати, характерни за фолклора и за ритмизираната проза. Ритъмът тук се създава чрез изосилабизъм и изотонизъм или чрез употребата на равносричкови, римувани, с еднакво фонемно краесловие, или еднотипни дву- и трисъставни лексикални съчетания (словесни двойки) и чрез употребата на изотонични речеви ритмични цялости, в съчетание с различни типове паралелизъм, най-често чрез анафора. Целта ми е по-нататък в изследването да покажа някои от посочените начини за изграждане на речеви ритъм в разглеждания текст. Вниманието ми в тази част привличат словесните двойки (Еднаквото фонемно краесловие и граматическата еднотипност са предусловие за създаването рима, а лексикалната еднотипност най-често е съчетана с изосилабизъм.) „Това са двойки (най-често съюзно свързани) от думи, **които са с еднакво или взаимно допълващо се значение** – съществителни, прилагателни, наречия, глаголи. Подобни **двойки от близки по значение еднакви части на речта** представляват характерен стиллов похват, **който представя граматически и семантически паралелизъм**. Особено внимание сред тези двойки заслужават устойчивите съчетания. Това са съчетания от две съществителни (най-често), две прилагателни, два глагола или две наречия, съюзно или безсъюзно свързани, които имат постоянен (или относително постоянен) рег. При тези устойчиви или лексикализирани словесни двойки се наблюдава някаква обща промяна в значението – **подсилване, уточняване, обобщаване**. **Словесните двойки с еднакво или взаимно допълващо се значение обогатяват изказа със своята образност и с особена ритмика на повторите.**“ (Велчева 2003: 34-35). В разглеждания текст на житието на св. Екатерина се откриват следните случаи при словесните двойки: 1. Ритмични

(равносричкови) паралелни цялости; 2. Наличие на рима; 3. Еднакво фонемно краесловие. 4. Еднотипност на лексемите, представени само от корен; 5. Граматическа еднотипност (Подобни случаи, но в новобългарските дамаскини, открива и Байрамова, вж. Байрамова 1995: 112-113, Велчева 2003: 36-37). Повечето от тях биха могли да бъдат поставени и в повече от една от групите. Съюзът също може да бъде присъединен към първата или втората част на двочното ритмично съчетание, за да се изравни броят на сричките в двете части.

Първо четиво

В първо четиво на текста са употребени 16 словесни двойки (общо 32 лексеми) от приблизително 152 лексеми. Ритмични (равносричкови) паралелни цялости: *roklal i (3) pogubil (3); strašne i (3) žestoke (3)*. Наличие на рима: *zvati i nukati; laskan'ji i obitan ji*. Еднакво фонемно краесловие: *poklal i pogubil; strašne i žestoke*. Граматическа еднотипност: *učini i položi* (мин.св.вр. 3л.ег.ч.); *nečistiva i nepodobna* (прил.ум. ср.р.мн.ч. вин.паг.).

Второ четиво

Във второ четиво на текста са употребени 22 словесни двойки и една контактносинонимна тройка (общо 47 лексеми) от приблизително 364 лексеми. Ритмични (равносричкови) паралелни цялости: *izvarsitom (4) i јedinom (4); hrana (2) ili templa(2)*. Наличие на рима: *liberalskimi ili slobodnimi; plačuci i uzdišuci*. Еднакво фонемно краесловие: *smīna i kripka; navlastito i osoboјno*. Граматическа еднотипност: *smīna i kripka* (прил.ум. ж.р.ег.ч. ум.паг.) *tanko i knjižno* (наречия за начин).

Трето четиво

В трето четиво са употребени 12 словесни двойки и 2 словесни тройки (общо 30 лексеми) от приблизително 223 лексеми. Ритмични (равносричкови)

паралелни цялости: *urehe* (3) i *naredbe* (3); *prosudil* (3) i *procinil* (3). Наличие на рума: *prosudil* i *procinil*; *sazidatelj* i *stvoritelj*; Еднакво фонемно краесловие: *blažena sveta*; *urehe* i *naredbe*. Едноминност на лексемите, представени само от корен: *dan* i *noć*. Граматическа едноминност: *upitaj se* i *nauci se* (повел.накл. 2л.ег.ч.); *slavi* i *zarovij* (пов.накл.2л.ег.ч.).

Четвърто четиво

В четвърто четиво са употребени 11 словесни двойки, една контактносинонимна тройка и една контактносинонимна четворка (общо 29 лексеми) от приблизително 269 лексеми. Руммични (равносричкови) паралелни цялости: *Začudivši se* (5) i *zasnitivši se* (5); *prikažemo* (4) i *svršimo* (4). Наличие на рума: *Začudivši se* i *zasnitivši se*; *rojena* i *zgojena*. Еднакво фонемно краесловие: *slatko naučeno*; *roda* i *plemena*; Граматическа едноминност: *Začudivši se* i *zasnitivši se* (мин.geenp.); *tašcu* i *rogibšu* (прил.ум.ж.р.ег.ч.вин.nag.).

Пето четиво

В пето четиво са употребени 15 словесни двойки (общо 30 лексеми) от приблизително 276 лексеми. Руммични (равносричкови) паралелни цялости: *štovana* i (4) *poklinana* (4); *prigovarajući se* (7) i *odgovarajući* (7). Наличие на рума: *kjižnici* i *mudroljubci*; *pričati se* i *prigovarati*. Еднакво фонемно краесловие: *veliki* i *pricini*; *prava* i *jistina*. Граматическа едноминност: *nositi* i *braniti* (инфинитив); *tužnim* i *nevoljnim* (прил.ум. м.р.мн.ч. gam.nag.).

Шесто четиво

В шесто четиво са употребени 10 словесни двойки (общо 20 лексеми) от приблизително 211 лексеми. Руммични (равносричкови) паралелни цялости: *mudroljubci* (4) ili *filosofi* (4); *obrani* (3) i *izbavi* (3). Наличие на рума: *laskan jem* i *dragovan jem*; *iskuševati* i *obitati*. Еднакво фонемно краесловие: *blažena sveta*; *mudroljubci* ili *filosofi*. Граматическа едноминност: *morili* i *mučili*

(мин.деят.прич. м.р.мн.ч.); *sile* i *moći* (същ.им. ж.р.мн.ч. вин.паг.).

Седмо четиво

В седмо четиво са употребени 18 словесни двойки (общо 36 лексеми) от приблизително 294 лексеми. Ритмични (равносричкови) паралелни цялости: *preljuta* (3) i *nemila* (3); *vojvodu* (3) i *glavu* (3). Наличие на рима: *nadstojećih sadašnjih*; *nesrićni* i *nišćetni*. Еднакво фонемно краесловие: *rižu* i *siku*; *da deru* (i) *rižu*. Граматическа еднотипност: *ričama* i *nauci* (същ.им. мв.паг. мн.ч.); *trudi* i *nevoljati* (същ.им. мн.ч. мв.паг.).

Осмо четиво

В осмо четиво са употребени 14 словесни двойки и една контактносинонимна тройка (общо 31 лексеми) от приблизително 464 лексеми. Ритмични (равносричкови) паралелни цялости: *bran'ju* i (3) *boren'ju* (3); *sluge* (2) i *voji* (2). Наличие на рима: *nebeski* i *angelski*; *varijući* i *uzdajući* se. Еднакво фонемно краесловие: *priliku* i *odiću*; *slava* i *hvala*. Граматическа еднотипност: *ishodi* i *teče* (3л.ег.ч. сег.вр.); *slava* i *hvala* (същ.им. ж.р.ег.ч. им.паг.).

Контактносинонимната лексика в целия текст е общо 255 лексеми.

Засега не ми е известно точно латинско съответствие на разглеждания текст на житието на св. Екатерина. Съответствия на части от него се откриват в няколко различни латински ръкописа²⁴.

²⁴ Цитираните латински текстове са по Bronzini 1960. За Златната легенда съм използвал и Voragine 1850. Бронзини избира цитираните от нас ръкописи (издадени по Varnhagen 1891: Varnhagen, H. Zur Geschichte der Legende der Katarina von Alexandrien, Erlangen, 1891. и означени в стемата на Бронзини съответно като Мон. (защото се пазят в Монако) и Р.Ват. (защото се пазят във Ватикана), като представителни за версията в BHL 1659-61. За ръкописа, означен като Vulgata, използвам латинския текст по Бронзини, който е кратката версия на BHL 1663. Трите текста са публикувани у Bronzini 1960: 345-362 и 379-383. Окончателният вариант на стемата на изследваните от него ръкописи

Затова смятам, че е възможно Загарският текст да пази следи от неизвестен за мене латински оригинал или да представлява по-свободен превод компилация от даровит книжовник.

Остава въпросът дали словесните двойки в хърватския текст превеждат словесни двойки в латинския оригинал или са дело на преводача. И доколко следват точно латинския текст, а доколко са преводаческа намеса. От работата си с някои латински образци успях да изведа следните случаи:

1. Словесна двойка в хърватския текст превежда словесна двойка в латинския текст

..pectorem et linguam Christi muniens signaculo..(Vulgata) ..que quamvis in purpura nata atque educata fuissem..(P.Vat)	..zlamen'jem križa usta i prsi zlamenavši.. ..koja prem da u raskoši rojena i zgojena jesam..
--	---

2. На една лексема в латинския текст съответства словесна двойка в хърватския текст

е на стр. 407. За списък с ръкописи, представители на кратката и дългата версия на Vulgata, вж. Walsh 2007: 164-167.

..moltos pro fide Christi necaverat..(Vulgata) ..feralia per vicinas (provincias) misit edicta..(Vulgata) ..rediens ad commune eloquium..(P.Vat.) ..rediens ad commune colloquium..(L.A.) Stupefactus ad hec Augustus..(Mon.)(P.Vat) ..ipsum glorifica..(P.Vat.)(L.A.)	..mnoge krstjane poklal i pogubil biše vere krstjanske cića.. ..strašne i žestoke zapovidi učini i položi po svih državah i rusazi.. ..povrativši se k općenomu priprošćomu слову.. Začudivši se i zasnitivši se August cesar.. ..njega slavi i zapovij..
---	---

3.Словесна двојка в хърватския текст превежда свободно латинския текст/словесна двојка в латинския текст е предадена свободно в хърватския текст

..proferre curavi..(P.Vat.)(L.A.) ..divites quidem thauros et oves, pauperes vero volucres vivos offerebant..(Vulgata)	..tanko i knjižno govorila jesam.. ..niki teleta a niki razliko ptičje tomu himbenomu Bogu prikazovahu..
--	---

От всичко представено до тук става ясно, че словесните двојки (контактни синоними) са един от начините за създаване на ритъм на основата на изосилабизъм в разглеждания текст. От извадените примери успях да обобща следните случаи в хърватския текст. Употреба на: 1.Равносричкови 2.Римувани 3.С еднакво фонемно краесловие и на 4.Еднотипни словесни двојки. В хърватския текст са употребени общо 124 изосилабични съчетания. По отношение на предполагаемата латинска подложка се открояват

следните случаи: 1 В 19 примера на словесна двойка в латинския текст съответства словесна двойка в хърватския текст. 2 В 52 примера на една лексема в латинския текст съответства словесна двойка в хърватския текст. 3 В 55 примера словесна двойка в хърватския текст превежда свободно латинския текст/словесна двойка в латинския текст е предадена свободно в хърватския текст. Това прави общо 126 примера и за трите случая. Случаите на пълно съответствие между латинската подложка и хърватския превод идват в подкрепа на предположението, че е възможно да съществува и поточен латински образец, който да отразява и стила на хърватското житие. Превесът на примерите, при които на една лексема в латинския текст съответства словесна двойка в хърватския превод или словесна двойка в хърватския текст превежда свободно латинския текст, съответно, словесна двойка в латинския текст е предадена свободно в хърватския текст, показват, че е възможно да е имало и известна преводаческа намеса при съставянето на хърватското житие. Възможно е хърватският текст да е преведен от талантлив книжовник, който без да се обляга на предходна книжовна традиция да е успял чрез похвати, характерни за фолклора, да създаде ритмизиран текст, който да се запомня лесно и да въздейства върху слушателите. Подобно предположение се потвърждава и от факта, че макар да е употребил 124 словесни двойки в хърватския текст, голяма част от които нямат точно или изобщо нямат съответствие в предполагаемата латинска подложка, което показва и изразено предпочитание от страна на преводача към подобен начин на стилизиране, то в 2 случая той не е предал словесна двойка в латинския текст чрез словесна двойка в превода.

Може да се обобщи, че в разглежданото от житие словесните двойки са използвани, както казва Борис Кузмич (Kuzmić 2009: 449), с цел подсилване на основното значение. Освен това, ако мога да цитирам Боряна Велчева, употребата на словестни двойки с еднакво или взаимно допълващо се значение обогатява изказа със своята образност и с особена ритмика на повторите (Велчева 2003: 34-35).

7.2. ЗА СТИХА В „LEGENDA SV. KATARINE DIVICE“

В цитираното изследване Векослав Шефанич пише, че житието от ръкопис I с 6 от Архива на ХАЗУ „Legenda sv. Katarine divice“ следва латинския превод (BHL 1659-1661) на Мъчението на светицата от Псевдоатанасий, влязло в латинските и хърватските глаголически бревиари, но и че загарският текст не е изведен от глаголическите бревиари. Той добавя, че загарските монахини са го рецитирали в хор в деня на св. Екатерина. „Затова между четивата има т.н. респонзории и версикули, които в ръкописа, което е много важно, са написани **пог формата на дванадесетостични стихове с двойна рима, значи с модерния за тогава стих на хърватската поезия**“ (Štefanić 1969: 274). Драгица Малич и Дуня Фалишевац също наричат стиха в тези части на житието **двойноримуван дванадесетосричен стих** (Malić 2008: 316, Fališevac 2010 257).

Установено е, че двойноримуваният дванадесетосричен стих се състои от групирани два по два стихове, всеки от които с по дванадесет срички и с голяма пауза след шестата сричка. Първият стих се римува със следващия два пъти. Веднъж първият полустих със следващия полустих и още веднъж целият стих със целия следващ стих. Така се получават два римувани шестосрични полустиха: АВ/АВ. При

четворноримувания дванадесетосричен стих веднъж целият първи стих се римува с целия следващ, втори път първото полустиише на първия стих се римува с първото полустиише на втория стих. След това второто полустиише на първия и втория стих се римува и с първото полустиише, до цезурата, на третия и четвъртия стих. Схемата на този тип стих е: АВ/АВ ВС/ВС. И докато за двойноримувания дванадесетосричен стих може да се изтъква връзка със старофренския александрински стих във венецианска версия, то за другия дванадесетосричен стих не е намерен точен образец. Той се среща в Далмация в произведенията на автори като Марко Марулич, Бърне Карнарутич, Шиме Будинич, Юрай Баракович. Използва се като маркер за висок стил предимно в епически произведения. Употребява се и в послания и посвещения, което показва, че е бил високо ценен и в ежедневноата употреба. Двойноримуван дванадесетосричен стих се използва и при превода на псалми през XVI-XVII в. По отношение на дванадесетосричните стихове, които се употребяват в областта на Далмация, се разграничават два типа – северен и южен. Така като че ли двойноримуваният дванадесетосричен стих се развива и употребява около Дубровник, а оттук се нарича и южен тип. За четворноримувания дванадесетосричен стих се смята, че се е развил в областта Сплит-Шибеник-Загар и затова се нарича северен тип (Mrdeža Antonina 1996: 146-154, Tomasović 1999: 33-45).

В стихотворните части на разглежданото мук житие на св. Екатерина се откриват следните типове рима:

R K muki **pripravan je** cesarov mač **grdi**:

Sam krst vridan **da je** slave i časti **tvrdi**.

V Idoli, **di**, svi su ovi hudob **puni**.

Четворноримувани дванадесетосрични
тристиха

AB/AB BC

R Pedeset **govornikov** k nebu **uputi**:
 Kih krstjanskih **slovov** naukom **zakruti**.
 V Njih učini **biti** vere **svitovnici**,
 Ki nju **uzliti** bihu **protivnici**.

Четворноримувано гванадесетосрично
 четиристишие

AB/AB BC/BC

R O koliko su **čestiti** tobom, čedo **sveto**,
 kih veli **pobiti** kralja slovo **klet**.
 V S Porfirien (sic !) **vojvodom** bi ljuto **mučena**
 za jimiti krsta **dom** cesarova **žena**.

Два двойноримувани гванадесетосрични стиха

AB/AB CD/CD

R Nemil ov **cesar** prit veli prid **pristol**,
 za vr

ju u paklen **žar** trudi jak lav i **vol**.
 V Ona **tvrdostana** za **nebesa** **dobit**
 tlači i pljuje **na** njegove laske i **priti**.

Два двойноримувани гванадесетосрични стиха

AB/AB CD/CD

R *Biči bi* **bijena** i da ju glad **mori**,
 u tamnicu **vržena** pod tvrdi **zatvori**,
 svitlost joj **progori** s nebeskoga **stana**,
 s mirisnimi **stvari** tu bi **brašnovana**.

V Nevistac **nevisticu** ljubi, a **spasitelj**
 pohaja **virenicu** kako **prijatelj**.

„Четворноримувано“ гванадесетосрично
 четиристишие в рамка и двойноримувано
 гванадесетосрично двустихие

AB/AB BA/BA DE/DE

R Pod strašno kolo **ide** diva i Boga **zove**,
 angel z nebes **zajde** na pomoć **ove** ;
 i evo on čas **sve** kolo se **rastrese**
 a u smrtne **krove** angel vas puk **vrže**.

V Kako Kaledon *žeguća* reć **babilonska**.

Пет „четворноримувани“ дванадесетосрични
стиха

AB/AB BC/BC CD

(1.7 a) R Poražena **mačem** **majko**

... **prem** za čudo **veliko**

mliko (гобавката е моя)! iz nje **vrata**

... **koliko** ...

to blago **toliko** da vrhu Sinajske **gore**.

V Z človičjih ud **teče** uli spasenosti : O časno. Slava **otcu!**

Тук загубата в текста не дава възможност за сигурни заключения относно структурата на стиха, но дори и от малкото, което е запазено може да се забележи „четворноримувано“ дванадесетосрично четиристишие. Петият стих, вероятно, образува двойноримуван дванадесетосричен стих с четвъртия и третия. Римата между петия и шестия не може да се установи.

AB/AB BC/BC BD/??

В цитираните примери употребата на стихотворните структури е симетрична. Употребяват се първо два пъти „четворноримувани“, после два пъти двойноримувани, след това „четворноримувано“ дванадесетосрично четиристишие в рамка в комбинация с двойноримувано дванадесетосрично двустихие, и пет „четворноримувани“ дванадесетосрични стиха. Римата в последната стихотворна част не е сигурна, но отново се вижда употребата на „четворноримувано“ дванадесетосрично четиристишие. Петият стих тук се римува двойно с четвъртия и третия.

От представеното става ясно, че стихотворните части на житието на св. Екатерина на народен хърватски език се характеризират с употребата на разпространения в областта Сплит-

Задар-Шибеник „четворноримуван“ дванадесетосричен стих. Той се употребява в комбинация с двойноримуван. Като се има пред вид, че житието е превод от латински, но аз не успях да открия точни съответствия в латинските образци, с които работих, предполагам, че става въпрос за книжовно обработен и стилизиран според представите на своето време и съгласно читателската/слушателска публика, за която е предназначен, текст. Употребата на типично хърватския дванадесетосричен стих, който е маркер на книжовния изказ, говори на първо място за изразено предпочитание към местните хърватски (домашни) традиции, за владеене на предпочитания сред хърватите книжовен стил. Всичко това още веднъж доказва, че разглежданият текст е бил предназначен за употреба в споменатата област на далматинското крайбрежие Сплит-Задар-Шибеник, най-вероятно в Задар, което се потвърждава и от езика употребен в четивата – южночакавски диалект от областта на Централна и Северна Далмация.

7.3. ИЗОТОНИЗЪМ: РИТОРИЧЕСКИЯТ СЛОГ И ЗАДАРСКОТО ЖИТИЕ НА СВ. ЕКАТЕРИНА

В цитираното изследване, разглеждайки хърватските текстове за св. Екатерина, Дуня Фалишевац започва от задарското житие. За този текст тя казва, че „това е един от най-красивите текстове в хърватската средновековна литература. Написан е на много красив език. С ясни и синтактично усложнени изречения, обилно украсен с многобройни риторически фигури, сред които се открояват контактната синономия, повторенията, а прозаичните части и особено монологите на Екатерина се характеризират с подчертана ритмизираност и висок стил. Тази красива ритмизирана проза е постигната чрез синтактичен паралелизъм, изброяване, свързване на равномерни синтактични единици, многобройни хомеотелевти.“ (Fališevac 2010: 262). И добавя, че „репликите на Екатерина са аргументирани, ясно и прегледно изложени. Оформени върху риториката като умение за убеждаване. На няколко места се изтъква учеността на Екатерина, високото ѝ образование, познаването на *septem artes liberales*. Тези умения ги притежава **не само св. Екатерина, но, очевидно, и преводачът, изкусен в риторическото украсяване на текста и в излагането на разказа посредством диалектиката**. Целокупното средновековно образование се основава на седемте свободни изкуства“, пояснява Фалишевац. „Тази система, по произход от античността, е инструментарий на средновековното образование, а обхваща граматика, риторика, диалектика, аритметика, геометрия, музика и астрономия. От текста се разбира, **че както авторът, така също и преводачът на хърватското житие, са оформили текста си върху първите три умения: върху граматиката, чиято задача е да говори, върху**

диалектиката, която поучава в истинските неща и върху риториката, която си служи с думите. В текста, по-специално, се наблюдава доброто познаване на риториката, която се използва за теологични цели.“ (Fališevac 2010: 261-263). Относно реториката авторката напомня, че „в ранното средновековие се въвеждат нови начини на тълкуване (*lectio, disputatio*), в които може да се забележи християнското преобразуване на римските декламации, на които се придава голяма важност в образователната система.²⁵“.

Както вече е известно, текстът, който ще разгледам, се състои от осем четива (*lectiones*) в проза и седем стихотворни хорови части, разделени на отговори и стихове (*responsa* и *versiculi*). Стихотворните части са под формата на „четворноримувани“ дванадесетосрични стихове (Tomasović 1999: 33-45). Текстът е на народен хърватски език. В стиховете ритъмът се основава на равния брой срички – дванадесет – и на рима, като тук римата от края на първите два стиха се пренася в цезурата на следващите два. В прозата пък се наблюдава особен тип ритмика, съчетание от похвати, характерни за фолклора и за ритмизираната проза. Ритъмът тук се създава чрез изосилабизъм и изотонизъм или чрез употребата на равносричкови, римувани, с еднакво фонемно краесловие, или еднотипни дву- и трисъставни лексикални съчетания (словесни двойки) и чрез употребата на изотонични речеви ритмични цялости, в съчетание с различни типове паралелизъм, различен тип „фори“, но най-често чрез анафора. В тази част на настоящото изследване ще покажа още някои от начините за изграждане на речеви ритъм в

²⁵ Meyer, M.; M. M. Carrilho; B. Timmermans. *Povijest retorike od Grka do naših dana*. Ur. M. Meyer, s franc. prev. V. Mikšić. Zagreb, 2008: Disput: 63. по Fališevac 2010: 264.

разглеждания текст на житието на св. Екатерина като ще обърне по-специално внимание на изотонизма.

В съчинението си „За стила“ Деметрий нарича единицата на риторичната структура ораторски период. Той казва, че периодът е обединение от колони и коми, съдържащо изразената мисъл. Деметрий нарича кома кратко изразена, завършена, ясна мисъл. Определя я като съкратен колон. Най-малките периоди, според него, се състоят от два колони, а най-големите – от четири, като съществуват и тричленни и едночленни (прости) периоди. Всеки колон може да се превърне в едночленен период, но ако притежава необходимата дължина и закръглен завършек. В сложните периоди финалният колон трябва да бъде по-дълъг от останалите, да обединява и обобщава съдържателно останалите колони. Според Деметрий съществуват три вида период: повествователен, разговорен и ораторски. Ораторският период според него има съсредоточена и закръглена форма и при произнасяне изисква от оратора закръглено положение на устните и отмерване на ритъма с ръка. Подобен период още от своето начало притежава необходимата съсредоточеност на формата, за да обещава, че и финалът му няма да бъде финал на прост период (Деметрий 1978: 238-241). Аристотел определя периода като фраза, която сама по себе си има начало, край и лесно обозрима величина. Той казва, че тази форма е приятна и лесно разбираема. Приятна е поради противоположността си спрямо непрекъснатия стил и още – защото слушателят все си мисли, че възприема нещо завършено – а неприятно е да не виждаш никаква перспектива и завършек. Лесно разбираема е, защото е лесно запомняема, добавя, а това е така, защото периодичният стил съдържа число, което е най-лесно запомняемото нещо. Периодът трябва да завършва със смисъл. Според Аристотел едни периоди се

състоят от членове, а други са прости. Периодът с членове е завършен, разчленен и произносим на един дъх. Прост той нарича едночленния период. И членовете и периодите не бива да бъдат нито отрязани, нито дълги, защото твърде краткият член кара читателя да се спъва, а при твърде дългия – да изостава. Според Аристотел периодите могат да бъдат протоположни, приравнени (с равен брой членове), или уподобени. Уподобените може да бъдат подобни в началото или в края. В началото това е винаги чрез цели думи, а в края било чрез последните срички, било чрез падежи на едно и също име, било чрез една и съща дума (Аристотел 1993: 172-173). В теорията и в практиката на античността и средновековието ораторската реч се схваща (и построява!) като нещо средно между прозаичната и поетическата. Нейният ритъм се отличава от този на поетическата реч по недостатъчната си маркираност, поради което в ораторските произведения лесно могат да бъдат включени и пасажи с чисто прозаична организация, като границата лесно може да бъде премината както в едната, така и в другата посока (Станчев 1982: 159).

Риторическият ритъм изпълнява една много важна структурна функция. Понеже ораторското слово преди всичко изразява и внушава, а не описва, в него голямо значение придобива смисловото вертикализиране на речта подобно на поетическите текстове. Поради това речевите единици тук трябва да се възприемат не толкова в своята линейна последователност, която е важна при повествованието, а като успоредни изрази, натрупващи нов и нов словесно-емоционален материал върху разработваната тема. Така и употребените стилистични фигури функционират не сами за себе си, а възприемани всичките заедно като едно цяло (Станчев 1985: 71-74, 83-85).

Понятието „колон“ е едно от базисните в античната риторика, от която (като теория и практика) минава в средновековната. Аристотел определя колона като „член на периода, една от основните му части“ (Аристотел 1978: 141, 1993: 172). Деметрий му отделя цяла глава в съчинението си „За стила“, която започва с думите: „Както поетическата реч се определя от размера си – двустъпен, шестстъпен или друг, така и прозаическата реч е определена и разграничена чрез така наричаните колони“ (Деметрий 1978: 237). Основните положения, чрез които Деметрий характеризира колона, са следните: „целта на колоните е да обозначи мисълта“, „понякога колонът обхваща не цялата мисъл, а една завършена нейна част“ (Деметрий 1978: 237). Колоните според Деметрий могат да бъдат антитезисни (противостоящи), съзвучни, омиотелевтични (еднаквозавършващи) (Деметрий 1978: 241-242), общо означавани като симетрични, като тяхната симетричност ги прави особено подходящи за придаване величавост на речта (Деметрий 1978: 242-243). Изосилабичните колони Деметрий разглежда като разновидност на съзвучните (Деметрий 1978: 242), а това би се отнасяло и за изотоничните (т.е. изобщо за изоколоните, за периода, основан на равни колони). При противопоставителните колони противопоставянето може да бъде формално, съдържателно, а може да е и формално и съдържателно. Съзвучните колони, според него, могат да бъдат съзвучни в началото, или в края. Еднаквозавършващите колони имат еднакъв завършек, като той може да се състои в завършек на една и съща дума, или на една и съща сричка (Деметрий 1978: 241-242).

Колонът е изреченска структура, характеризираща се с относителна формална и смислова завършеност. В латински наричат тази

фигура *сонраг*, а основната единица – *теmbrum*. Значи *сонраг* е свързването на единакъв брой *теmбра* (*duo vel plura tembra*), ритмично маркирани от единакъв брой акценти. Функцията на всяка акцентирана единица може да бъде отъждествена и с „дума“, ако към лексикалните единици се смятат и енклитиките и проклитиките, които се обединяват с тях в една акцентна цялост (Пукио 1980: 77). Така създаденият ритъм служи, за да подчертае определени логични единици в текста, помага на четеца в изчитането му и в подчертаването на идейните поанти във всеки един сегмент. Това е особено полезно при текстовете с дидактична функция, предназначени за слушатели.

Изокол е специфичен вид ритмично-синтактична структура, характеризирана от серия синтактични сегменти, ритмично маркирани от единакъв брой акценти. Това е, всъщност, т.н. тоничен изоколон или изотоничен колон (Пукио 1980: 77). Той е особено характерен за риторичните произведения. Друг тип изокол е силабичният изоколон. Съществуват различни видове тонични изоколони. Най-простият е съставен от серия синтактично-логични сегменти, съдържащи единакъв брой акценти, например 2/2/2... или 3/3/3..., или 4/4/4. Той се нарича „проста изоколна серия.“ Трябва да се отбележи, че рядко се срещат серии с повече от шест акцента, а понякога дълги кола могат да бъдат четени като двойни или сложни. Нерядко дългите кола биват използвани, за да подчертаят църковни цитати или теоретични тези от особено значение (Пукио 1980: 79, 83). Различават се още редуващи се изоколни серии от вида 2/3/2/3, 5/4/5/4, 3/5/3/5 или 3/3/4/4. Третият вид тонични изоколони са от т.н. „конструкции в рамка“, маркирани като 6/5/5/6 или 4/3/3/4 и т.н. (Пукио 1980: 79, 81, 88). В повечето случаи всички тези структури се комбинират в текста и така се създават по-сложни ритмично-синтактични цялости, в рамките на които може да се

забележи включване на изоколи от различен вид и дори тип в по-голяма изоколна структура, в която те са синтактично обособени като относително самостоятелни, но и принадлежащи към цялото.

В съчинението си „Обучението на оратора“ Квинтилиан определя изokolона, или периода, който се състои от еднакви членове, като един от четирите начина за придаване на красота на речта чрез еднакви думи и чрез речева симетрия (Квинтилиан 1982: 553). В главата „За фигурите на думите“ (Квинтилиан 1982: 539-557), в която обръща внимание предимно на звуковата страна на речта като средство за създаване на ритъм, украсяване и предаване на смисли, той казва, че „фигура, съдържаща подобни, еднакви или противоположни звукове привлича ушите и приковава вниманието. А подобна фигура може да се изрази по четири начина. Първият е, когато се търси дума, подобна на друга дума или пък не много различна. Това е фигурата парисон или еднаквост. Вторият начин е, когато завършекът на две или повече думи има еднакъв гласеж или с целия си завършек, или с едни и същи няколко срички; нарича се хомойотелеутон (еднакъв завършек). Третият начин е, когато изразът завършва с едни и същи падежи, нарича се хомойоптотон (еднопадежие). При еднопадежието нямаме задължително еднакъв завършек, а само еднакъв падеж, защото думите може да бъдат от различни склонения, докато при хомойотелеутона имаме и еднакъв завършек. Еднопадежието се долавя не само в края, но то съответства на първите, на средните или на последните срички; или пък те се променят така, че средните да съответстват на първите, а крайните – на средните; изобщо по някакъв начин те могат да си съответстват. Четвъртият начин за придаване на красота на речта чрез еднакви думи и чрез речева симетрия представлява период, който се състои от еднакви членове и се нарича

изоколон. Тази фигура създава красотата понеже при нея се повтарят имена с променени падежи и глаголи с променени наклонения.“ (Квинтилиан 1982: 550, 552-553).

А сега ще се опитам да предложа и схема на броя акценти в разглеждания хърватски текст, като ще маркирам и част от начините, по които чрез повторение се изгражда ритъм. Ще приложа и части от латински текст, който според мене стои най-близо до хърватското житие, за да се види доколко подобна стилистична структура на хърватския текст съответства на предполагаемата латинска подложка. С **получер шрифт** в хърватския текст съм маркирал различните типове повторения, с *курсив* – онези примери, които участват в изграждането на ритмика, а съм подчертавал някои „акцентирани“ или пълни местоименни и глаголни форми. Трябва да отбележа обаче, че всички тези означения са условни, тъй като всички те заедно служат за изграждането на специфичната ритмика на текста. Цифрите отбелязват броя ударения. (акцентни цялости) Няколко ударения (акцентни цялости), характеризиращи се с формална и смислова завършеност, съставят един колон. Колоните са съставни части на периодите.

Първо четиво:

Zadar:	Mon.:	Vulgata:
(1.1a Lect.I) Cesar ajući Masentij 2, rimski cesar 2, sin Maximiliana Augusta 3, koji s Dioklecianom cesarom 3 mnoge krstjane 2 poklal i pogubil biše 2, vere krstjanske cića 2... (Zadar)	Regnante igitur Maxentio Cesare, Maximiani Augusti filio, qui cum Diocleciano	Maxentius imperator anno regni sui trigesimo quinto residens in civitate

2/2/3/3/2/2/2/	multos pro fide Christi necaverat erat persecutio ingens christianorum , adeo ut pene totus mudus diversis ydolorum erroribus implicatus Deum creatorem omnium ignoraret et creature subditus immundis ac vanis simulachris deserviret.(Mon.)	alexandrinorum... (Vulgata)
Zadar: ...u gradu Alexandrinskomu, 2 strašne i žestoke zapovidi 3 učini i položi 2 po svih državah i rusazi(h) 3 cesarastva svoga 2, zapovidajući svim 2, ki u gospodstvu njegovu pribivaju 3, da tako	Mon.:	Vulgata: ...feralia per vicinas (provincias) misit edicta, iubens omnes regens sui incolas divites et pauperes ad templum

<i>bogati, kako ubozi</i> 4, imaju dojt u tempal Boga njihova 5, i toti prikazati Bogu onomu 4 izvorsita posvetilišća 2. I tako 1 na ta nečistiva i nepodobna <i>dilovan ja</i> 4 počē tolikoje zvati i nukati verne krstjane 6, <i>nikoga</i> laskan ji i obitan ji velikimi 4, a (1.1b.) <i>nikoga</i> ljutimi i strahotnimi pritnjami 4 <i>mučen ja</i> 1 nače goniti, i silovati 3 na takova zgoru rečena prikazališća i posvetilišća. 4Tu bi učinjena neizbrojnih ljudi skupščina 4 općena i velmi velika 3 u tempal i prid polaču cesarovu. 3 I steći cesar prid lici onih idolov, ili statuah, 6 stati svak <i>kako ki mogaše</i>, 4 i koliko se prostirahu mogujstva i jiman ja njihova 5 po vrsti i bitju svomu 3, <i>niki teleta a niki razliko ptiče</i> 5 tomu himbenomu Bogu prikazovahu. 4 (Zadar) 2/3/2/3/2/2/3/4/5/4/2/1/4/6/		deorum convenire et solemne eis sacrificium offerre. (Vulgata) Vulgata Fit itaque conventus universalis ad pretorium regis et astante ipso imperatore ante simulacra
---	--	--

4/4/1/3/4/4/3/3/6/4/5/3 /5/4/		deorum iuxta possibilitatem suam divites quidem thauros et oves, pauperes vero volucres vivos offerebant. (Vulgata)
----------------------------------	--	---

Второ чемуѡ:

Zadar:	Mon.:	Vulgata:
(Lect.II) U rečenom gradu Alexandrinskomu 3 <i>biše</i> nika divojčica 3, imenom Katarina 2, Koste kralja hći 3, <i>ka imiše</i> osamnadeste let 4 od porojen'ja svojega 2. <i>Divica</i> izvrsitom i jedinom lipostju narešena, 5 <i>da</i> mnogo veće ukripljena 3 kripostju vere svete. 3 <i>Bi ova</i> pomnjom zgoru rečenoga <u>otca njeje</u> 5 svakoga nauka knjižnoga 3 urehom izvrsitom <i>urešena</i> 3, <i>a navlastito</i> sedmimi nauci 3 liberalskimi ili slobodnimi naučena. 3 (Zadar) 3/3/2/3/4/2/5/3/3/5/3/3/3/3 /	Erat tunc temporis in eadem urbe puella quedam annorum X et octo, speciosa valde, sed quod pluris est, religiosa fide, Costi quondam regis unica filia, et tam divine quam etiam	Hac in urbe Alexandria erat quedam puella annorum duodeviginti, speciosa valde, sed, quod pluris est, religiosa fide, regis quondam nomine Costi filia unica, liberalibus studiis ab annis puerilibus

	humane philosophi e disciplinis erudita, nomine Caterina. (Mon.)	erudita, nomine Katherina. (Vulgata)
--	---	---

Zadar:	Mon.:	P.Vat.:	Vulgata:
Pribivajući dakle <i>ona</i> u polači <u>otca svoga</u> , 6 <i>ki</i> jure iz <u>svita ovoga</u> 4 na drugo stanje priminul biše 4, iz hrana ili <u>templa onoga</u> 3, u kom ta posvetilišća činjahu se 3, dopriše do njeje ušiju 3 razlici glasi i blekan'ja živine 4, zuci trubalj, nakri, pifari 4 i <i>ostala</i> zvonjen'ja i veselj'a <i>ka se činjahu</i> 4; ali krstjane tužni 2, <i>ki</i> meu njimi <i>bihu</i> 3, <i>stahu</i> plaćući i uzdišući 3, gdi cića (1.2a) velike <u>ljutosti</u> <u>poganske</u> 3 <i>ne smiahu</i> pripovidati	Hec post mortem parentum in palatio sola remansre at, que quantum glorioso genere tantum sapientia pollebat adeo prudentis animi et subtilis ingenii, ut nulla sophisticæ artis astucia posset superari.	Igitur dum videret tantam multitudinem et innumeras preparationes sacrificiorum, choros etiam cantantium, christicolas vero qui inter illos erant plorantes et non audentes confiteri Christum dominum propter	Hec in palatio patris residebat cum exemplo idolorum, hinc sonus animalium et tibicinum, hinc multimodum genus organorum in auribus ipsius insonuit. Que causam inquirens cum ex nuntio didicisset,

jime Isukrstovo 4. Tomu ona začudivši se 3, postav[iv]ši u žensko srce mušku smionost 5, združena nikoliko slugama 3, zlamen'jem križa usta i prsi zlamenavši 5, ulize u tempal 2, v (<i>rkp.</i> f) kom cesar i sve poganov mnoštvo 4 idolom posvetilišća činjahu 3; (Zadar) 6/4/4/3/3/3/4/4/4/ 2/ 3/3/3/4/3/5/3/5/2/ 4/3/	Hec cum videret tantam populoru m frequentia m et innumeros appartos sacrificior um chorosque cantantiu m omni genere musicoru m, chriticola s vero qui inter eos erant merentes et propter nimiam crudelitat em paganoru m dominum Christum viva voce confiteri non audentes, vehementi	nimium crudelitate m paganoru m, obstupuit valde tamen in femineo pectore virilem inserens animum, accipiens secum pueros introivit in templum in quo imperator et omnis illa multitudo sacrificaba t. (P.Vat)	assumptis secum aliquibus de familia sua, ad templum usque properavit , ubi deplorante s quosdam inspexit, qui se christianos esse fatebantur ac metu mortis ad profana sacrificia impeleban t. Hinc vehementi dolore cordis sauciata, pectorem et linguam Christi muniens signaculo, audacter ad conspectu m
---	---	--	---

	cordis dolore sauciata et spiritu sanctu repleta , assumptis secum aliquibus de familia pueris, delubrum illud insigne adiit et furentium se inmergens turbis gentilium certamini incunctant er se obtulit. (mon.)		imperatoris prorupit. (Vulgata)
--	---	--	--

Zadar: <i>i pristupiv</i> bliže 2, smina i kriпка 2, sta prid cesara 2, <i>i obrativ</i> se k nikojim cesarovim slugam 4 reče 1 : za dobro i korist cesarovu 3 ulizoh u tempal ov 3 , da mu rečem stvari 2, ke mu	P.Vat.: Cumque ingressa fuisset in templum, iam imperatore sacrificante, dixit inventibus, qui ei ministrabant: Ideo hoc templum ingressa sum ut
--	---

prudile budu. 2 Sluge to <i>slišavši</i> 2 navistiše cesaru 2. (Zadar) 2/2/2/4/1/3/3/2/2/2/2/	imperatorum aliquid dicam. Illi vero hec audientes, continuo imperatori nuntiare curaverunt... (P.Vat)
--	---

Zadar:	Mon.:	P.Vat.:	Legenda Aurea:
A on zapovida 2, da k njemu pristupi 2, i dopusti njoj 2, slobodno da reče sve 3 ča hoće. 2 Ona tada <i>stavši</i> prid vrata templa 5, razlicimi knjižnoga nauka pokazovan ji ili argumenti, 5 mnoga [s] cesarom prigovaran'ja <i>imila jest.</i> 5 (Zadar) 2/2/2/3/2/5/5 /5/	Cumque de ea imperatorum nonciatum fuisset, eam ad se ingredi precepit et que vellet loqui permisit. (mon.) Stans itaque beata Katerina ante ianuam templi per varias dictiones enigmatum , per varias conclusiones	Stans itaque beata Ekaterina ante ianuas templi varias distinctiones enigmatum per varias conclusiones s sillogismorum allegorice et metonimice, diserte et mystice multa cum Cesare	Stansque ante januam templi per varias conclusiones s sillogismorum allegorice et mataphorice, diserte et mystice multa cum Caesare disputavit. (L.A.)

	silogismorum allegorice et metonimice , diserte et mistiche multa cum Cesare disputavit. (mon.)	disputavit. (P.Vat.)	
--	--	---------------------------------	--

Zadar:	P.Vat.:	Legenda Aurea:
Napokom <i>povrativši</i> se k općenomu priprošćomu slovu 5 ovako reče 2: <i>Tebi</i> navlastito i osobojno 3 kako človiку naučenu i mudru 3, i [u] visokomu cesarastva stan'ju položenomu 4, tanko i knjižno <i>govorila jesam.</i> 4 <i>A sada</i> priprošće 2 svim <i>ovim</i> slišajućim i razumijućim 4 <i>govoriti hoću</i> 2. (Zadar) 5/2/3/3/4/4/2/4/2/	Ad extremum vero rediens ad commune eloquium dixit: Hoc tibi specialiter, rex, tamquam sapienti et in tanto dignitatis culmine posito proferre curavi. Nunc autem simpliciter et omnibus intelegentibus loquor. (P.Vat.)	Deinde rediens ad commune colloquium dixit: <i>haec tibi tanquam sapienti proferre curavi nunc autem...</i>(L.A.)

Zadar:	P.Vat.:	Vulgata:	Legenda Aurea:
Nu mi reci, o cesare, 2 <i>s koga uzroka</i> , <i>s ke li potribe</i> 4, <i>skupil i sabral</i> <i>jesi</i> za man 4 toliku množ ljudi, 3 <i>da se ludosti</i> i taščini <i>poklanjaju</i>, 3 <i>i da himbenosti idolskoj služe</i> , 3 <i>i da odagnavši</i> i <i>pogrdivši</i> <i>jednoga</i> i <i>jistinoga Boga stvoritelja</i>, 6 uke (<i>sic!</i>) stvari <i>poju</i>, 3 <i>i počitaju</i> pesni <i>d'javlu paklenomu</i> 4... amo počitan ima biti, po kom ti kraljuju (1. 2 b) svit 3, i svako stvoren'je početak <i>imil jest</i> 5 <i>i svrhu</i> 1, a <i>konac imiti hoće</i>. 3 <i>Jedan jest Bog</i> svemu <i>stvoritelj</i> 5, <i>a ni veće Bogov</i>, 1 <i>jedan</i> u	Quare incassum condregasti hanc multitudinem ad colendum stultitiam atque errorem idolorum? (P.Vat.)	... Cui si ait: Salutationem tibi, imperator, proferre nos et ordinis dignitas et rationis via premonebatur, si hec que cultibus demonum exhibes creatori tuo impendere s et solam illius maiestatem adorandam intelligeres , per quam reges regnant, per quam elementa mundi initium sumpserunt atque subsistunt.	...quare incassum congregasti hanc multitudinem ad colendam stultitiam ydolorum? (L.A.)

svemu uzrok i nareditelj, 4 koji kako on sve stvari <u>srvoril</u> jest, 6 tako jih mogućstvom i silom svojom vlada , uzdrža i naređuje. 6 (Zadar) 2/4/4/3/3/3/6/3 /4/ 3/5/1/3/5/1/4/6 /6/		Dii enim non sunt plures, sed unus nascentiu m et viventium formator est, qui sicut cuncta creavit, ita imperio suo cuncta coercet atque disponit. (Vulgata)	
---	--	---	--

Тремо чемуђо:

Zadar: (Lect. III) <i>Priloži</i> jošće 2 blažena sveta Katarina 3 Maxentiu ove riči 3, govoreći 1(4) : <u>Ti</u> o cesare 2 čuđom <u>razgledaš</u> ov tempal 4, toli plemenitim sazidan jem sazidam 4 (!) mestriom človičaskom 2, čuđeci se od velike urehe i naredbe njegove 5 , ka sva hote biti 4 kako no prah prid lice vitra 4. <u>Ali ti ja dim</u>	P.Vat.: Miraris hoc templum manu artificum operatum, miraris ornamenta pretiosa, et <u>vario opere</u> <u>completa,</u>	Legenda Aurea: Miraris hoc templum manu artificum operatum, miraris ornamenta pretiosa, quae velut pulvis
---	---	---

2, <i>počud se od nebes</i> 2, <i>od zemlje i od svakih</i> 2, <i>ka u njih jesu</i> 3. <i>Čudi se od narešen'ja nebeskoga</i> 3, <i>od sunca, od miseca, od zvizd</i>, 3 <i>čud se od poslužen ja njihova</i>, 3 <i>i kako od početka svita do konca</i>, 4 <i>dan i noć teku ka zapadu</i> 4, <i>i vraćaju se ka istoku</i>, 2 <i>nikadare ne utrude se</i>, 2 <i>i ne skončajut se</i>. 1 I <i>kada ova prosudil i procinil budeš</i>, 5 <i>upitaj se i nauči se</i>, 2 <i>tko jest saizdatelj i stvoritelj</i>, 4 <i>i kako poznal budeš u jistinu njega gospodina</i>, 6 <i>i da ne moreš najti drugoga njemu takmena</i>, 5 <i>njega štuj</i>, 2 <i>njemu se klanjaj</i>, 2 <i>njega slavi i zapovij</i> 2 <i>sam sebi</i> 2 <i>i svim podložnikom tvojim</i> 3re <i>on</i> jima oblast ve dušu. On (1.3a) <i>jest Bog Bogov</i>, 3 <i>vladatelj vladajućih</i>, 2 <i>ki videći, da d javlim potaknutjem svit pogibal jest</i>, 6 <i>ako bi on ne poslal sina svoga</i>, 3 <i>gospodina našega Isukrsta</i>, 3 <i>ki bi začet od duha sveta</i>, 3 <i>rojen od Marije divice</i>, 3 <i>Bog i človik (stvoren)</i>, 3 <i>mukom križa i krvju svojom precinom</i> 5 <i>vas svit</i>	<i>que velut pulvis ante faciem venti erit. <u>Mirrare potius celum et terram, mare et omnia, que in eis sunt.</u> Mirare ornamenta celi, solem videlicet lunam et stellas, mirare famulatum eorum qualiter a mundi initio usque ad finem die noctuque currunt et redeunt ad Orientem et numquam fatigantur. Et dum hoc animadverter is, interroga et disce quis horum omnium sit parator. Cum</i>	<i>ante faciem venti erunt. Mirare potius coelum et terram, mare et omnia quae in iis sunt; mirare ornamenta coelorum, solem videlicet et lunam et stellas; mirare famulatum eorum, qualiter a mundi initio usque ad finem nocte et die currunt ac occidentem et redennt ad orientem nec unquam fatigantur, et cum haec animadverter is, interroga et disce quis sit eorum potentior; cum autem</i>
--	---	--

prosvitil <u>jest</u>, 4 i svih verujućih <u>u njega</u> 3 na nebeska kraljestva <u>dovel jest</u>. 4 Da ako <u>ti</u> pravo ova <u>virovati</u> , 3 i <u>onomu klanjati se</u> budeš , 3 <u>on</u> hoće <u>napraviti</u> sve zgrišen <u>je</u>⁵ i krivice tvoje² i <u>prvesti tebe</u> na nebeska vičnja vesel <u>ja</u>. 5 (Zadar) 2/3/3/2/4/4/2/5/4/4/2/2/2/ 3/3/3/3/4/4/2/2/1/5/2/4/6/5/ 2/2/2/2/3/...3/2/6/3/3/3/3/3/ 5/4/3/4/3/3/5/2/5/	autem illum ipso utique donante intellexeris, nec similem invenire illi poteris, ipsum adora, ipsum glorifica, et omnes tibi subiectos illi famulari exhorta, qui habet potestatem corpus et animam perdere in gehennam. Ipse ipse Deus deorum est et Dominus dominantium , qui diabolica suggestione perditum mundum videns, misit filium suum dominum nostrum Iesum Christum, qui conceptus de	ipsum ipso donante intellexeris nec similem illi invenire valueris, ipsum adora, ipsum glorifica, ipse enim est Deus Deorum et dominus dominantium . (L.A.)
--	---	--

	Spiritu sancto, natus ex virgine, Deus homo factus est per passionem Crucis et per suum sanguinem pretiosum totum mundum illuminavit et omnes in eo credentes ad celestia regna perduxit. Hoc autem si recte credideris et hunc Dominum adoraveris, omnia delicta tua emundabit et ad gaudia eterna perducat. (P.Vat.)	
--	--	--

Чемвѣртно-немо чемуво:

Zadar:	Mon.:	P.Vat.:	Legenda Aurea:
--------	-------	---------	-------------------

(Lect.IV) Začudivši se i zasnitivši se August cesar 4, ne može takovim <u>njeje</u> besidam odgovoriti. 4 Samo napokom ovako joj reče 4: Dopusti o ženo, dopusti <u>nam</u> 4, da prikažemo i svršimo ova posvetišća, 4 paka na pridloženo govoren'je 3 povratiti se hoćemo. 2 I ova budući rekal, 3 zapovidi da <u>nju</u> u polaču 3 privesti imaju ,2 čudeći se od velike <u>njeje</u> mudrosti 4, da vele veće za čudo razgledajući 4 izvrsitu diku <u>njeje</u> liposti. 4 Prišadši dakle cesar u polaču, 4 zapo(1. 3 b)vida prid licem njegovim. Ka privedena budući cesarom, cesar	Stupefactus ad hec Augustus et ammirans sancte virginis prudencia m et sermonis facundiam sed et	Stupefactus ad hec Augustus non valuit ad hec respondere. Tandem aliquando in se reversus, dixit ad eam: Sine, o mulier, sine nos finire sacrificium et post hec ad tua proposita rationem reddemus. Hec cum dixisset, precepit eam cum omni diligentia perduci ad palatium, ammirans nimum ilius prudenciam sed quam maxime decoris	Cumque de filii incarnation e sapienter plurima disputasset, stupefactus Caesar non valuit ad hoc respondere , tandem ad se reversus dixit ad eam: sine, o mulier, sine nos finire sacrificium et post hoc tibi responsa reddemus. Praecepit igitur eam ad palatium duci et cum diligentia custodiri, ammirans nimum ejus prudencia
---	---	--	--

<u>njoj</u> ovako reče 4 : Slišali smo tvoje slatko naučeno govorenje, 5 i začudismo se o <u>tvojoj</u> mudrosti, 3 a jer u posvetilištu Bogov pomnju imahomo, 4 ne mogosmo razumiti svaka, 3 koja ti rekla <u>jesi</u>. 4 Za to sada 2 najprija nam, 2 ki te uprašamo, 2 reci 1: tko jesi ti, 3 ko li je plemen i rod tvoj, 4 i kojim se jimenom ozivaš? 3 Na to sveta Katarina 3 ovako cesaru odgovorila <u>jest</u> 4 : jere nisam od nizoka roda i plemena, 5 <i>tako</i> <i>da</i> moje plemenstvo kriti se ne može, 5 <i>ne</i> <i>oholosti</i> <i>ćića</i> , <i>da</i> <i>radi</i> ljubavi umiljenstva, 3 dim ti, 2 ispovidam moj rod i moj plemen ,	venusti vultus formam ait: Audivimu s tuam eloquentia m et ammirati sumus sed sacrificiis insistentes deorum nequivim us plenius tuorum vim considerar e verborum. Nunc autem dic nobis que es et ex qua oria progenie	pulchritudi nem. Erat enim, ut prediximus, nimium speciosa. Veniens autem ad palatium Cesar suo eam aspectui presentare precepit et sic eam alloqui cepit: Audivimus tuam eloquentia m et mirati sumus prudentiam , sed in sacrificiis deorum studium habentes nequimus pleniter advertere. Omnia autem ab initio tue proieniei	m et corporis pulchritudi nem. Erat enim spetiosa valde et incredibili pulchritudi ne omnium oculis admirabilis videbatur et gratiosa. Veniens igitur Caesar ad palatium dixit Catherine: Audivimus tuam eloquentia m et mirati sumus tuam prudentia m, sed in Deorum sacrificiis occupati omnia plene intelligere nequivimu
---	--	---	---

5 jere ja <u>jesam</u> Katarina 2 hči Koste kralja, 3 koja prem da u raskoši rojena i zgojena <u>jesam</u>, 5 i prem da naucimi slobodnimi naučena <u>jesam</u>, 5 ništar manje da buduči ja poznala, 4 da sva ova tašća i neprudna jesu 4, i za stignuti radosti nebeske 3 neuredna i mlohava <u>jesu</u>, 3 sama jer da nose tašču 3 i pogibšu slavu svita, 3 toga cića pogrdih i prezrih sva ova, 4 i pridružih se ka gospodinu našemu Isukrstu , 4 ki po proroku govori 3: zgubiti će mudrost mudri, 3 razabrajuć-jih odvrći hoću. 3 I u evangel ju govori 2: tko godire ostaviti bude 3 dom ili oca ili mater ili sestre	vel quo conseris nomine? beata virgo humiliter responde s ait: „Ego ancilla Christi, Katerina dicor, Costi quondam regis filia	inquirentib us, dic nobis ante omnia: que es et ex qua horta generatione , quoque etiam nomine vocaris? Et sancta ad hec: ... Attamen quia non sum de infimo genere, ut mea nobilitas latere possit confiteor equidem meam proieniem non tumore iactantie sed humilitatis amore. Ego enim sum Ecaterina, filia Constantis regis, que quamvis in	s, nunc autem ab initio progeniem tuam requirimus. Et sancta Catherina ad hoc: scriptum est nec te collandes nec te culpaveris ipse; hoc faciunt stulti, quos gloria vexat inanis. Confiteor tamen meam progeniam non timore jactantie, sed humilitatis amore, ego enim sum Catherina Costi regis unica filia, quae quamvis in purpura nata est et
---	---	---	---

<i>cića mene, 5 sto krat veće prijati, 3 i život vičnji uzdržati i uživati hoće. 5 I jimijući mi 2 to prislavno obećan'je 3..... nam pristoje nauci mudroljuba 4 ... ra, Sibille, Virgilija3? i ostalih taci(2)? I cića toga(1)3? ... hotih tebe (3)?, da (cića) radi slave svitovne 2 ne izgubiš slavu vikovnju 3. Na to njoj cesar odgovori4 : Ispovidamo u jistinu2, i čim tebe slišamo 3 ne mučimo1 jere tvoja govoren'ja 2 vide se nam 2 ne ustimi človičaskimi 2, nego li božastvenimi 2 da su izgovorena 1(3) i za to <u>dostojno jest</u>3, da <u>štovana i poklinana budeš.</u> 3 (Zadar)</i>	et liberalibus studiis non mediocrit er instructa. Que dum cognoviss em hec omnia inepta et inutilia ac nihil valere ad anime salutem, contemps i omnia et confugi ad dominum Iesum Christum, qui dicit per Propheta m: Perdam sapiencia m sapienciu m et intellectu m intelligent	purpura nata atque educata fuissem et liberalibus disciplinis non mediocriter instructa, cum cognovisse m hec omnia inepta et inutilia et nihil omnino valere ad celorum gaudia, nisi ad inanem gloriam peritis vite contemps i et confugi ad dominum Iesum Christum, filium Dei omnipotent is, qui dat sapientiam sapientibus et	liberalibus disciplinis non mediocrite r instructa, haec tamen omnia contemps i et ad dominum Jesum Christum confugi. Dii autem, quos colis, nec te nec alios juvare possunt. O igitur infelices talium ydolorum cultores, quibus advocata in necessitate non adsunt, in tribulatione non succurrunt, in periculo non defendunt! Cui rex: si ita est, ut
--	---	--	---

4/4/4/4/4/3/2/ 3/3/2/4/4/4/4/... 4/ 5/3/4/3/4/2/2/ 2/1/3/4/3/3/ 4/5/5/3/2/5/2/3/ 5/5/4/4/3/3/ 3/3/4/4/3/3/3/2/ 3/5/3/5/2/3/..4..2 /3/ 4/2/3/1/2/2/2/2/ 1/3/3/	ium reprobabo . Et in evangelio: „Quicumq ue domum aut patrem aut matrem reliquerit propter me, centuplum accipiet”. Hanc itaque gloriosam promissio nem habentes et psalmigraf i scripta considera ntes, omnes dii gentium demonia: dominus autem celos fecit. Et alibi: „Dii qui non fecerunt celum et	intellectum intellegentiu m reprobat. Et in evangelio quicumque reliquerit domum aut patrem aut matrem aut fratres aut sorores propter me centuplum accipiet et vitam eternam possidebit. Hanc itaque gloriosam promission em habentes quid ad nos attinet dogma philosophor um, Platonis videlicet atque Omeri, Philistionis, Sibile atque Virgilii,	dicis, totus mundus errat et tu sola verum dicis; cum tamen verbum in ore duorum vel trium confirmetu r, si angelus esses, si coelica virtus, adhuc tibi nemo credere deberet, quanto minus, cum femina fragilis esse probaris! Cui illa: ne, obsecro, Caesar a furore tuo te vinci permittas, ut in sapientis animo non stet turbatio dira. Sic namquae poeta ait: tu
---	---	---	---

	terram pereant de terra!". Placuit mihi ad eius noticiam pervenire per quem consistunt cuncta elementa, cuius regnum permanet in secula".(Mon.)	Iamnes et Mambres, impia nigromanti a? Propter hec itaque commoneo te ut pro gloria seculari non perdas gaudia sempiterna. Dicit ei Cesar: Fatemur itaque et quod de te intellegimus non tacemus. Videntur itaque sermones tui non humana voce prolati esse sed tamquam deorum famine deprompti unde merito adornari et venerari	si animo rexeris, rex eris, si corpore, servus. Et rex: ut video, pestifera calliditate nos illaqueare disponis, dum per exempla philosophorum sermonem protrahere niteris. (L.A.)
--	--	--	---

		merentur. (P.Vat.)	
--	--	------------------------------	--

Пемо чемуђо:

Zadar:	Mon.:	P.Vat.:	Legenda Aurea:
Za tim prigovarajući se s njom 3, i on odgovarajući na ona3 , ka sveta Katarina 3 njemu pridlagaje 2, mudrosti njeje 2 odastati ne može 2, i napokom grdobno smučem 3 (!), ne imijući ča učiniti 3, odluči sazvati svi kjižnici 4 i mudroljubci vridni 2, da njihovimi mudrogovoren ji 2 nju pridobudu, 2 obitajući veliki i pricini dari 4 onim 1, ki pobiju nje govoren'je. 4 Pokupivši se dake (isp. dakle) pedeset 3 vele naučenih muži, 3 ki se pripraviše pričati se 3 i prigovarati s	Inde precepit convocare sapientes et pretissimos arcium liberalium viros numero quingenta et cum ea disputare ipsos iussit. Igitur dum cogitaret virgo Domini qualiter cum eis ageret et nimium	Tunc precepit convocari sapientes atque pretissimos viros et cum ea illos iussit diutissime disputare. Venientes autem numero quingenta preparaverunt se ad disputandum cum ea. Igitur dum	Videns autem Caesar quod ejus sapientiae obviare non posset, mandavit occulte per litteras ut omnes grammatici et rhetores ad praetorium Alexandriae festinanter venierent immensa munera recepturi, si concionatricem virginem suis assertionibus superarent. Adducti sunt igitur de diversis provinciis L oratores, qui omnes mortales in omni mundana sapientia excelebant. Quibus interrogantibus,

njom 2; ali divica božja 2 razmišljajući 1 kako se ima s njimi nositi i braniti 5 eto objavi se njoj angel gospodinji 5 govoreći 1 : <i>Ne straši</i> <i>se</i> službenice Isukrstova 3, <i>niti se</i> <i>uzboj</i> umiteljstvu 3 mudroljubac ovih 2, <i>jere</i> Isukrst <i>jest</i> 3 prava i jistina mudrost 3, <i>on hoće</i> <i>dati tebi</i> kripost 5, i punost umin ja pripovidan ji 3 <i>kih</i> na put jistine <i>privesti hoćeš.</i> 5 <i>Tud je</i> divica blažena, 3 ukripivši srce svoje 3, i smino naskoči <i>tih</i> mudrih i kjižnih 5, i s njimi o krstjanskoj veri <i>pričajući</i> se i <i>prigovarajući</i> 5..... i različimi jistinami pridobila ih 3 ra(1.4b)srdivši se mnogo da svi ti pe[deset] mudrci 4 (<i>sažgani</i>) budu 2... vođeni bihu da se <i>sažgu</i> 4?, jedan od	desollicita esset, ecce angelus Domini apparuit ei dicens: Noli timere, famula Christi. Non te deterreat phylosophie contentio. Sapientia namque vera est Christus atingens a fine usque ad finem fortiter et disponens omnia suaviter. Ipsa enim quia fidelis eius ancilla es, te eos convincere faciet, insuper etiam per tuam predicationem ad viam veritatis perducet. Angelica enim commonitione nimis animata virgo beata stabat intrepida constanter rationem reddere. Cumque illos fuisse aggressa, primatem illorum gratia Christi	excogitaret virgo Domini qualiter cum eis ageret et nimum ex inde sollicita esset, ait ad eam angelus Domini: Noli timere, famula Christi. Non te terreat phylosoforum contentio. Sapientia namque Christus est atingens a fine usque ad finem fortiter et disponit omnia suaviter. Ipsa namque quia fidelis ancilla eius es, te illos convincere faciet. Insuper etiam per tuam predicationem ad viam veritatis et locis sue perducet. Angelica enim commonitione nimis animata virgo beata stabat intrepida constanter reddere rationem. Cumque illos aggressa esset	cur de tam remotis partibus evocati fuissent, Caesar respondit: est apud nos quaedam puella sensu et prudentia incomparabilis, quae omnes sapientes confutat et Deos omnes daemones esse affirmat. Quam si superaveritis, cum honore magno ad propria redibitis. Ad haec unus indignatus stomachanti voce respondit. O magnum imperatoris consilium, qui ob unus degenerem puellae conflictum sapientes mundi de remotis partibus advocavit, cum unus ex nostris clientulis eam poterat levissime confutare. Et rex: poteram quidem hanc vi ad sacrificandum
--	---	--	---

njih uzvapi govoreći 4 : <i>Jao</i> nam tužnim i nevoljnim 4 ki protiva svetoj divici 4 zvirno i bezumno <i>protiviti se smismo</i> 4. Pridite dakle 2, i umiljeno podložimo <i>njoj</i> 3 duše naše 2, i <i>njeje</i> svitom i naukom 3 oganj vikuvičnji 2 <i>ubignuti moći čemo</i>. 2 Brzo dakle <i>prišadči k njoj</i> 4, padoše ničice <i>prid njom govoreći</i> 4: <i>Sagrišismo</i> 1, nepravedno <i>učinismo</i> 2, <i>jere usilovasmo se protiviti se</i> 3 tvojim svetim i jistinim 3 ričam i naukom 2 (Zadar) 3/3/3/2/2/2/3/3/4/2/2/ 2/4/1/4/3/3/3/2/2/1/5/ 5/1/3/3/2/3/3/5/3/5/3/ 3/5/5/..1/3/..1/4/2/..1/4/	annuente per varias conclusiones philosophorum sapientissime et rationabiliter superavit. Illo itaque convicto ceteri perterriti nullo modo illi appropinquare audebant. Inde indignatus Cesar et mente confusus precipit illos continuo igne cremari. Cumque ducerentur ad comburendum unus eorum exclamavit dicens: Vae nobis miseris, quod contra sanctam Dei puellam conati sumus contendere. Quid ergo ad hec faciemus? Venite namque et huliliemus illi animas nostras. Credo quidem de divina gratia ut per eius consilium	a primate inchoans, annuente Christi gratia, per ternas phylosophie partes scilicet phyzicam, ethicam, loycam, nec non per varias phylosophorum conclusiones sapientissime illum et rationabiliter superavit. Hoc itaque convicto ceteri perterriti nullo modo illi appropinquare volebant. Tunc Cesar turpiter confusus est valde precipitque illos continuo igne cremari. Cumque ducerentur ad comburendum unus eorum exclamavit dicens: Vae nobis miseris, quibus tempus resolutionis advenit pro eo quod contra sanctam puellam conamur insolenter contendere. Quid ergo ad hec	impellere aut poenis exstinguere, sed melius judicavi ut vestris argumentis penitus confutetur. Cui illi dixerunt: adducatur coram nobis puella, ut sua temeritate convicta nunquam se sapientes vidisse cognoscat. Sed cum virgo certamen quod sibi imminebat, didicisset, totam se domino commendavit et ecce angelus domini adstitit sibi et, ut constanter staret, admonuit assertens, quod non solum ab his vinci non poterit, sed insuper illa ipsos conversus ad palmam martirii destinabit. Cum ergo coram oratoribus adducta fuisset, dixit imperatori:
---	--	--	---

4/4/4/4/2/3/2/3/2/ 2/ 4/4/1/2/3/3/2/	mortem evadere poterimus. Sperantes igitur ad illam corruerunt proni in terram dicentes: Peccavimus, iniuste egimus, iniquitatem fecimus. Proinde tradidit nos Deus in iram regis comburendos sine causa pro eo quod nequivimus tuis sanctissimis dictionibus contraire. Nunc ergo, piissima, prebe nobis solamnis consilium ut per tuum auxilium de laqueo diabolice fraudis erepti ad vitam salutis perveniamus.(mo n)	faciemus? Venite namque et huliliemus illi animas nostras. Credo eqidem quod divina gratia in ea habitat. Per eius consilium forsitan quoquomodo evadere poterimus. Properantes autem ad illam corruerunt proni in terram dicentes: Peccavimus, iniuste egimus, iniquitatem fecimus, proinde tradidit nos Deus in iram regis ad comburendum nos, sine causa, pro eo quod nequivimus vestris sanctissimis contrahire dictionibus. <u>Nunc ergo, sanctissima, prebe nobis solamnis consilium ut per tuum auxilium de laqueo diabolice fraudis erepti ad vitam salutis</u>	quali iudicio contra unam puellam quinquaginta oratores opponis, quos et pro victoria remunerandos promittis, et me sine spe mercedis pugnare compellis? Erit tamen merces mihi dominus Jesus Christus, qui est spes et corona pro se certantium. Verum cum oratores Deum fieri hominem aut pati impossibile dicerent, virgo etiam hoc a gentilibus predictum esse ostendit. Nam Plato adstruit Deum circumrotundum et decurtatum. Sibila quoque sic ait: felix ille deus, ligno qui pendet ab alto. Cum igitur virgo cum oratoribus sapientissime
---	--	---	---

		<u>perveniamus.</u>(P.Vat .)	disputaret et eos apertis rationibus confutaret, obstupefacti illi et quid dicerent, non inveniētes muti penitus sunt effecti. Tunc imperator contra eos nimio furore repletus increpare eos coepit, cur ab una puella tam turpiter se vinci permetterent. Tunc unus magister aliorum sic ait: noveris, imperator, quod nullus unquam ante nos stare potuit, quin continuo vinceretur, haec autem puella, in qua spiritus Dei loquitur, sic nos in admirationem convertit, ut contra Christum aliquid dicere, aut omnino nesciamus, aut penitus formidemus; unde imperator constanter
--	--	-------------------------------------	--

			fatemur, quod, nisi prohabiliorem sententiam de Diis, quos usque modo coluimus, protuleris, ecce omnes ad Christum convertimur. Audiens haec tyranus, nimio furore succensus, omnes in medio civitatis concremari jussit, at virgo ipsos confortans ad martirium constantes effecit et de fide diligenter instruxit. Et cum dolerent, quod sine baptismo decederent, virgo respondit: ne timeatis, quia effusio vestri sanguinis, vobis baptismus reputabitur et corona. Cum ergo signo crucis muniti fuissent, flammis injecti, ita animas domino reddiderant, ut
--	--	--	---

			nec capilli, nec vestimenta eorum ab ignis ab igne in aliquo laederentur. (L.A.)
--	--	--	--

Шесмо чемуѡ:

Zadar:	Mon.:	P.Vat.:	Vulgata/L. A.:
To blažena sveta Katarina 4 raba božja <i>slišavši</i> 3 i Bogu srčeno zahvaljujući 3, <i>obrativši</i> se k njim reče 3 : Nemojte se strašiti 2, pripravljeno bo <i>jest</i> vam 2 cesarstvo nebesko 2 ; verujte <i>da</i> Isukrst 2 sin božji 2 od mrtvih <i>uskrsnul jest</i> 3 i <i>da</i> sidi na nebesi 2 o desnu otca.2 <i>Ove riči slišavši</i> 3 ti mudroljubci ili filosofi 3 žegnuše se od srca 2 i <i>zlamenavši</i> se <i>zlamen</i>jem svetoga križa 4 <i>va on njim</i> pripravnog anđela 3 dobrovoljno ulizoše	Audiens hec beata virgo valde gavisam cepit primo Deo gratias retulit.	Illa autem valde gavisam cepit conlaudare Dominum dicens: Gratias tibi ago, domine Deus meus, Iesu Christe, quem complere in me dignatus es ancilla tua quod per sanctum angelum tuum pernuntiare dignatus es ut per me ethnici de laqueo tenebrarum eruit ad tuam gloriam perveniant. Hec cum dixisset conversa ad eos dixit: Nolite timere sed gaudete potius,	

2. <i>Da on jistini</i> Bog, 3 koji tri mladiće 3 od ognjene peći Nabukdonozora 3 <i>obrani i izbavi</i> 2, <i>on isti</i> 2 <i>zahrani i zastupi</i> 2 <i>ovih</i> pedeset muži 3, <i>i ne dopusti</i> da <i>jih oganj</i> uvridi 4, <i>ni da</i> vonj <i>ognja</i> bude <i>u njih</i>. 4 Po tom toga cesar 3 obrativši sve sile 3 i moći svoje 2 suprotiva svetoj Katarini 3, naj pria laskan <i>jem</i> i dragovan <i>jem</i> 3 poče <i>ju iskuševati</i>, <i>i obitati</i> njoj 4 da (1.5 a) će <i>je</i> učiniti cesaricu svega i počitana bude. Na konac videći 2 da <i>ona</i> za ... ništare ne haje, zapovidi <i>ju</i> nagu isvući 3 <i>i da oštrimi</i> gvozdimi <i>oštro</i> 3 ... bijena bude. Da li raba Isukrstova 2 na onih mukah veseleći se 3, hvalu Bogu uzdavaše 3. Tada <i>nemilostivi i ljuti</i> cesar 4 povelu	Deinde consolans eos ait: Nolite timere, potius gaudete intraturi hodie prenuntiatum nobis gaudium et regnum celorum. Hoc unum suadeo ut unusquisque vestrum det suam confessionem et ex toto corde credat in Patrem et Filium et Spiritum sanctum; ipsum quoque credat dominum Iesum Christum venisse de celo et ... resurrexisse a mortuis et per suum sanguinem preciosum crimina mundi diluisse. Inde omnes se signaculo sancte crucis munierunt et in eadem fidei constantia perseverantes orantesque ad	pernuntiatum est enim vobis regnum celorum... Hoc unum suadeo ut unusquisque vestrum det suam confessionem et ex toto corde credat in Patrem et Filium et Spiritum sanctum, ipsumque dominum Iesum venisse de celo et per ... resurrexisse a mortuis et per suam sanguinem pretiosum crimina mundi diluisse... His taliter consumatis, signati omnes signo sancte crucis et in eadem fidei constantia ... igne cremati sunt ... Cumque a fidelibus requisiti fuissent ut sepelirentur, ita inlesti inventi sunt ut nec capillus capitis eorum esset adustus... Post hec autem	
---	--	--	--

<i>nju</i> u tamnicu postaviti 4, neka <i>ju</i> toti <i>gladom</i> i <i>žajom</i> 4 dvanadesete dan 2 <i>morili</i> i <i>mučili</i> <i>budu</i> 3. <i>Da</i> ni u ovoj potribi 2 Isukrst <i>nju</i> ne ostavi, 3 <i>krepeći</i> <i>nju</i> angelskim pohodenjem 4, i u vidin'ju bile golubice 3 <i>poslužujući</i> <i>njoj</i> ona 3, koja joj bihu do potribe. 3 (Zadar) 4/3/3/3/2/2/2/2/2/ 3/2/2/3/3/2/4/3/2/ 3/3/3/2/2/2/3/4/4/ 3/3/2/3/3/4/.,/2/.// 3/3/./2/3/3/4/4/4/ 2/3/2/3/4/3/3/3/	Dominum igne consummati sunt... Cumque a fidelibus requisiti fuissent, ut sepelirentur, ut nec capillus capitis eorum esset adustus... Audiens igitur inperator Maxencius hec que facta sunt, veritus ne detrimentum a suis pateretur, nisi celerius ad terrorem ceterorum plecteretur beata virgo, iussit eam exploriari (expoliari) et flagellorum ictibus diutissime lacerari. Illa vero gaudiens gratias agebat domino Iesu Christo quia pro eius nomine digna esset hec pati. Deinde iussu tyranni horrendo recludi iubetur ergastulo, datis XII dierum induciis ea videlicet ratione	omnem fortitudinem ingenii sui contra Christi famulam Cesar exacusens agrestus est eam dicens: O puella pulcherrima, non te perlevia et inepta ducimus, inpium est enim ut alteram culturam colendo regina voceris... Hoc audiens rex, veritus ne detrimentum de suis pateretur, iussit eam expoliari et flagellorum ictibus diutius lacerari ac deinde in carcere orrido recludi dans indutias diebus duodecim ea videlicet ratione ut si post dies statuos diis libamina suppliciter non offereret, capitalem continuo acciperet sententiam... Virgo autem Domini erat	L.A. Tunc ille furore repletus, iussit eam spoliata scorpionibus caedi et caesam in obscurum carcerem tradi ibique diebus duodecim fame cruciari. (L.A.) Vulgata ...Servabatur in carcere interea innocens puella, et quia bisseis diebus sine alimentis eam esse tyranus iusserat, Christos per hoc dies, missa de celo candida columba, celesti eam cibo refovebat cotidie... (Vulgata)
--	--	---	---

	ut, si post hoc dies diis libamina non offerret, capitali sentencie subiaceret.(mon.)	clausa in carcere diebus duodecim et quia nemo aliqua ei subsidia ministrabat angelica visitatione consolabatur. Namque videbat introire ad se niveam columbam et deferre que sibi necessaria et utilia erant. (P.Vat.)	
--	---	---	--

Сегмо чемуѿо:

Zadar:	Mon.	P.Vat.	Vulgata	Legenda Aurea
Pride meu to na uši cesarice 4 <i>preljuta i nemila</i> odluka cesara 4 muža nje2, ku odluči na svetu Katarinu 4, i u žež ena željom 2 , da bi joj mogla govoriti 2 , <i>zazva</i> k sebi Porfiria 3 vojvodu, i glavu više sve vojske4, i s njim o tomu govoreći 3 <i>poče</i>			Pernotuerat vero regine crudelissima virī sententia de beata Katherina, unde anxia videre faciem virginis et eam alloqui cupiebat. Convocans quippe	

njega uprašati 3, da bi joj u tom dal dobra svita. 4 On poče nastojati 3, da bi cesarica stignula 2 ono ča željaše 3, i tako podmitivši 2 nikoliko stražac tamničarskih, 3 cesarica i Porfirij pridoše k tamnici 4, i tu vidiše blaženu svetu Katarinu 5 svu velikom svitlostju prosvitajući 4, kih blažena divica 3 ričama i nauci svojimi 3 obrati ka Isukrstu , poučivši jih 3, da se nimaju strašiti nadstojećih 3 sadašnjih muk telesnih, 3 jere mnogimi trudi i nevoljami 4 prihodi se cesarastvu (1. 5 b) nebeskomu. 3 Po tom zapovida cesar , da se priprave 3 okolo britke britve, da se zabiju	Interea inperatrix Augusta nimio desiderium beatam Katerinam diligebat et volebat aliquo modo eam videre et loqui cum ea, sed non audebat propter nimiam crudelitatem viri sui.. Talia dum secum volveret, die quadam vocavit ad se magistrum quendam, nomine Porfirium et dixit ei:...(mon.)	Interea regina nimio ardore illam diligebat et volebat aliquo modo eam videre et loqui cum ea, sed non valebat propter crudelitatem inmanissimam viri. Talia dum secum volveret, quadam die vocavit ad se quendam magistrum militum nomine Porfirium et dixit ei:...(P.Vat.)	quendam milite principem, nomine Porphyrius, postulat ut, amotis aut placatis custodibus, colloquio virginis potiretur. Nec mora. Porphyrius ad consensum custodes emolivit. Igitur in vigilia prima noctis regina simul et Porphyrius procedunt ad carcerem et introeuntes viderent carcerem inestimabili claritate undique coruscare, cuius fulgore perterriti	
---	---	--	--	--

3, i čavli preos zglob mučenih kolov 3 po ovi način 2 sklopljeni i skovani biše 3. <i>Dva kola</i> jednim redom 4 <i>obraćahu</i> <i>se na jednu stranu</i> 3, a druga <i>dva</i> <i>kola</i> 3 <i>obraćahu</i> <i>se na drugu stranu</i> 3, da jedna ta kola 2 <i>rižu</i> i siku <i>dolinjom stranom</i> 4, a druga dva 2 da <i>deru</i> (i) <i>rižu</i> <i>gorinjom stranom</i>, 4 a rabu Isukrstovu zapovida 3 popeljati na mesto tih kolov 3. Ona tu <i>prišadči</i> 3, <i>dvignuvši</i> oči svoje k nebu 4, muklo i potajnom molitvom 3 <i>prosu</i> riči Bogu 3. Ne biše jošće svršila moljen'je svoje 5 , da evo angel gospodinov <i>sajdes</i> nebes 5, i ta kola velikom silom 3 kako naporita vitra 3 <i>rastrese i</i>			corruerunt in terram. Mox inestimabilis odor suavitatis eorum naribus infusus ad spem meliozem eos confortavit: Surgite – inquit virgo egregia – et ne paveatis, quia et vos Christus vocat ad palmam... Iubet ryrannus accelerare rotarum penale tormentum. Et cum iam dies terram illuxisset, rote in medio pretorii exposite terrorem circumstanti bus incutiebant.	Tunc quidam praefectus furenti regi suasit, ut intra triduum quator rotas
--	--	--	---	--

<i>raskrši</i>, 2 i četira tisuća ljudi 3 tu okolo stojećih 3 pobi i povali. 2 Ku stvar <i>videći</i> cesarica 4 <i>pristupi</i> k cesaru i reče 3: Za č se boriš z bogom 3 o nesrićni i nišćetni mužu moj 4? Poznaj najmanje sada 3 <u>kolika</u> jest <i>moć i sila</i> 4 Boga krstjanskoga 2 i kolikim pedipsan'jem 2 hoće <u>usuditi</u> i <u>pedipsati</u> tebe, 4 ki jednim manjim udorcem 3 pogubi danas 2 tolik broj ljudi 3. Tada mnozi od narodov 3, ki na to pozorišće prišli bihi 3, <i>videći vela</i> dela 3 i čudesa božja 2, obratiše se k Isukrstu. 2 (Zadar) 4/4/2/4/2/2/3/4/ 3/3/4/3/2/3/2/3/ 4/5/4/3/3/3/3/3/ 4/3/3/..3/..3/2/ 3/4/3/3/3/2/4/2/			Ipsa denique penalis machina ita exposita erat, ut due rote uno ordine volverentur, due contrario impetu agerentur, ut ille deorsum lacerando contraheren t, iste devorando inpingerent.. Has intus medias Christi famula exposita inter serras et carincas ferreas horribiliter discrependa, erectis in celum luminibus tacite oraionis verba ad Dominum fundebat. Et	serris ferreis et clavis acutissimi s circumsep tas prepararet , ut eam tam horrible tormentu m dissecaret et caeteros christiano s tam dirae mortis exemplum terroreret, ordinatu mque est ut duae uno ordine volverent ur, duae autem contrario impetu agerentur , ut ille deorsum lacerando contraher
--	--	--	--	--

4/3/3/3/4/3/3/5/ 5/3/3/2/3/3/2/4/ 3/3/4/3/4/2/2/4/ 3/2/3/3/3/3/2/2/			ecce angelus Domini descendebat de celo et molem istam vehementi impetu ita concussit, ut partes avulse super infusum populum tanta vi excuterentur ut quattor milia de ipsa turba necarentur. Erat regina desuper spectans divine ultionis prodigium, que mox arrepto itinere se in conspectu bellue sevientis iniecit: Quid tu – inquiens – miserande coniunx contra	ent, illae repugnantes sursum devorando impingere nt. Tunc virgo beata dominum exoravit, ut ad laudem sui nominis eet conversio nem populi circumstantis ipsam machinam dissiparet. Et ecce angelus domini molam illam cum tanto impetu divelendo concussit, quod quator
--	--	--	---	---

			Dominum eluctaris? Que te insania adversus factorem tuum insurgere cogit? Agnosce vel nunc in presenti festo quam potens sit christianorum Deus et quia dii tui et idola vana sunt que nec sibi nec suis cultoribus aliquid prestare possunt. (Vulgata)	millia gentilium interemit. Regina autem, quae desuper hoc adspiciebat, et usque tunc se celaverat, statim discendens imperatorem de tanta saevitia durius inerepavit. (L.A.)
--	--	--	--	--

Осмо чемуво:

Zadar	Vulgata
Sva ova <i>slišajući</i> 3 on ljutac 2 obrativši se cisarici 2 ovako reče 2 : Za č tako govoriš 3 o <i>cesarice</i> 1, jeda li i tebe 2 ki god krstjanin 2 nukovan jem svojim 2 <u>privratil jest?</u> 2 i tako	Attonitus ad hec tyrannus et nimio furore

zapovida slugam 3, <i>da ju</i> grdnim načinom <i>uhite</i> 3 <i>i da ju muče</i> čavli ostrimi 3 zabodenimi u nje prsi 3. Ka čim na misto od muke vodena bi 4, obrati se svetoj Katarini (i) reče 4 : <i>O prislavna Isukrstova divice</i> 3, za čigovo jime ja 3 ovakov boj prijah3 ?onu krunu 2 , ku on vojnikom svojim 4 kripko za nj boreći se obita 4, ne ću ju upustiti. 2 A njoj blažena Katarina odgovori 4: Ne straši se <i>o čestita cesarice</i>, 3 <i>da</i> mužaski se bori 2, <i>jere</i> danas tebi 3 .misto cesarastva mimošastoga 3 Cesarastvo vikovičnnje.. dano bude 3. Tom ričju cesarica ukripljena 4 u mučnom bran'ju i boren'ju kripka učinivši se, 5 slugam cesarovim reče 3, da brže svrše cesarove zapovidi. 4 Ki povedoš je vanka grada 4 , ostrimi gvozdi prsi nje probadajući 4, napokom glavu joj usikoše. 3 (Zadar) 3/2/2/2/3/1/2/2/2/2/3/3/3/3/4/4/3/3/3/2/ 4/4/2/ 4/3/2/3/3/3/4/5/3/4/4/4/3/	succensus in hanc vocem erupit: Nam te quoque magicis artibus seductam christianorum aliquis subvertit et a cultura deorum avertit? <u>Iuro ego tibi per magnum deorum imperium, quod nisi maturius respiciens deos nostros adoraveris, extortis a pectore mammilis, longo cruciatu torqueberis et sic caput tuum a cervicem recidetur et carnes tue feris et volatilibus reiicientur.</u>
--	--

	Iubet ergo ministris eam contemtibiliter apprehendi et ad locum supplicii trahi. Que respiciens beatam Katherinam dixit: O veneranda virgo Christi, funde preces ad Dominum, ut infra influentem passionis articulum confirmet cor meum, ne coronam ab eo promissam metu passionis amittam. Ad quem pretisa virgo: Ne timeas, a Doe dilecta regina, sed
--	---

	viriliter age, quia hodie tibi pro transitorio regno commutabit ur eternum, hodie – inquiens – immortalis vite accipies premium. Tunc ministri extra civitatem eam ducentes ferreis hastilibus mammilas traiciunt et sic suspendente s ab imo pectore crudeliter evelunt. De hinc gladio percussa felici martyrio consumpta est. (Vulgata)
--	---

Zadar	Mon.	P.Vat.
Potole videći cesar 3 da nikadar ne može 2 na svoju volju prignuti 3 svetu Katarinu, 2 i jedno rasrdjen 2, jere cesaricu 2 biše činil pogubiti 3, proglasi općeno odluku svoju 4, kom odluči 2 da i njoj takojer glava 3 odsičena bude. 2 I tako sluge i voji (<i>vojnici</i>) 3, pojamši svetu Katarinu 3 cesarovu odluku ispuniti hoteći 4, pridoše s njom na misto 3, gdi joj smrt dati imihu 4. Tu ona isprosi 3 od poganov malah^{no} vrimena, 3 da se Isukrstu svomu pomoli, 3 i tako reče 2: Gospodine Isukrste 2, stvoritelju nebeski i angelski 3, koji narod človičaski milujući, 4 i neka njega iz uze d'javalske iznemeš, 5 dostoja' si se s nebes slisti 3, od sluge priliku i odiću vazeti od smrti, 5 i od križa okusiti gorkost 3 : usliši mene 2 rabu tvoju 2 k tebe vapijući 2, i u milosrd'je uzdajući se. 2 Molim dake tebe, 3 da dušu moju primu 3 sveti angeli tvoji 3, i	Cumque ad desiderium sue nequitiæ illam rex inflectere nequiret, desperatus de suo conamine sententiam dedit ut virgo Domini gladiis vitam finiret. Lictores autem, scelerum ministri, illam accipientens eduxerunt de civitate, ut iussa Cesaris adimplerent. Igitur dum venisset ad locum in quo decolanda erat, rogavit rogavit	Cumque diu multumque illam elloquendo protraheret multoque sudore calide suaderet et ad desiderium sue nequitiæ flectere nequiret, desperatus in suo conamine de sancte martyris conversione, tandem aliquando sententiam dedit ut virgo Domini gladio vitam finiret. Lictores autem, ministri scelerum, illam accipientens

povedu nju 2 u sveti pokoj 2, ki si pripravil svim onim 3, koji sveto jime tvoje ljube. 5 Jošće i ovo 2 u tebe Bože gospodine prosim 4, da svi virnici 2, koji na pošten'je i slavu 3 svetoga jimenā tvoga 3 moju pomoć budu jiskati 4, u svako pitan'je 2, koje u tebe budu prositi i moliti 5, usliši glas njih 3, i budi njim sveta pomoć va vike 5. Za č ti jesi gospodin Bog milostivi 5 na sve vike vikom, amen. 4 I budući molitvu svršila, 3 dojde glas z neba 3 govoreći njoj 2: Uslišana je molitva tvoja 3, hodi dake slavna, 3 hodi prisveta divice 3, primi dar od Boga tvoga, 4 meu hori angelskimi, 2 koji ovdi stoje 3, čekajući prišašće tvoje. 3 Ovo začuvši divica, 3 vesela ustavši od nebeskoga obitan'ja, 4 dviže se s molitve. 2 Pogan tada 2 da sententiu (odluku) ispuni 2, mač vazamši u ruke, 3 pokleknuvši divica i glavu priklonivši, 4 i on zamahnuvši, 2 udrivši ju po vratu, 2 glavu joj usiće 2, i projde mliko misto krvi. 4 Pristupiše tada angeli, 3 i tilo nje vazamši 3 ponesoše na goru sinajsku, 3 gdi meu	spiculatores ut licentiam orandi haberet. Qua accepta sanctissima virgo expandit manus suas ad celum et his verbis Dominum exorare cepit: Domine Iesu Christe, creator celorum et angelorum, qui humano generi condolens, ut id de laqueo inimici eriperes, de celis venire dignatus es, servile corpus assumere, crucem subire et mortis amaritudine m gustare,	eduxerunt extra civitatem ut iussa Cesaris adimplerent. Videntes autem populi quod duceretur, commoti sunt omnes viri atque mulieres et fletu largissimo super eam plorabant. Igitur dum venisset ad locum in quo decolanda erat, rogavit rogavit spiculatores quo licentiam orandi acciperet. Illi autem paruerunt illius sancto desiderio. Accepta itaque facultate, sanctissima
---	--	---

ostala čudesa 3 uli brez pristanka 2 iz nje groba ishodi i teče 4 Ovo dake 2 i sva ostala čudesa 3, zlamen'ja i pomoći 2, koje gospodin Bog 3 toti i svugde jindi 3 po dostojanstvu i molbi Katarine 3 divice i mučenice svoje dopušćuje, 4 slava i hvala njemu budi 4 ki živi i cesaruje po sve vike vikom 6 amen.1 (Zadar) 3/2/3/2/2/2/3/4/2/3/2/3/3 / 4/3/4/3/3/3/2/2/3/4/5/2/5 / 3/2/2/2/2/3/3/3/2/2/3/5/2 /4/ 2/3/3/4/2/5/3/5/5/4/3/3/2 /3/ 3/3/4/2/3/3/3/4/2/2/2/3/4 /2/ 2/2/4/3/3/3/3/2/4/2/3/2/3 /3/ 3/4/4/6/1/	exaudi me, famulam tuam, ad te clamantem et de tua misericordia presumente m, ut angeli tui perducant animam meam in requiem sanctam, quam preparasti diligentibus nomen tuum. Interea et hec peto, domine Deus, ut omnes qui in sancti nominis tui honore et gloria nostra quesierint patrocinia, de quacumque peticione clamaverint ad te, exaudi	virgo expandit manus suas ad celum et his verbis Dominum exorare cepit: Domine – inquiens - Iesu Christe, creator celorum et angelorum, qui humano generi condolens ut id de laqueo Satane eriperes de celis venire dignatus es servile corpus assumere, crucem subire et mortis gustare amaritudine m, exaudi me famulam tuam orantem et ad te clamantem et de tua misericordia
---	---	--

	voces illorum et esto eis sanctum auxilium in perpetuum, quoniam tu es Dominus benedictus in secula seculorum. Cumque complexisset orationem, vox de celo facta est ad eam dicens: Exaudita est oratio tua. Veni ergo gloriosa, veni, sanctissima virgo, accipe premium certaminis tui inter choros angelorum, quoniam assunt prestolantes adventum tuum. Hec cum audisset,	nimum presumente m, ut animam meam suscipiant sancti angeli tui et educant in requiem sanctam quam preparasti omnibus diligentibus nomen tuum. Interea et hoc peto, domine Deus, ut omnes fideles qui in sancti nominis tui honorem et gloriam nostram quesierint patrocinia de quacumque petitione clamaverint ad te exaudi vocem illorum et esto eis sanctum auxilium in
--	--	---

	beata Katerina leta effecta de celesti promissione surrexit ab oratione et decolata est XXV. Die mensis novembris. Statimque de corpore eius lac pro sanguine ubertim defluxit in testimonio virginei pudoris ad laudem Dei omnipotentis. Angeli quoque martyris gloriose corpus accipientes exangue in montem Sinai detulerunt, ubi per eam innumera divina virtus	perpetuum, quoniam tu es dominus Deus benedictus in secula seculorum. Cumque finisset orationem, vox de celo facta est ad eam dicens: Exaudita est oratio tua, veni virgo gloriosa, veni, sanctissima virgo, accipe premium certaminis tui inter choros angelorum, quoniam esse adsunt prestolantes adventum tuum. Hec cum audisset beata Ecaterina, leta effecta de celesti
--	---	--

	non desinit operari miracula. Siquidem de sepulchro eius fons olei indeficienter manare videtur, quo peruncta debilium corpora optate sospitatis gaudia reportant prestante domino nostro Iesu Christo, qui vivit et regnat in secula seculorum. Amen. (mon)	promissione, surrexit ab oratione. Satellites autem accipientes illam secundum Cesaris iussionem decolaverunt eam vicesima quinta die mensis novembris. (P.Vat.)
--	--	--

Както се вижда от представеното, хърватският текст на разглежданото житие на св. Екатерина вероятно е превод на латински образец-компиляция, която обаче не ни е известна от латинската ръкописна традиция. Част от загарския паметник се откриват в няколко различни латински ръкописа, като, както се вижда, всеки от ръкописите проявява

сходства, но и различия спрямо хърватския текст. Поради това не е невъзможно и хърватският книжовник да се е отнесъл твърде свободно към латинските текстове и да е направил самостоятелна компилация, която не е точен превод на латински текст. Бъдещи проучвания на латинската традиция биха могли да ревизират този извод. В повечето случаи загарският текст е близък до латинския превод на житието от Псевдо-Атанасий. По отношение на стила на „*Legenda sv. Katarine divice*“ може да се каже, че текстът най-вероятно е бил стилизиран допълнително от преводача, тъй като и по това се различава от който и да е от посочените латински образци. Така макар и да не се обляга на предишна книжовна традиция на хърватски, книжовникът е успял чрез различни типове повторения да създаде ритмизиран текст, който да се запомня лесно и да въздейства силно върху слушателите.

IV. ОБОБЩЕНИЕ

Въз основа на наблюденията си върху езика и източниците на задарското житие на св. Екатерина „Legenda sv. Katarine divice“ в настоящия труд направих следните обобщения и заключения:

1. В работата си върху издирването на източниците на задарския текст на житието на св. Екатерина установих, че то вероятно е компилация (или превод на подобен компилативен латински текст, който не ми е известен) от Псевдо-Атанасий в превода му на латински от Арехис (BHL 1660) или Петър (BHL 1661) и други латински образци, които отново се опират основно на текста от Псевдо-Атанасий и на латинския му превод. Освен това един от латинските образци, по които се смята, че е възможно да е съставен хърватският текст, е житието на св. Екатерина от сборника „Legenda Aurea“ на Яков Ворагински от края на XIII в., от което следва, че е невъзможно задарският превод да е възникнал по-рано от началото на XIV в.

2. На ниво графия установих заемане на модели от италианската графия за отбелязването на определени хърватски фонемни. Това са графемите **chi**, **cchi** за фонема /č/, графема **gh** за фонема /g/, графемите **ch**, **cch** за фонема /k/, графемите **gli**, **gl** за фонема /lj/, графемите **gn**, **gni** за фонема /nj/. Употребата на графема **gh** за фонема /g/ Драгица Малич смята и за влияние от латинската графия (Malić 1989: 149). Тъй като в разглеждания текст се употребяват само графемите за удвоени съгласни, въз основа на ексцерпирания материал предположих, че с удвояването на графемите за съгласни в това житие не се отбелязва акцентуацията в паметника и следователно удвояването на графемите не е функционално обусловено.

3. На морфологично равнище установих употребата на окончания както от палаталните основи при имената – особеност, характерна за чакавския юг, така и от непалаталните – особеност, характерна за чакавския север.

4. Относно диалектната принадлежност на текста установих, че той най-вероятно е възникнал на границата между чакавския север и чакавския юг през XIV-XV в., но е възможно да е преведен от носител на поддиалект на чакавския юг от този период. Направих и предположението, че не бива в приведените езикови особености да се търсят само диалектни белези, които да допринесат за локализацията на мястото на възникване на превода/преписа. По-скоро тези особености трябва да се разглеждат най-вече като част от стремеж, обща тенденция, прокарана в целия текст и на повече езикови равнища, за съчетаване на диалектни черти, характерни за различни области на чакавското наречие, с цел създаването на текст, написан на език, разбираем за читателска/слушателска публика от по-широка диалектна територия (Lukežić 2012: 232, 244-247, 249-251). Установих и опити за книжовна стилизация на текста с помощта на предоставените от народните говори от този период езикови средства.

5. На ниво стил установих и наличието на специфични стилизаторски подходи към езика на текста, състоящи се във възприемането и употребата на наследени от Античността стилистични фигури и тропи, които служат за ритмизиране и извеждане на посланията. Голяма част от тях са наследени още от индоевропейския поетичен стил и фолклор и свидетелстват за съществуваща още от древни времена представа за различието между обикновения, неутрален, ежедневен и стилистично маркирания,

поетичен, ритмизиран, украсен начин на употреба на езика. За стихотворните части в разглежданото житие установих употребата на характерния за текстовете от областта Сплит-Загар-Шибеник от XIV-XV в. четворноримуван дванадесетосричен стих.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

След всичко изложено ще обобщя, че загарският текст на житието на св. Екатерина „*Legenda sv. Katarine divice*“ по ръкопис I с 6 от Архива на ХАЗУ вероятно е компилация (или превод на подобен латински паметник, който не ми е известен) от Псевдо-Атанасий в превода му на латински от Арехис (BHL 1660) или Петър (BHL 1661) и други латински образци, които отново се опират основно на житието от Псевдо-Атанасий и на латинския му превод.

Моемо предположение е, че житието „*Legenda sv. Katarine divice*“ е написано на език, употребяван в книжнината от областта Сплит-Загар-Шибеник в периода XIV-XV в. (Стефанов 2014а: 43, 2015а: 51-52), и затова е важно свидетелство за състоянието на хърватския език от този период. Освен това един от латинските образци, по които се смята, че е съставен хърватският текст, е житието на св. Екатерина от сборника „*Legenda Aurea*“ на Яков Ворагински от края на XIII в., от което следва, че е невъзможно загарският превод да е възникнал по-рано от началото на XIV в.

Така може да се заключи, че езикът на разглеждания текст отразява средночакавския икавско-екавски диалект на чакавското наречие от периода на XIV-XV в. Превестът на южночакавски икавски езикови особености може както да е резултат от смесването на диалектни характеристики, типични за северозападните чакавско-кайкавски и югоизточните чакавско-щокавски диалекти на чакавското наречие от този период, което е присъщо за текстовете от областта на Централна Далмация (За състоянието на чакавското наречие и неговите диалекти през XV в. вж. Lukežić 2012: 225-251.) от т.н. средищен чакавски икавско-екавски езиков комплекс, така също и да отразява говора на преводача/преписвача на текста. Във втория случай това би означавало, че текстът е

преведен/преписан от носител на южночакавски диалект на чакавското наречие (Lukežić 2012: 244-247, 249-251).

ЛИТЕРАТУРА

- Аристотел 1993*: Аристотел. За поетическото изкуство. (Прев. Ал. Ничев.). София: Народна просвета. 1993.
- Байрамова 2003*: Байрамова, М., Етюди за съюзите в Троянския дамаскин. София: Агато. 1995.
- Велчева 2003*: Велчева, Б. Художествени изразни средства в дамаскините от XVII в. с оглед началото на новобългарския книжовен език. – Старобългаристика, 2 (102), 27 (2003), 32-52.
- Деметрий 1978*: Деметрий. За стила. – В: Античные риторик. Сбор. текстов, статьи, комментарии. (Общая ред. А. А. Тахо-Годи.). Москва: РАН, 1978, 237–285.
- Жития на светиите 1991*: Жития на светиите. София: „Синодално издателство“. 1991.
- Иванова 2000*: Иванова, Н., История на сръбския и хърватския книжовен език. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“. 2000.
- Квинтилиан 1982*: Квинтилиан. За обучението на оратора. София: „Наука и Изкуство“. 1982.
- Лашкова 2005*: Лашкова, Л., Сърбохърватска граматика. София: „Емас“, 2004.
- Пикио 1980*: Пикио, Р., Върху изоконните структури в средновековната славянска проза. – Литературна мисъл, 2 (48), 24 (1980), 75-107.
- Станчев 1982*: Станчев, Кр., Поетика на старобългарската литература (основни принципи и проблеми). София: „Наука и изкуство“. 1982.
- Станчев 1985*: Станчев, Кр., Стилистика и жанрове на старобългарската литература. София: „Наука и изкуство“. 1985.
- Стефанов 2012*: Стефанов, С., Наследници на ятовата гласна в един чакавски текст на житието на св. Екатерина от XV в. – Littera et Lingua, Зима, 2012.
- Стефанов 2013*: Стефанов, С., Наблюдения върху езика на житие на св. Екатерина в хърватската книжнина от XVв. – В: Старобългарска литература, кн. 47, 174-185.

- Стефанов 2014а:* Стефанов, С., Върху изоконните структури в житие на св. Екатерина от XV в. на народен хърватски език. – Годишник на Софийския Университет „Св. Климент Охридски“, том 99, 143-169 ISSN 1314-9989.
- Стефанов 2014б:* Стефанов, С., О стихе в средновековном житии св. Екатерины на народном хорватском языке. – В: И. И. Каллиганов (ред.), Роль славянской молодёжи в процессе устойчивого цивилизационного развития. V. Славянский мир: аспекты истории и культуры (Сборник тезисов двух Международных молодёжных междисциплинарных славистических конференций 28.05.2014), Москва: Издательство РАН, 40-44.
- Стефанов 2015а:* Стефанов, С., Стилистични похвати за създаване на ритъм в средновековно житие на св. Екатерина на народен хърватски език. – В: М. Младенова (ред.) Движение и пространство в славянските езици, литератури и култури (Сборник с доклади от Дванадесетите международни славистични четения 09-10.05.2014 г.), Велико Търново: Издателство „Фабер“, 46-53.
- Стефанов 2015б:* Стефанов, С., Лексика и стил в средновековно житие на св. Екатерина на народен хърватски език. – *Littera et Lingua*, Пролет-Лято, 2015.
- Стефанов 2015в:* Стефанов, С., За стилистичните фигури и контактните синоними в три житийни текста за св. Екатерина на народен хърватски език от XIV-XV в. – Годишник на Софийския Университет „Св. Климент Охридски“, том 100, 245-286 ISSN 1314-9989.
- Стефанов 2016:* Стефанов, С., Рефлекси на ятовата гласна в житие на св. Екатерина, писано на народен хърватски език от периода XIV-XV в. – Филологически форум, 1 (3), 2 (2016), 21-31 ISSN 2367-8119 [прегледан 05.05.2022 г.] <<https://philol-forum.uni-sofia.bg/portfolio-item/br-3/>>
- Стефанов 2017а:* Стефанов, С., Текстове за св. Екатерина в хърватската книжнина XIV-XVIII в. – Годишник на Софийския Университет „Св. Климент Охридски“, том 101, 155-172. ISSN 1314-9989.
- Стефанов 2017б:* Стефанов, С., Рефлекси на еровата гласна и на сричкотворното *ř* и *!̣* в чакавски текст на житието на св.

Екатерина, писан на народен хърватски език от периода XIV-XV в. – В: М. Стефанов, П. Мартинова, Д. Григоров и др. (Съст.), Мултикултурализъм и многоезичие. (Сборник с доклади от Тринадесетите международни славистични четения 21-23.04.2016 г.), Велико Търново: Издателство „Фабер“, 123-133 ISBN 978-619-00-0646-6.

Стефанов 2018a: Стефанов, С., Лексиката в Red i zakon zadarskih dominikanki: Глотометричен анализ. – В: Стереотипът в славянските езици, литератури и култури. (Сборник с доклади от Четиринадесетите международни славистични четения София 26-28.04.2018 г.), (Съст.) Цв. Аврамова, Д. Иванова, Р. Стефчева и др., София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2019, 493-506 ISBN 978-954-07-4883-2.

Стефанов 2018б: Стефанов, С., Лексиката в Šibenska molitva: Глотометричен анализ. – Език и литература, 3-4/2018, 195-208 pISSN 0324-1270, eISSN2535-1036 [прегледан 05.05.2022 г.] <http://www.ezik-i-literatura.eu/2018/3-4/15-EiL_3_4_2018_Simeon_Stefanov.pdf>

Стефанов 2018в: Стефанов, С., Лексиката в Legenda sv. Katarine divice: Глотометричен анализ. – Дзяло, 12, 6 (2018) [прегледан 05.05.2022 г.] <http://www.abcdar.com/magazine/XII/Stefanov_1314-9067_XII.pdf http://www.abcdar.com/magazine_XII.php>

Стефанов 2019: Стефанов, С., Върху лексиката в житие на св. Екатерина, писано на народен хърватски език от периода XIV-XV в. – В: Климентови четения за млади изследователи. (Сборник с доклади от едноименната конференция). Д. Атанасова, М. А. Вапцарова (ред.). София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2019, 164-178 ISBN 2603-4425.

Стефанов 2020: Стефанов, С., Текстове в хърватската книжнина XIV-XV в.: Глотометричен анализ. – Дзяло, 18, 8 (2020) [прегледан 05.05.2022 г.] <http://www.abcdar.com/magazine/XVIII/Dzl_2020_br18_09_Simeon_Stefanov_Leksikata_v_Hurvatia_XIV-XV_vek.pdf http://www.abcdar.com/magazine_XVIII.php>

- Стефанов 2022a*: Стефанов, С., Лексиката в Cantilena pro sabatho: Глотометричен анализ. – Библиотека Международен филологически форум, 10 (2022), ISSN 2535-1354 [прегледан 05.05.2022 г.] <<https://philol-forum.uni-sofia.bg/leksikata-v-cantilena-pro-sabatho/>>
- Стефанов 2022б*: Стефанов, С., Някои особености на консонантизма на хърватското житие на света Екатерина Legenda sv. Katarine divice по ръкопис I с 6 от Архива на ХАЗУ. — Сборник с доклади от Юбилейната международна годишна научна конференция на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН 2022. Св. Коева, М. Стаменов (гл. ред.), София: „Проф. Марин Дринов“, 2022, под печат.
- Стефанов 2022в*: Стефанов, С., Графия и правопис в хърватското житие на света Екатерина Legenda sv. Katarine divice по ръкопис I с 6 от Архива на ХАЗУ. — Проглас (под печат).
- Христова 1994*: Христова, И., Речник на словата на Климент Охридски. София: Университетско издателство: „Св. Климент Охридски“, 7-40.
- Шнитер 2001*: Шнитер, М., Молитва и магия. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2001.
- Badurina-Stipčević 2013*: Badurina-Stipčević, V. Legenda sv. Katarine divice. — Hrvatska srednjovjekovna proza. Legende i romani, 1, 2013, 106–114.
- BHG*: Socii Bolandiani. Bibliotheca hagiographica graeca. Editio altera emendatior accedit synopsis Maetaphrastica. Bruxelles, 1909.
- BHL*: Socii Bolandiani. Bibliotheca hagiographica latina. Antiquae et mediae aetatis. A-I. Bruxellis, 1898-1899.
- Bronzini 1960*: Giovanni, B. Bronzini. La leggenda di S. Caterina d'Alessandria. – Accademia Nazionale dei Lincei (Classe di Scienze Morali, storiche e filologiche, Memorie), Serie 8, Volume 9, 1960.
- Damjanović 2009*: Damjanović, Stj. Staroslavenski i starohrvatski u hrvatskim srednjovjekovnim tekstovima. – Povijest hrvatskoga jezika. Srednji vijek, 1, 2009, 351-404.

- Damjanović, Kuzmić, Mihaljević, Žagar 2009:* Damjanović, Stj., B. Kuzmić, M. Mihaljević, M. Žagar, Antologija hrvatskih srednjovjekovnih djela. – Povijest hrvatskoga jezika. Srednji vijek, 1, 2009, 457-541.
- Fališevac 2010:* Fališevac D. Sveta Katarina – prva učena žena u hrvatskoj književnoj kulturi. – Slovo, 60, 2010, 257-277.
- Ganza-Aras 1990:* Ganza-Aras, T. Zadužbina i licej Sv. Dimitrija u Zadru. – Historijski zbornik, 43, 1990, 197-208.
- Gabrić-Bagarić 2007:* Gabrić-Bagarić, D. Književnojezična norma franjevačkih pisaca 18. st. – sastavnica jezičnostandardizacijskih procesa. – Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 33, 2007, 133-145
- Hamm 1926/1927:* Hamm, J. Legenda o sv. Katarini iz Aleksandrije u našim starim rukopisima (дипломна работа, в ръкопис), (non vidi).
- Jagić 1869:* Jagić, V. Legenda sv. Katarine divice. – Starine, 1, 1869, 217-224.
- Kapetanović 2008:* Kapetanović, A. Pitanje dijalekatske osnovice Mrnavičeve Osmančice. – Croatica et Slavica Jadertina, 4, 2008, 89-104.
- Kuzmić 2009:* Kuzmić, B., Jezik Hrvatskih srednjovjekovnih pravnih spomenika. – Povijest hrvatskoga jezika. Srednji vijek, 1, 2009, 405-455.
- Lisac 2004:* Lisac, J. Čakavština kao narječje i u hrvatskoj književnosti. – Čakavska rič, 1 (32), 2004, 5-11.
- Lisac 2009a:* Lisac, J. Hrvatska dialektologija. Čakavsko narječje. Zagreb: „Golden marketing“. 2009.
- Lisac 2009b:* Lisac, J. Hrvatska narječja u srednjem vijeku. – Povijest hrvatskoga jezika. Srednji vijek, 1, 2009, 261-282.
- Lisac 2012:* Lisac, J., Hrvatski jezik Vrančičeva rječnika i njegove proze. – Filologija, 59, 2012, 37-47.
- Lukežić 2012:* Lukežić, I., Zajednička povijest hrvatskih narječja. Fonologija. Zagreb: „Hrvatska Sveučilišna naklada“. 2012.
- Malić 1973:* Malić, D. Šibenska molitva. – Rasprave Instituta za jezik, 3/1973, 81-190.
- Malić 1977:* Malić, D. Red i zakon zadarskih dominikanki iz 1345. godine. – Rasprave Instituta za jezik, 3/1977, 59-128.

- Malić 1987:* Malić, D. Slogotvorni *ř i ĺ* u starohrvatskom latiničkom rukopisu Žića sv. otaca. – Rasprave Zavoda za jezik, 13, 1987, 55-63.
- Malić 1989:* Malić, D. Grafija i pravopis hrvatskog latiničkog rukopisa 14. stoljeća Žića sv. Otaca. – Rasprave Zavoda za hrvatski jezik, 15, 1989, 129-177.
- Malić 1990:* Malić, D. Refleksi jata u žićima svetih otaca. – Rasprave Zavoda za hrvatski jezik, 16, 1990, 115-149.
- Malić 1991:* Malić, D. Samoglasničke pojave u „Žićima svetih otaca“. – Rasprave Zavoda za hrvatski jezik, 17, 1991, 83-122.
- Malić 1992:* Malić, D. Crkvenoslavenska jezična tradicija u hrvatski latiničkim rukopisima iz 14. Stoljeća. – Rasprave Zavoda za hrvatski jezik, 18, 1992, 99-117.
- Malić 1993:* Malić, D. Konsonantizam „Žića sv. otaca“. – Rasprave Zavoda za jezik, 19, 1993, 179-212.
- Malić 1995:* Malić, D. Glasovne pojave u Odlomku Korčulanskoga lekcionara. – Rasprave Zavoda za hrvatski jezik, 21, 1995, 103-124.
- Malić 2004:* Malić, D. Skrivene veze hrvatske srednjovjekovne glagoličke, ćiriličke i latiničke grafije. – U: Glagolica i hrvatski glagolizam. A. M. Durrigl, M. Mihaljević, F. Velčić (ur.), Zagreb-Krk: Staroslavenski Institut, 2004, 549-561.
- Malić 2008:* Malić D. Croatian Medieval texts in Latin script. – In: Croatia and Europe. Croatia in the late Middle Ages and the Renaissance. A cultural survey. Ivo Spčić, Ed. Hercigonja (comp.), Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2008, 301-322.
- Moguš 1977:* Moguš, M. Čakavsko narječje, Zagreb: „Hrvatska Sveučilišna naklada“. 1977.
- Mrdeža Antonina 1996:* Mrdeža Antonina D., Dvanaesterac u Đorđićevu Saltijeru slovinskom kao sjećanje na prijevodni stih psalama. – Dani hrvatskog kazališta, 1 (22), 1996, 146-154.
- Rišner 2006:* Rišner, Vl., Jezik Andrije Kačića Miošića – što je staro, a što novo?. – Hrvatistika, 1, 2006, 9-29.
- Štefanić 1969:* Štefanić, Vj., Hrvatska književnost srednjega vijeka. – Pet stoljeća hrvatske književnosti, 1, 1969, 274-277.
- Tomasović 1999:* Tomasović, M. Dva lika Marulićeva dvanaesterca. – Colloquia Maruliana, 8, 1999, 33-45.

- Voragine 1850*: A Voragine, Jacobi, Legenda Aurea Vilgo Historia Lombardica dicta. Lipsiae: „Impensis librariae arnoldianae“, 1850.
- Žagar 2009*: Žagar, M. Hrvatska pisma u Srednjem vijeku. – Povijest hrvatskoga jezika, 1, 2009, 107-221.
- Walsh 2007*: Walsh, Ch., The cult of St. Katherine in early Medieval Europe. London: „Routledgea“. 2007.

Симеон Стефанов Стефанов

**Хърватското житие на Света Екатерина
александрийската девица и мъченица. *Legenda Sv.
Katerine Divice* по ръкопис I с 6 от ХАЗУ**

Българска
Електронно издание

Научен редактор:
Гл. ас. д-р Мартин Стефанов

Научни рецензенти:
Проф. д-р Маргарет Димитрова
доц. д-р Димка Савова

Езиков редактор:
Гл. ас. д-р Мартин Стефанов

Факултет по славянски филологии